

תפילת עמידה

ואברהם עודנו עמיד לפני ה' (בראשית יח.ל).

וישכם אברהם בבקר אל המקום אשר עמד שם את פני ה' (בראשית יט. כז.)
הקשיבה לקול שועי מלכי ואלהי כי אליך אתפלל (תהלים ה. ג.)
תפלה לעני כי יעטף ולפני ה' ישפך שיחו (תהלים קב. א.)
ועתה שמע אלהינו אל תפלת עבדך ואל תהנוניו (דניאל ט. יז.)
ופנית אל תפלת עבדך ואל תחנתו ה' אלהי לשמע אל הרנה ואל
התפלה אשר עבדך מתפלל לפניך (שלמה המלך בפתיחת בית המקדש. דברי הימים ב. ו. יט.)

המושג 'תפילה' בהלכה משמעו תשע עשרה ברכות, בחול, המכונות 'עמידה' - כי יש לעמוד באמירתם -או 'שמונה עשרה', כמספר הברכות שנכללו בתפילה זו במקור. **נפסק** - "בכל יום ויום מתפלל אדם שמונה עשרה". (מסכת ברכות: בבלי כח. ב. ירושלמי ד.ג.)
אסמכתאות למנין הברכות - טעמים שונים נמנו למספר שמונה עשרה הברכות, והם: כמנין אזכרות שם ה' בקריאת שמע ובפרק כט' בתהילים ('הבו לה' בני אליהם'). כמנין הפרקים מתחילת ספר תהילים ועד "יענך ה' ביום צרה". (בספרי התהילים שבידנו מספר המזמור כ'. אך בתלמוד שיטת המיספור היתה שונה) כמספר הפעמים שמוזכרים שמותיהם של אברהם, יצחק ויעקב בתורה וכמספר הצוים שנאמרו במלאכת המשכן. מטעמים אלו כופף אדם קומתו לפני ה' "עד שיתפקקו (יבלטו) כל חוליות שבשדרה" (חוט השדרה) שלדברי חז"ל, מספרם שמונה עשרה. (מסכת ברכות: בבלי כח. ב. ירושלמי ד.ג.)

העורכים - מאה ועשרים זקנים, ובהם כמה נביאים, תיקנו שמונה עשרה ברכות על הסדר". (מסכת מגילה יז. ב.) המתקינים היו אנשי כנסת הגדולה בתחילת בית שני ובהם אחרוני הנביאים - חגי זכריה ומלאכי. לאחר חורבן בית שני נתקנה 'ברכת המינים' וצורפה לעמידה כמספר שתים עשרה ומספר הברכות בעמידה עלה לתשע עשרה, אך נותר הכינוי 'שמונה עשרה'. (מסכת ברכות: בבלי כח. ב. ירושלמי ב.ד.)

הרכב הברכות ושרשורם - שלוש הראשונות -הימנוני שבח לה'. שלוש עשרה האמצעיות - בקשות. שלוש האחרונות -הודיה. (מסכת ברכות: בבלי לד.א.)
המבנה דומה לתפילת שלמה המלך בפתיחת בית המקדש הראשון. "אף שלמה לא פתח בצרכיהם של ישראל תחילה, עד שפתח בשבחו של מקום". ושלמה הלך בעקבות משה רבנו ודוד המלך אביו. הברכות שבעמידה (למעט 'ברכת המינים') רמוזות בתפילת שלמה. (ספרי דברים שמג.)

חכמינו דרשו סמיכות רעיונות בין מירב הברכות שבעמידה. כל ברכה היא תוצאה של קודמתה וגורמת לבאה אחריה. מסכת הברכות מעוגנת בתפיסת עולם אמונית של מהלך תולדות עמנו כפי שניסחה הנבואה: "מי פעל ועשה? קרא (קורא) הדרות (הדורות) מראש, אני ה' ראשון ואת אחרנים אני הוא" (ישעיה מא.ד.). (פרוט להלן)

מספר הברכות

בחול - תשע עשרה. שלוש ראשונות, שלוש עשרה אמצעיות ושלוש ואחרונות.
בשבת, בחג, בראש חודש וחול המועד - שבע. ראשונות ואחרונות - כבחול.
אמצע - ברכה אחת - קדושת היום. **במוסף של ראש השנה** - תשע ברכות.

ברכת השלום - "אמר רבי שמעון בן חלפתא: לא מצא הקדוש ברוך הוא כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום, שנאמר: 'ה' עז לעמו יתן, ה' יברך את עמו בשלום" (תהילים כט.יא.) (מסכת עוקצים ג.יב. סיום הש"ס)

מבנה תפילת עמידה - 'שמונה עשרה'

שם הברכה ומספרה	ברכת הסיום	דבר ה' בפסוק	הנימוקים למיספור הברכה בעמידה והזיקה לברכות אחרות.
1. אבות	מגן אברהם	הבו לה' בני אלים (תהילים כט.א.)	<p>"לעולם יסדר אדם שבחו של הקדוש ברוך הוא ואחר כל יתפלל" (שלוש הברכות הראשונות יש בהן רק שבח לקב"ה, וב- 13 הברכות שלאחריהן - יש דברי תחינה ותפילה) מנלן? (מנין לומדין זאת?) ממשה ככתוב: "ואתחנן אל ה' בעת ההיא" ובהמשך -</p> <p>שבחים: "ה' אלהים אתה החלת להראות את עבדך את גדלך ואת ידך החזקה אשר מי אל בשמים ובארץ אשר יעשה כמעשיך וכגבורותיך" ובהמשך -</p> <p>תחינה - "אעברה נא ואראה את הארץ הטובה". (דברים ג. כג. - כה.)</p> <p>גדול הנביאים, משה רבנו, דיבר בתחילה בשבחו של הקב"ה ורק אחר כך התחנן לפניו. (מסכתות: ברכות לב.א. עבודה זרה ז.ב. על הזיקה לפסוקים ראה מסכת מגילה יז.ב.)</p>
2. גבורות	מחיה המתים	הבו לה' כבוד ועז (תהילים כט.א.)	
3. קדושת השם	האל הקדוש. או: המלך הקדוש (בעשרת ימי תשובה)	הבו לה' כבוד שמו. השתחוו לה' בהדרת קדש (תהילים כט.א.)	

שם הברכה ומספרה	ברכת הסיום	דבר ה' בפסוק	הנימוקים למיספור הברכה בעמידה והזיקה לברכות אחרות.
4.דעת	חונן הדעת	והקדישו את קדוש יעקב... וידעו תעי רוח בינה (ישעיה כט. כג, כד.)	בפסוק נסמכו זה לזה קדושה (והקדישו) ודעת (בינה) וכדומה נערכו הברכות בעמידה. (מסכתות: ברכות ירושלמי ב.ד. מגילה יז.ב.)
5.תשובה	הרוצה בתשובה	ולבבו יבין ושב ורפא לו (ישעיהו ו.י.)	בפסוק נסמכו זה לזה תשובה (ושב) ורפואה (ורפא). וכדומה נסמכה בעמידה תשובה לסליחה שהיא רפואה רוחנית. (מסכתות: ברכות ירושלמי ב.ד. מגילה יז.ב.)
6.סליחה	חונן המרבה לסלוח	וישב אל ה' וירחמנו ואל אלהינו כי ירבה לסלוח (ישעיהו נה.ז.)	הקב"ה מרחם וסולח לשב בתשובה. (מסכת ברכות ירושלמי ב.ד.)
7.גאולה	גואל ישראל	הסלח לכל עונכי הרפא לכל תחלאיכי. הגואל משחת חייכי המעטרכי חסד ורחמים (תהילים קג. ג.ד.) "עונכי" "תחלאיכי" "חייכי" צורות פיוטיות במקום: עונך. תחלואיך. חייך.	בפסוק נסמכו זה לזה סליחה וגאולה, וכדומה נערכה הברכה השביעית בעמידה, כי: "אין ישראל נגאלין אלא בשביעית" (בשנת השמיטה). (מסכת: ברכות ירושלמי ב.ד.) "בשביעית - מלחמות, במוצאי שביעית - בן דוד בא". (מסכתות: מגילה יז.ב. סנהדרין צז.א.) "אתחלתא דגאולה" - ואף על גב דהאי גאולה לאו גאולה דגלות היא (לא גאולה שלימה), אלא שיגאלנו מן הצרות הבאות עלינו תמיד" (מסכת מגילה יז. ב.רש"י בקטע "אתחלתא")
8.רפואה	רופא חולי עמו ישראל	בריתי היתה אתו החיים והשלום (מלאכי ב. ה.)	בפסוק נסמכו זה לזה ברית וחיים. למספר שמונה נקשרו: ברכת הרפואה - השמינית בעמידה - שהינה תשתית לחיים, וברית מילה שמצותה ביום השמיני ללדת הנימול והקב"ה מרפא את הנימול. (מסכתות: ברכות ירושלמי ב.ד. מגילה יז.ב.)

שם הברכה ומספרה	ברכת הסיום	דבר ה' בפסוק	הנימוקים למיספור הברכה בעמידה והזיקה לברכות אחרות.
9.ברכת השנים	מברך השנים בברכה זו רבו ההבדלים בין נוסח הספרדים ועדות המזרח (בקיץ - 'ברכנו' ובחורף - 'ברך') לבין נוסח האשכנזים (ניסוח אחיד בכל השנה למעט הבדל בתוך הברכה, בקיץ - 'ותן ברכה' ובחורף - 'ותן טל ומטר לברכה').	שבר זרוע רשע ורע. תדרוש רשעו בל תמצא. (תהילים יטו.) יארב במסתור. כאריה בסכה יארב לחטוף עני. יחטף עני במשכו ברשתו. (תהילים יט.)	"שבור זרוע רשע - דוד המלך ביקש: 'שבור זרוע' ותן שובע בעולם. הרשעים מייקרין את התבואה ומפקיעין את השער. בפסוק קודם נאמר: "יארוב לחטוף עני". וכי הליסטים אורב את העני, והלא את העשיר הוא אורב? אלא במפקיעי שערים הכתוב מדבר, שמטרתם עושק העני. מספר ברכה זו בעמידה תשע- כמספר המזמור בספר תהילים ט', לפי שיטת מיספור המזמורים בעבר, השונה מהמקובל בספרי תהילים שבידנו בהם מספר המזמור י'. (לפי רש"י בקטע "שבור" מסכת מגילה יז. ב.)
		קול ה' שבר ארזים (תהילים כט. ה.)	רמז למיספור ברכת השנים כברכה התשיעית בעמידה. בפסוק זה נזכר שם ה' בפעם התשיעית בפרק זה. (מסכת ברכות ירושלמי ב.ד.)
10.קבוץ גלויות	מקבץ נדחי עמו ישראל	ואתם הרי ישראל ענפכם תתנו ופריכם תשאו לעמי ישראל כי קרבו לבוא (יחזקאל לו.ח.)	"קבוץ גלויות לאחר ברכת השנים ככתוב 'הרי ישראל'... "קבוץ גלויות בעת ברכת השנים היא". (רש"י בקטע "ישראל כי קרבו" מסכת מגילה: בבלי יז. ב. ברכות ירושלמי ב.ד.)
11.השבת המשפט	מלך אוהב צדקה ומשפט. או: המלך המשפט (בעשרת ימי תשובה)	ואשיבה ידי עליך ואצרף כבר סיגיק ואסירה כל בדיליך. ואשיבה שפטיך כבראשנה ויעציק כבתחלה אחרי כן יקרא לך עיר הצדק קריה נאמנה. (ישעיה א. כה. כו.)	"וכיון שנתקבצו גלויות - נעשה דין ברשעים... וכיון שנעשה דין מן הרשעים - כלו המינים, וכולל זדים עמהם". סמיכות הברכות באה ללמד את המתפלל לראות את יד ה' ברצף מהלך האירועים. לאחר קבוץ גלויות מוחזר משפט התורה שהינו משפט ה' על כנו המביא לשבירת אויבי עם ישראל. (מסכתות: מגילה יז. ב. ברכות ירושלמי ב.ד.)

שם הברכה ומספרה	ברכת הסיום	דבר ה' בפסוק	הנימוקים למיספור הברכה בעמידה והזיקה לברכות אחרות.
12. ברכת המינים	שובר אויבים ומכניע זידים (או: מינים)	ושבר פשעים וחטאים יחדו ועזבי ה' יכלו (ישעיה א.כח.)	רבן גמליאל - נשיא הסנהדרין ביבנה שלאחר חורבן בית שני- הטיל על התנא שמאל, המכונה 'הקטן', לחבר ברכה זו שתוכנה בקשה לשבירת כתות שונות שפרשו מישראל והציקו לעמנו. (מסכתות: ברכות כ.ב. ירושלמי ב.ד.) מגילה בבלי יז. ב.) ויש מחכמי ישראל הגורסים שברכה זו הינה ציפיה לעקירת כל סוגי הרשעים למיניהם בכל דור ודור.
13. על הצדיקים	משען ומבטח לצדיקים	וכל קרני רשעים אגדע תרוממנה קרנות צדיק (תהילים עה. יא.)	"וכיון שכלו המינים - מתרוממת קרן צדיקים...וכולל גירי הצדק עם הצדיקים". (מסכתות: מגילה יז. ב. ברכות ירושלמי ב.ד.)
14. בנין ירושלים	בונה ירושלים	שאלו שלום ירושלם ישליו אהביך (תהילים קכב.ו.)	"והיכן מתרוממת קרנם (של צדיקים)? בירושלים". (מסכת מגילה יז. ב.)
15. משיח בן דוד	מצמיח קרן ישועה	אחר ישבו בני ישראל ובקשו את ה' אלהיהם ואת דוד מלכם (הושע ג.ה.)	"וכיון שנבנית ירושלים בא דוד" (המשיח) (מסכתות: מגילה יז. ב. ברכות ירושלמי ב.ד.)
16. שומע תפילה	שומע תפילה	והביאותים אל הר קדשי ושמחתים בבית תפלתי (ישעיה נו.ז.)	"וכיון שבא דוד (המשיח) - באה תפילה" (מסכת מגילה יח.א.)
17. עבודה לציון	המחזיר שכינתו לציון	עולתיהם וזבחיהם לרצון על מזבחי (ישעיה נו.ז.)	"וכיון שבאת תפילה - באת עבודה". (עבודת הקרבנות במקדש) (מסכת מגילה יח.א.)
18. הודאה	הטוב שמך ולך נאה להודות	זבח תודה יכבדנני (תהילים נכג.)	"וכיון שבאת עבודה - באת תודה" (מסכת מגילה יח.א.)
19. ברכת שלום	המברך את עמו ישראל בשלום	ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם (במדבר ו. כז.) ה' עז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום (תהילים מט. יא.)	"שים שלום" אחר ברכת כהנים...ברכה של הקדוש ברוך הוא - שלום". (מסכת מגילה יח.א.) "אין לך כלי שמחזיק ברכה יותר מן השלום". (מסכת ברכות ירושלמי ב.ד.) "לא מצא הקדוש ברוך הוא כלי שמחזיק ברכה לישראל אלא השלום" (מסכת עוקצין פרק ג. משנה יב. סיום הש"ס)

הלכות תפילת עמידה-

'שמונה עשרה'

מפתח ההלכות

- פט. הלכות תפילה וזמנה.
צ. מקום הראוי להתפלל ולהתפלל עם הציבור. ודין ההולך בדרך.
צא. שיאזור מתניו ויכסה ראשו בשעת תפילה.
צב. הנצרך לנקביו. ודין רחיצה לתפילה. ושאר הכנות לתפילה.
צג. קודם שיתפלל צריך לשהות.
צד. צריך לכוין נגד ארץ ישראל. ודין הרוכב או יושב בספינה.
צה. כיוון אבריו בשעת תפילה.
צו. שימנע כל הטרדות כדי שיכוין.
צז. שלא יגהק ולא יפהק ולא ירוק בשעת התפילה.
צח. צריך שיהיה לו כוונה בתפילתו.
צט. דין שתוי ושיכור לתפילה.
ק. תפילת המועד צריך לסדר.
קא. שצריך לכוון בכל הברכות. ושיכול להתפלל בכל לשון.
קב. שלא להפסיק כנגד המתפלל.
קג. מי שנזדמן לו רוח בתפילתו או עיטוש.
קד. שלא להפסיק בתפילה.
קה. דין המתפלל שתי תפילות.
קו. מי הם הפטורים מתפילה.
קז. המסופק אם התפלל. ודין תפילת נדבה.
קח. מי שלא התפלל לסיבת טעות או אונס או במזיד.
קט. דין איך יתנהג יחד לכוין בתפילתו עם הציבור.
קי. היוצא לדרך. ופועלים מה יתפללו. וסדר תפילת הדרך. ובית המדרש.
קיא. דין סמיכות גאולה לתפילה.
קיב. שלא להפסיק, לא בשלוש ראשונות ולא בשלוש אחרונות.
קיג. דיני הכריעות בשמונה עשרה ברכות.
קיד. דין הזכרת הרוח וגשם וטל.
קטו. טעם ברכת 'אתה חונן'.
קטז. פירוש ברכת רפאנו.
קיז. דיני ברכת השנים.
קיח. חתימת ברכת השיבה.
קיט. דין הרוצה להוסיף בברכות.
קכ. שראוי לומר 'רצה' בכל תפילה.
קכא. דיני מודים.
קכב. דינים השייכים בין שמונה עשרה ל'יהיו לרצון'.
קכג. דיני הכריעות בסיום שמונה עשרה ברכות.
קכד. דיני הנהגת שליח ציבור בשמונה עשרה ברכות. ודין עניית אמן.
קכה. דיני קדושה.
קכו. דיני שליח ציבור שטעה.
קכז. דין מודים דרבנן.

הלכות תפילת עמידה

פט. הלכות תפילה וזמנה

(ובו ח' סעיפים)

א. זמן תפילת השחר - מצותה שיתחיל עם הנץ החמה, כדכתיב: "ייראוך עם שמש" (תהילים עב.ה.). ואם התפלל משעלה עמוד השחר והאיר פני המזרח - יצא. ונמשך זמנה עד סוף ארבע שעות, שהוא שלישי היום. ואם טעה, או עבר והתפלל אחר ארבע שעות עד חצות - אף על פי שאין לו שכר כתפילה בזמנה - שכר תפילה מיהא איכא.

הגה:

ואחר חצות אסור להתפלל תפילת שחרית. ועיין לקמן ריש סימן ק"ח.

ב. כיון שהגיע זמן תפילה אסור לאדם להקדים לפתח חבירו ליתן לו שלום, משום דשמו של הקדוש ברוך הוא - שלום. אבל מותר לומר לו: צפרא דמרי טב. ואפילו זה אינו מותר אלא כשהוצרך ללכת לראות איזה עסק. אבל אם אינו הולך אלא להקביל פניו קודם תפילה - אפילו זה הלשון אסור. וכן אסור לכרוע לו כשמשכים לפתחו. ויש אומרים דכריעה אסורה אפילו בלא משכים לפתחו. ואם התחיל לברך הברכות הגה: אחר כך. אין לחוש כל כך. ואם אינו משכים לפתחו אלא שפגע בו בדרך - מותר ליתן לו שלום. ויש אומרים שאפילו במוצא חבירו בשוק לא יאמר לו אלא - צפרא דמרי טב, כדי שיתן לב שהוא אסור להתעכב בדברים אחרים כלל עד שיתפלל.

ג. אסור לו להתעסק בצרכיו, או לילך לדרך עד שיתפלל תפילת שמונה עשרה.

הגה:

ויש מקילין לאחר שאמרו מקצת ברכות קודם שאמרו 'ברוך שאמר'. וטוב להחמיר בזה.

ד. לא לאכול ולא לשתות. אבל מים מותר לשתות קודם תפילה, בין בחול בין בשבת ויום טוב. וכן אוכלין ומשקין לרפואה - מותר.

ה. הצמא והרעב הרי הם בכלל החולים. אם יש בו יכולת לכוון דעתו יתפלל, ואם לאו - אם רצה אל יתפלל עד שיאכל וישתה.

ו. ואם התחיל לאכול קודם עלות השחר צריך להפסיק. ויש אומרים שאינו צריך להפסיק.

באורים

כלל - כל מקום שנכתב 'להתפלל' הכונה לתפילת עמידה.

א. תפילת השחר - תפילת עמידה. 'שמונה עשרה'. וכן הכונה כאשר נכתב סתם 'תפילה'.

הנץ החמה - זריחת השמש (מסכת תענית פרק ג. משנה ט.). הנץ - נצץ, הבריק, הזהיר. "ונצצים כעין נחשת קלל" (יחזקאל א. ז.). יצא - ידי חובתו.

שעה - הכוונה לשעה זמנית. משך הזמן מעלות השחר עד צאת הכוכבים מחולק לשנים עשר חלקים. כל חלק נקרא שעה זמנית. אורך שעה זמנית אינו זהה בקיץ ובחורף, בניגוד לשעה המקובלת בימינו שהינה יחידת זמן קבועה.

מיהא איכא - אכן יש.

ב. צפרא דמרי טב - בוקר טוב אדוני.

פט.הלכות תפילת עמידה

7. אפילו ללמוד אסור משיגיע זמן תפילה. והיינו מי שרגיל להתפלל בבית מדרשו ואינו רגיל ללכת לבית הכנסת, דאיכא למיחש דלמא מטריד בגירסיה ויעבור זמן קריאת שמע ותפילה. אבל מי שרגיל ללכת לבית הכנסת - מותר. ואם הוא מלמד לאחרים - אפילו אינו רגיל ללכת לבית הכנסת- מותר כיון שהשעה עוברת, דזכות דרבים דבר גדול הוא, ואם לא ילמדו עכשיו יתבטלו ולא יוכלו ללמוד.

הגה:

ועיין לקמן סימן ק"ו.

8. מותר להסתפר וליכנס למרחץ סמוך לשחרית, שלא גזרו אלא סמוך למנחה, שהוא דבר המצוי.

8. בשעת הדחק- כגון שצריך להשכים לדרך- יכול להתפלל משעלה עמוד השחר. וימתין מלקרות קריאת שמע עד שיגיע זמנה.

הגה:

אם אפשר לו לקרות קריאת שמע על הדרך, דהיינו שיתכוון בפסוק ראשון. וכמו שנתבאר לעיל סימן נ"ח.

ואף על פי שאינו סומך גאולה לתפילה- הכי עדיף טפי שיתפלל בביתו מעומד ממה שיתפלל בזמנה והוא מהלך. ויסמוך גאולה לתפילה.

באורים

1. דאיכא למיחש דלמא מטריד בגירסיה - יש לחשוש שמא יהיה טרוד בלימודו.
  2. יסמוך גאולה לתפילה - לאחר ברכת "ברוך אתה ה' גאל ישראל" יתחיל מיד תפילת עמידה. ראה להלן קי"א.
- עדיף טפי- יותר טוב.

פט.הלכות תפילת עמידה מקורות

תנ"ך

פרשנות	פסוק	פרק	ספר	דבר ה' בפסוק
1	ה	עב	תהילים	ייראוך עם שמש ולפני ירח דור דורים
2	טו	א	קהלת	מעות לא יוכל לתקון וחסרון לא יוכל להמנות
3	כב	ב	ישעיה	חדלו לכם מן האדם אשר נשמה באפו כי במה נחשב הוא
4	כו	יט	ויקרא	לא תאכלו על הדם
5	ט	יד	מלכים א	ואתי השלכת אחרי גוך
6	יד	פה	תהילים	צדק לפניו יהלך וישם לדרך פעמיו

פט.הלכות תפילת עמידה מקורות

פרשנות על התנ"ך

1. ייראוך- יראה, פחד. יפחדו מפניך עם זריחת השמש ויתפללו אליך. (לפי התרגום הארמי)
2. זה שביטל קריאת שמע של שחרית או קריאת שמע של ערבית, או שביטל תפילה של שחרית או תפילה של ערבית (מסכת חגיגה ט.ב.)
3. פשט:המנעו מלהשתעבד לאדם ולהעריצו אשר נשמת רוח חיים באפו, כי הרי היום הוא קיים ומחר איננו. (לפי התרגום הארמי)
- דרש: "כל הנותן שלום לחברו קודם שיתפלל - כאילו עשאו **במה**". (במה' - מזבח להקרבה שלא לשם ה'). (מסכת ברכות יד.א.) "כשיש לכם לעסוק בכבוד המקום -אל תתעסקו בכבוד אדם". (רש"י על הנ"ל)
- הדרש על סמך הכתיב הזהה של 'במה' במובן של איזה דבר ושל מזבח.
4. "לא תאכלו קודם שתתפללו על דמכם". (מסכת ברכות י.ב.)
5. על ירבעם בן נבט נאמר: "ותרע לעשות מכל אשר היו לפניך ותלך ותעשה לך אלהים אחרים ומסכות להכעיסני ואתי השלכת אחרי גוך" (מלכים א יד.ט.) פשט: את ה' השלכת מאחורי גבך.
- דרש: "כל האוכל ושותה ואחר כך מתפלל אמר הקדוש ברוך הוא: לאחר שנתגאה זה - קיבל עליו מלכות שמים". (מסכת ברכות י.ב.)
- הדרש על סמך הצליל הדומה של 'גוך' ו- 'גאותך'.
6. "כל המתפלל ואחר כך יוצא לדרך- הקדוש ברוך הוא עושה לו חפציו". (מסכת ברכות יד.א.)

תלמוד - בבלי וירושלמי

- א. ברכות: בבלי ט. ב. כו. א. (משנה) כו. ב. כז. א. כט. ב. ל. א. תוספות בקטע "אבוה" ירושלמי ד. א. (משנה וגמרא)
- ב. ברכות יד. א. רש"י בקטע "במשכים לפתחו"
- ג. ברכות ה. ב. רש"י בקטע "סמוך למיטתי" תוספות בקטע "אלא אימא" י. ב. יד. א.
- ד. ברכות ל. ב. עירובין סה. א.
- ו. ברכות ה. ב. רש"י בקטע "סמוך למיטתי" תוספות בקטע "אלא אימא" שבת: בבלי ט. ב. (משנה) יא. א. רש"י בקטע "חברים העוסקים בתורה" תוספות בקטע "כגון אנו" ירושלמי א. ב. (משנה) ז. שבת: בבלי ט. ב. (משנה) ירושלמי א. ב. (משנה)
- ח. ברכות ל. א. רש"י בקטע "תפילה מעומד עדיף" תוספות בקטעים "אבוה" "מסמך"

רמב"ם- הלכות תפילה:

- א. ג. א.
- ב. ג. ו. ד.
- ד. ה. ב.
- ו. ח. ו.
- ז. ח. ז.

הלכות תפילת עמידה

צ. מקום הראוי להתפלל ולהתפלל עם הציבור. ודין ההולך בדרך
(ובו כ"ז סעיפים)

א. המתפלל לא יעמוד -לא גבי מיטה, ולא על גבי כסא, ולא על גבי ספסל.

הגדה:

ואפילו אינן גבוהין שלושה.

ולא על גבי מקום גבוה - אלא אם כן היה זקן, או חולה, או שהיה כוונתו להשמיע לציבור.

ב. שיעור מקום גבוה שאמרו - שלושה טפחים. היה גבוה שלושה - ויש בו ארבע אמות על ארבע אמות - הרי הוא כעליה ומותר להתפלל בו. וכן אם היה מוקף מחיצות - אף על פי שאין בו ארבע על ארבע - מותר להתפלל בו, שאין גובהו ניכר כיוון שחלק רשות.

ג. האומנין שעושים מלאכה לבעל הבית - יכולים להתפלל בראש הזית ובראש התאנה ואין בזה משום 'לא יעמוד על גבי מקום גבוה ויתפלל'. דכיון שעלו לעשות מלאכתן הוי כמי שעולה לעליה. ובשאר אילנות - צריכים לירד. והטעם שנשתנו זית ותאנה משאר אילנות - מפני שיש להם ענפים הרבה יותר משאר אילנות, יש טורח גדול בעלייתן ובירידתן ויתבטלו ממלאכתן. ולפיכך אמרו שיתפלל שם. אבל בשאר אילנות - דליכא ביטול - ירדו. ובעל הבית - אפילו מראש הזית והתאנה צריך לירד ולהתפלל, דהא אינו משועבד למלאכה, שהוא ברשות עצמו. ואם הקילו אצל פועלים - מפני ביטול מלאכה - לא הקילו אצל בעל הבית.

ד. צריך לפתוח פתחים או חלונות כנגד ירושלים כדי להתפלל כנגדן. וטוב שיהיו בבית הכנסת שנים עשר חלונות.

ה. לא יתפלל במקום פרוץ, כמו בשדה, מפני שכשהוא במקום צניעות חלה עליו אימת מלך ולבו נשבר.

ו. ולא בחורבה - מפני חשד, ומפני המפולת, ומפני המזיקים.

באורים

א. שלושה - טפחים.

טפח - רוחב כף היד, דהיינו ארבע אצבעות. 8 ס"מ. (אשכנז - 9.5 ס"מ).

"מסגרת טפח סביב" (שמות כה. כה.). "ערוגה שהיא עשה טפחים על עשה טפחים" (מסכת כלאים פרק ג. משנה א.).

אמה - המרחק מן המרפק ועד ראשי האצבעות. 6 טפחים, 48 ס"מ (אשכנז - 57 ס"מ)

ד' (ארבע) אמות - מידת יסוד בהלכה 1.9 מטר (אשכנז - 2.3 מטר). "המהלך בקומה זקופה, אפילו ד' אמות, כאילו דוחק רגלי השכינה" (מסכתות: ברכות מ. ב. קידושין לא. א.).

ג. הוי - הינו. דליכא - שאין.

ו. חשד - לפנישה עם אישה למטרות לא צנועות.

צ.הלכות תפילת עמידה

ז. ולא אחורי בית הכנסת- אם אינו מחזיר פניו לבית הכנסת. ואחורי בית הכנסת הוא הצד שהפתח פתוח בו, והוא הפך הצד שפונים אליו הקהל כשמתפללין. ויש מפרשים בהיפך. וראוי לחוש לדברי שניהם. וגם כשמתפלל בשאר צדדים - חוץ לבית הכנסת- יש להחמיר שיחזיר פניו לבית הכנסת. וכל זה כשניכר שמחזיר אחוריו לבית הכנסת, אבל אם הוא מתפלל בבית הסמוך לבית הכנסת - ופניו כנגד ארץ ישראל כראוי, ואחוריו לכותל ביתו, שהוא כותל בית הכנסת- מותר, שאינו ניכר שמחזיר פניו מבית הכנסת.

ח.אסור לעבור חוץ לבית הכנסת- בצד שהפתח פתוח בו בשעה שהציבור מתפללין - מפני שנראה ככופר, כיון שאינו נכנס להתפלל. ואם נושא משוי, או שלבוש תפילין, או שיש בית הכנסת אחר בעיר, או שיש לבית הכנסת זה פתח אחר הגה:או שרוכב על הבהמה - מותר.

ט.ישתדל אדם להתפלל בבית הכנסת עם הציבור. ואם הוא אנוס, שאינו יכול לבוא לבית הכנסת, יכיון להתפלל בשעה שהציבור מתפללין.

הגה:

והוא הדין בני אדם הדרים ביישובים ואין להם מנין. מכל מקום יתפללו שחרית וערבית בזמן שהציבור מתפללין.

וכן אם נאנס ולא התפלל בשעה שהתפללו הציבור, והוא מתפלל ביחיד, אף על פי כן יתפלל בבית הכנסת.

י.כשעומד עם הציבור- אסור לו להקדים תפילתו לתפילת הציבור, אלא אם כן השעה עוברת ואין הציבור מתפללין, לפי שמאריכים בפיוטים או לסיבה אחרת.

הגה:

אבל בלא שעה עוברת- יתפלל הפיוטים והתחונות עם הציבור ולא יפוש מן הציבור, אפילו לעסוק בדברי תורה. (ועיין לעיל סימן ס"ח).

יא. מי שיש לו בית הכנסת בעירו ואינו נכנס בו להתפלל - נקרא שכן רע, וגורם גלות לו ולבניו.

יב. מצוה לרוץ כשהולך לבית הכנסת- וכן לכל דבר מצוה - ואפילו בשבת שאסור לפסוע פסיעה גסה. אבל כשיוצא מבית הכנסת אסור לרוץ.

יג. מותר לירוק בבית הכנסת, ודורסו ברגלו או מכסהו בגמי.

יד. ישכים אדם לבית הכנסת כדי שימנה עם עשרה הראשונים.

צ.הלכות תפילת עמידה

טו. אם נשאר אדם יחידי מתפלל בבית הכנסת שבשדות, או אפילו בבית הכנסת שבעיר- אם היא תפילת ערבית **הגדה:** שמתפללין בלילה - חייב חבירו להמתין לו עד שיסיים תפילתו כדי שלא יתבלבל בתפילתו.

הגדה:

ויש מחמירין אפילו ביום ובבית הכנסת שלנו שהם בעיר.

ואם מאריך בבקשות ותחנונים - אינו חייב להמתין לו.

טז. ההולך בדרך והגיע לעיר ורוצה ללון בה - אם לפניו עד ארבעה מילין מקום שמתפללין בעשרה, צריך לילך לשם. ולאחריו- צריך לחזור עד מיל כדי להתפלל בעשרה.

יז. יש מי שאומר: שמכל שכן שלא ישכים אדם לילך מעיר שמתפללים בה בעשרה - אם יכול לבוא למחוז חפצו בעוד היום גדול - ושלא יהא צריך ללכת יחידי אחר התפילה.

יח. בית המדרש קבוע קדוש יותר מבית הכנסת. ומצוה להתפלל בו יותר מבבית הכנסת. והוא שיתפלל בעשרה.

הגדה:

ויש אומרים: דאפילו בלא עשרה עדיף להתפלל בבית המדרש הקבוע לו. ודוקא מי שזמרתו אומנתו ואינו מתבטל בלאו הכי. ואפילו הכי לא ירגיל עצמו לעשות כן, שלא ילמדו עמי הארץ ממנו ויתבטלו מבית הכנסת. וכל שכן שלא יעסוק בתורה בבית הכנסת בזמן שהציבור אומרים סליחות ותחנונות.

יט. יקבע מקום לתפילתו, שלא ישנהו אם לא לצורך גדול. ואין די לו במה שיקבע לו בית הכנסת להתפלל, אלא גם בבית הכנסת שקבוע בו צריך שיהיה לו מקום קבוע.

כ. יכנס שיעור שני פתחים ואחר כך יתפלל. יש מפרשים: 'שיעור שני פתחים' דהיינו שמונה טפחים יכנס לפניו, שלא ישב אצל הפתח, שנראה כמשוי ישיבת בית הכנסת. ולפי זה אם יש לו מקום מיוחד אצל הפתח אין בכך כלום. ויש מפרשים: שהטעם מפני שמביט לחוץ ואינו יכול לכוין. ולפי זה אם אינו פתוח לרשות הרבים - אין בכך כלום. ויש מפרשים: שלא ימהר להתפלל מיד כשנכנס לבית הכנסת, אלא ישהה שיעור שני פתחים. ונכון לחוש לכל הפירושים.

באורים

טז. מיל - כאלפיים צעד. כאלפיים אמה (תחום שבת). 960 מטר (אשכנז- 1,152 מטר). "מירושלים ועד בית חדודו שלושה מילין. הולכין מיל וחוזרין מיל ושוהין כדי מיל". (מסכת יומא פרק ו. משנה ח.).

צ.הלכות תפילת עמידה

כא. צריך שלא יהא דבר חוצץ בינו ובין הקיר. ודבר קבוע, כגון ארון ותיבה, אינם חוצצים.

הגה:

ולא חשיב חציצה רק בדבר גדול שגובהו עשרה ורוחבו ארבעה, אבל דבר קטן לא חשיב הפסק.

וכן בעלי חיים אינם חוצצים. ואפילו אדם אינו חוצץ.

הגה:

ולא נראה דבעלי חיים חוצצים ואדם אינו חוצץ. וכן נראה סברת הפוסקים. ואפשר שנפל טעות בספר.

כב. ויש מי שאומר שיש לזהר מלהתפלל אחורי שום אדם. וטוב לחוש לדבריו.

כג. הבגדים המצוירים - אף על פי שאינן בולטות אין נכון להתפלל כנגדם. ואם יקרה לו להתפלל כנגד בגד או כותל מצויר - יעלים עיניו.

הגה:

ולכן אסור גם כן לצור ציורים בספרים שמתפללים מהם, שלא יתבטל הכוונה. אבל בגדים שמצויר עליהם דברי תיפלות - אפילו לישב עליהן בבית הכנסת - אסור.

כד. לא יתפלל בצד רבו, ולא אחורי רבו ולא לפניו. ואם הרחיק ממנו ארבע אמות - מותר.

הגה:

יש אומרים דכל זה לא מיירי אלא למתפלל ביחיד, אבל בציבור - אם כך הוא סדר ישיבתו - אין לחוש אם מתפלל לפניו או אחריו. ואף על פי שטוב להחמיר, המנהג להקל. (ועיין ב-זורה דעה סימן רמ"ב סעיף י"ו).

כה. תלמיד חבר - מותר להתפלל אחורי רבו.

כו. כל מקום שאין קורים בו קריאת שמע - אין מתפללים בו. וכשם שמרחיקים מצואה, ומי רגלים, וריח רע, ומן המת, ומראית הערוה - לקריאת שמע, כך מרחיקין לתפילה.

באורים

כא. ולא חשיב - אינו נחשב. המידות שצוינו הם בטפחים.

כד. מיירי - אמור.

כה. תלמיד חבר - תלמיד שהינו חבר לרבו. "בן עזאי תלמיד חבר דרבי עקיבא" (מסכת בבא בתרא קנח.ב).

צ.הלכות תפילת עמידה

כז.היה עומד בתפילה והשתין תינוק בבית הכנסת - ישתוק עד שיביאו מים להטיל על המי רגלים, או יהלך לפניו ארבע אמות או לצדדיו, או יצא מבית הכנסת ויגמור תפילתו.

הגה:

ויוזתר טוב לילך למקום אחר ולא לשנתוק, שמא ישדא כדי לגמור את כולו ויצטרך לחזור לראש. ועיין לעיל סימן ע"ט.

הרחבה והעמקה

ה. אימת מלך- "שיראה עצמו שהוא שפל ואין חשוב לכלום לפני המקום, אבל לא יתעצב. כמו שכתב האר"י ז"ל ב-'שער הכוונות'- וזה לשונו: 'אסור לאדם להתפלל תפילתו בעצבון. ואם נעשה כך אין נפשו יכול לקבל האור העליון הנמשך עליו בעת התפילה. אמנם בעת שמתודה הוירוי ומפרט חטאיו אז טוב להתעצב בלבד, אבל בשאר תפילה נמשך לו נוק גדול על ידי עצבותו... אמנם תהיה בשמחה יתירה וגדולה ככל האפשר" (כ"ף החיים').

ט. "כל מי שיש לו בית הכנסת בעירו ואינו נכנס שם להתפלל - נקרא שכן רע".

(מסכת ברכות ח.א.)

" אין הקדוש ברוך הוא מואס בתפילתן של רבים" (מסכת ברכות ח.א.) - והלוא עינינו רואות שבכל יום מתפללין תפילת שמונה עשרה בציבור, ומזכר בה כמה פעמים תפילה על הגאולה ('ראה נא בעינינו', 'תקע בשופר') ואין תפילתנו פועלת כלום... כי אין הענין שיעשה הקדוש ברוך הוא כל בקשותינו, רק עושה מדוגמת הבקשה. כי בכל יום ויום יש גאולה. כי הלוא ככבשה אחת בין שבעים זאבים כן אנחנו. ובכל יום ויום עומדים עלינו לכלותנו והקדוש ברוך הוא מצילנו מידם... שבוחר בתפילת רבים... אבל אין מוכרח שיעשה להמבקש את בקשתו רק שמקבל מצות עשה כמו שמקבל כל מצות עשה - ציצית ותפילין ומזוזה - שהמצוה רשומה למעלה... כן הוא בתפילות הכשרות. הם עולים למעלה להיות כתר ועטרה... אבל **תפילה פסולה נרחית לגמרי**, היה כלא היה. ומי יתן החריש יחרישו ולא יענש על "לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא" (שמות כ. ז.). ותפילת רבים לעולם היא עולה למעלה. ("כ"ף החיים').

יח. תורתו אומנותו - תלמיד חכם, בן תורה שמירב זמנו מוקדש אך ורק ללמוד תורה לשם שמים. (מסכת יבמות מו. א.). רבי שמעון בן יוחאי (רשב"י) הוא הדוגמא לכך. פרוט והרחבה להלן סימן קו. ב.

**צ.הלכות תפילת עמידה
מקורות**

תנ"ך

פרשנות	פסוק	פרק	ספר	דבר ה' בפסוק	סעיף
1	כג	ג	דברים	ואתחנן אל ה'	א
2	ג	ב	שמואל א	אל תרבו תדברו גבהה גבהה יצא עתק מפיכם	
3	א	קל	תהילים	ממעמקים קראתיך ה'	
4	יד	כה	ויקרא	אל תונו איש את אחיו	ג
5	יא	ו	דניאל	וכוין פתיחן לה בעליתה נגד ירושלם	ד
6	ט	ד	דברים	רק השמר לך ושמר נפשך מאד	ו
7.1	טז	ח	יחזקאל	אחריהם אל היכל ה'	ז - ח
7.2	ט	יב	תהילים	סביב רשעים יתהלכון כרם זלות לבני אדם	
8	כח	ח	מלכים א	לשמע אל הרנה ואל התפלה	ט
9	ח	מט	ישעיה	כה אמר ה' בעת רצון עניתיך	
9	יט	נה	תהילים	פדה בשלום נפשי מקרב לי כי ברבים היו עמדי	
9	יד	סט	תהילים	ואני תפלתי לך ה' עת רצון	
10	א	פב	תהילים	אלהים נצב בעדת אל	
11	כח	יד	משלי	ברב עם הדרת מלך	
12	ה	לו	איוב	הן אל כביר ולא ימאס	י
13	יד	יב	ירמיה	כה אמר ה' על כל שכני הרעים הנגעים בנחלה אשר הנחלתי את עמי את ישראל הנני נתשם מעל אדמתם	יא
14	ב	ו	הושע	ונדעה נרדפה לדעת את ה'	יב
15	לד-לה	ח	משלי	אשרי אדם שמע לי לשקד על דלתתי יום יום לשמר מזוזת פתחי.	יד כ
16	כז	יט	בראשית	וישכם אברהם בבקר אל המקום אל המקום אשר עמד שם את פני ה'	יט
17	ב	לח.	ישעיה	ויסב חזקיהו פניו אל הקיר ויתפלל אל ה'	כא
18	כ	י	דברים	את ה' אלהיך תירא	כד

צ.הלכות תפילת עמידה מקורות

פרשנות על התנ"ך

1. **ואתחנן** - "אין חנון בכל מקום אלא לשון מתנת חינוס. אף על פי שיש להם לצדיקים לתלות במעשיהם הטובים, אין מבקשים מאת המקום (השם יתברך) אלא מתנת חינוס". (רש"י על הפסוק).
2. **עתק** - גאווה, חוצפה, יוהרה, שחץ, רהב. מתפילת הנביאה חנה, אמו של שמואל הנביא.
3. בעת עצירת גשמים היה רבי יונה יוצא מביתו **למקום עמוק**, ובצניעות מתכסה בשק ומבקש גשמים. תפילתו נענתה. (מסכת תענית כג.ב.)
4. חכמים קבעו לומר פרק זה (תהילים קל.) בעשרת ימי התשובה לאחר "ישתבח".
5. "תונו" - השורש 'נה' - הונאה, תרמית. הפסוק דן ב- "אונאת ממון" (רש"י) הירידה מהאילנות כרוכה בביטול מלאכה. (מסכת בבא מציעא צא.ב.)
6. "כוי" - חלון. וחלונות פתוחים לו בעליתו נגד ירושלים. כך נהג דניאל בעת תפילתו.
7. "יכול יהא מתפלל לכל רוח שירצה? תלמוד לומר: "נגד ירושלים". יכול משבאו לגולה כן? תלמוד לומר: "כל קבל דהוה עביד מן קדמת דנא". (כל עומת אשר היה עושה מלפני זה) (מסכת ברכות ירושלמי ד.א.)
8. "כל מכשול שיש בו סכנת נפשות - מצות עשה להסירו ולהשמר ממנו ולהזהר בדבר יפה". (שלחן ערוך, 'חושן משפט' סימן תכו. ח.)
9. פשט: הנביא יחזקאל מתאר עבודה זרה בבית המקדש. המתפללים משתחוים קדימה לשמש ומפנים גבם בבזיון להיכל ה'. (מסכתות: יומא עז.א. סוכה נג.ב. קדושין עב.ב.)
10. פשט: "הרשעים הולכים סביבות האביון ללכדו כמו הראם הזולל אשר סובב והולך לטרוף בני אדם". ('מצודת דוד')
11. דרש: "המתפלל אחורי בית הכנסת ואינו מחזיר פניו לבית הכנסת נראה ככופר במי שהציבור מתפללין לפניו". (רש"י בקטע "אחורי בית הכנסת" במסכת ברכות ו.ב.)
12. אין תפילתו של אדם נשמעת אלא בבית הכנסת". (מסכת ברכות ו.א.)
13. "אימתי עת רצון? בשעה שהציבור מתפללין". (מסכת ברכות ח.א.)
14. הקדוש ברוך הוא מצוי מצוי בבית הכנסת. (מסכת ברכות: בבלי ו.א. ירושלמי ה.א.)
15. "הדרת מלך נראה בעבור רוב העם אשר אתו" ('מצודת דוד')
16. אין הקדוש ברוך הוא מואס בתפילתן של רבים". (מסכת ברכות ח.א.)
17. פשט: "שכני ארץ ישראל הרעים הנוגעים לרעה בנחלת ישראל. 'נותשם' - אעקור אותם (את השכנים) מאדמתם". ('מצודת דוד')
18. דרש: "כל שיש לו בית הכנסת בעירו ואינו נכנס להתפלל שם - נקרא שכן רע". (מסכת ברכות ח.א.)
19. פשט: "לדעת את ה' באמת ובתמים נכונים כשחר" (רש"י על הפסוק)
20. דרש: מצוה לרוץ לבית הכנסת (מסכת ברכות ו.ב.)
21. סימן יד. "להיכנס ראשון לבית המדרש ולבית הכנסת ולצאת אחרון" (רש"י) השכימו והעריבו ובואו לבית הכנסת כדי שתאריכו ימים. (מסכת ברכות ח.א.)
22. סימן כ. "דלתותי": פשט: - ברבים. מיעוט רבים שנים.
23. דרש: לעולם יכנס אדם שעור שני פתחים בבית הכנסת ואחר כך יתפלל. (מסכת ברכות ח.א.)
24. אברהם משכים בבוקר ועומד במקום הקבוע לתפילתו. ("עמידה" פרושה תפילה). (מסכת ברכות ו.ב.) משם ראה את סדום בחורבנה.
25. "שלא יהא דבר חוצץ בינו לבין הקיר" (מסכת ברכות ה.ב.)
26. רבי עקיבא דרש: המלה "את" - לרבות תלמידי חכמים. (מסכתות: פסחים כג.ב. קדושין ו.א. בבא קמא מא.ב. בכורות ו.ב.)

צ.הלכות תפילת עמידה מקורות

תלמוד - בבלי וירושלמי

- א.ברכות: בבלי י.ב. ירושלמי ב.ג. מגילה ירושלמי א.ט.
ב. סוכה ג.א.
ג.ברכות: בבלי טז.א. רש"י בקטע "ומתפללין בראש הזית" ירושלמי ב.ה.
ד. ברכות לא.א. לד.ב. רש"י בקטע "חלונות"
ה.ברכות לד.ב. רש"י בקטע "דמצלי בבקתא" תוספות בקטע "חציף עלי"
ו.ברכות ג.א.
ז.ברכות ו.א. תוספות בקטע "אחורי בית הכנסת" ו.ב. רש"י בקטע "אחורי בית הכנסת"
ח.ברכות: בבלי ו.ב. ח.ב. רש"י בקטע "אסור לעבור" סא.א. רש"י בקטע "בשעה שהציבור מתפללים" ירושלמי ה.א. עירובין יח.ב. רש"י ותוספות בקטע "ולא אחורי בית הכנסת"
ט.ברכות: בבלי ו.א. ז.ב. ח.א. ירושלמי ה.א.
י.ברכות כח.ב.
יא. ברכות ח.א.
יב. ברכות ו.ב.
יג.ברכות: בבלי סב.ב. ירושלמי ג.ה.
יד. ברכות ח.א. מז.ב.
טו.ברכות ה.ב. ו.א. תוספות בקטע "המתפלל"
טז. פסחים מו.א. רש"י בקטע "לגבל" תוספות בקטע "ולתפילה" חולין קכ.ב. רש"י בקטע "ולתפילה"
יח.ברכות ח.א. ל.ב.
יט. ברכות: בבלי ו.ב. רש"י בקטע "אלהי אברהם" ירושלמי ד.ד.
כ.ברכות ח.א. רש"י בקטע "שיעור של שני פתחים"
כא. ברכות: בבלי ה.א. ירושלמי ד.ד.
כג. יומא נד. א. רש"י ותוספות בקטע "כרובים דצורתא"
כד.כה.ברכות כז.א.ב. רש"י בקטעים "כנגד רבו" "אחורי רבו" תוספות בקטעים "ולא אחורי רבו" "והנותן שלום לרבו" ראש השנה ירושלמי ב.ה.
כו.כז.ברכות: בבלי כב.ב. (משנה) ירושלמי ג.ה. (משנה) כו.א. מגילה כז.ב. תוספות בקטע "לא"

צ.הלכות תפילת עמידה מקורות

רמב"ם- הלכות תפילה

א.ב.ה.ז.

ג.ה.ח.

ד.ו.ז.ח. ה.ו.

י.יט.ז.

ט.יא. ח.א.

יב.ח.ב.

יג.יא.ג.

טו.ט.יא.

יח.ח.ג.

יט.כא. ה.ו.

כ.ח.ב.

כו.כז.ד.ח.

כד. תלמוד תורה ה.ו.

הלכות תפילת עמידה

צא. שיאזור מתניו ויכסה ראשו בשעת תפילה
(ובו ו' סעיפים)

א. היתה טלית חגורה על מתניו לכסות ממתניו ולמטה - אסור להתפלל עד שיכסה את לבו. ואם לא כיסה את לבו, או שנאנס ואין לו במה יתכסה - הואיל וכסה ערותו להתפלל - יצא.

ב. צריך לאזור אזור בשעת התפילה - אפילו יש לו אבנט, שאין לבו רואה את הערוה-משום 'הכון' (עמוס ד. יב.). אבל שאר ברכות - מותר בלי חגורה מאחר שיש לו מכנסיים.

הגה:

ואין לבו רואה את הערוה.

ג. יש אומרים שאסור להוציא 'הזכרה' מפיו בראש מגולה. ויש אומרים שיש למחות שלא ליכנס בבית הכנסת בגילוי הראש.

ד. כובעים הקלועים מקש חשיבי כיסוי. אבל הנחת היד על הראש לא חשיבא כיסוי. ואם אחר מניח ידו על ראשו של זה - משמע דחשיבא כיסוי.

ה. לא יעמוד בתפילה באפונדתו, ולא בראש מגולה, ולא ברגלים מגולים - אם דרך אנשי המקום שלא יעמדו לפני הגדולים אלא בבתי רגלים.

ו. דרך החכמים ותלמידיהם שלא יתפללו אלא כשהם עטופים.

הגה:

ובעת זעם יש לחבוק הידים בשעת התפילה, כעבד קמיה מריה. ובעת שלום יש להתקשט בבגדים נאים להתפלל.

באורים

א. טלית - בגד רגיל. יצא - ידי חובתו.

ב. אזור - חגורה. "ואזור עור אזור במתניו". (מלכים ב א. ח.)

ג. הזכרה - להזכיר אחד משמותיו של הקדוש ברוך הוא.

ד. חשיבא, חשיבי - הינו כמו.

ה. אפונדה-חגורה רחבה שיש בה כיס לחפצי ערך, או ארנק לכסף.

צא.הלכות תפילת עמידה

הרחבה והעמקה

ב.אזור- חגורה. על אליהו הנביא נאמר: "ואזור עור אזור במתניו"(מלכים ב. א. ח.). הנוטים אחרי הקבלה נוהגים לחגור אבנט (חגורה) בשעת התפילה, כדברי הנביא: "הכון לקראת אלהיך ישראל"(עמוס ד. יב.). "מכאן שצריך לאזור חלציו כשמתפלל. ובמחזור ויטרי (חובר ע"י רבי שמחה -מתלמידי רש"י -בעיר ויטרי שבצרפת, קרוב לשנת 1,100) מפרש: "דמעם דבעינן (שצריך) אזור- שלא יהא לבו רואה את הערוה. ודוקא להן שלא היה להם מכנסיים - לכך היו צריכים לאזור בשעת התפילה, אבל לדין (לנו) שיש לנו אבנט של מכנסיים - אין לנו צריכים לאזור". (עיין שבת יא. תוספות בקטע "מריחותא").

ג. גילוי ראש- עיין סימן ב. סעיף א.

"ומידת חסידות שלא לילך ד' אמות בגילוי הראש, אפילו שלא בבית הכנסת."(שלחן ערוך 'הרב'- רבי שניאר זלמן מליאדי (חי ברוסיה 1745 - 1813 מיסד חסידות חב"ד ומחבר ספר 'תניא', מספרי היסוד במחשבת ישראל).

ו. כעבד קמיה מריה- כעבד לפני אדוניו.

צא.הלכות תפילת עמידה מקורות

תנ"ך

ה' צבאות מלא כל הארץ כבודו⁽¹⁾ (ישעיה ו.ג.)
הכון לקראת אלהיך ישראל⁽²⁾ (עמוס ד.יב.)

פרשנות על התנ"ך

1. "כי הוא ברא הכל ועל הכל יכבדוהו בעלי השכל". (רד"ק על הפסוק)
"כי הנבראים הם כבודו ... וכל שכן מין האדם". (רד"ק על יונה ד.ג. בזיקה לפסוק הנ"ל בישיעה)
2. חכמי התלמוד לבשו בגדים יפים לפני התפילה כהכנה לעמידה לפני ה'. (מסכת שבת יא.).

תלמוד - בבלי

- א.ברכות כד. ב. רש"י בקטע "היתה טליתו חגורה על מתניו" כה.א. רש"י בקטע "אבל לתפילה" קדושין לא.א. סופרים יד.טו.
ב.ו. שבת יא.
ג. קדושין לא.א. סופרים יד.טו. מסכת כלה
ה. חגיגה יג.ב.

רמב"ם- הלכות תפילה

א.ד.ז.

ב.ה.ו.ה.ה.

הלכות תפילת עמידה

צב. הנצרך לנקביו, ודין רחיצה לתפילה ושאר הכנות לתפילה
(ובו י' סעיפים)

א. היה צריך לנקביו אל יתפלל, ואם התפלל תפילתו תועבה, וצריך לחזור ולהתפלל. והני מילי - שאינו יכול להעמיד עצמו שיעור הלוח פרסה, אבל אם יכול להעמיד עצמו שיעור פרסה - יצא בדיעבד. אבל לכתחילה לא יתפלל עד שיבדוק עצמו תחילה יפה.

הגדה:

וכל הנצרך לנקביו אסור אפילו בדברי תורה, כל זמן שגופו משוקץ מן הנקבים.

ב. אם באמצע תפילתו נתעורר לו תאוה - יעמיד עצמו עד שיגמור ולא יפסיק. ואם בשעת קריאת שמע וברכותיה נתעורר - בין לקטנים בין לגדולים - קורא כדרכו.

הגדה:

ודוקא שאינו מתאוה כל כך - דאית ביה משום 'בל תשקצו' - אבל בלאו הכי - יותר טוב להפסיק.

ואם רצה להרחיק ולהטיל מים - עושה.

ג. צריך קודם תפילתו להסיר כיחו וניעו וכל דבר הטורדו.

ד. צריך לרחוץ ידיו במים - אם יש לו, ואם אין לו - צריך לחזר אחריהם עד פרסה. והני מילי כשהוא הולך בדרך והמים נמצאים לפניו, אבל אם צריך לחזור לאחוריו למקום מים - עד מיל חוזר, יותר ממיל אינו חוזר. ואם מתיירא שיעבור זמן התפילה, נקה ידיו בצרור או בעפר או בכל מילי דמנקה.

הגדה:

ועיין לקמן סימן רל"א.

באורים

א. צריך לנקביו-לשון נקיה לעשית צרכים. "הנצרך לנקביו ואוכל, דומה לתנור שהסיקוהו על גב אפרו, וזו היא תחילת רוח זוהמא" (מסכת שבת פב. א.). על הפסוק "שמור רגלך כאשר תלך אל בית האלהים" (קהלת ד. יז.) אמרו חז"ל: אמר הקדוש ברוך הוא: שמור נקבך בשעה שאתה עומד בתפילה לפני. ('משנה ברורה').

להעמיד עצמו - לעצור מלעשות צרכיו. הני מילי - דברים אלו, דין זה.

פרסה - 4 מיל, 8,000 אמה, 3,840 מטר (אשכנז - 4,608 מטר) שיעור הלוח פרסה 72 דקות.

ג. תפילתו- עמידה. נתעורר לו תאוה- צריך לשירותים. קטנים, להטיל מים - מתן שתן. גדולים- הטלת צואה.

הגה: דאית ביה- יש בכך. **בל תשקצו - מהפסוק "אל תשקצו את נפשתיכם"** (ויקרא יא. מג.).

ג. כ"ך - ליחה היוצאת מן הגרון . ניע- ליחה הנפלמת מן האף אגב קינוח. "קיחו וניעו ורירו" (מסכת זבחים, תספתא ה. ג.).

7. מיל -2,000 אמה 960 מטר (אשכנז 1,152 מטר) בכל מידי דמנקה- בכל דבר המנקה.

צב. הלכות תפילת עמידה

ה. רחץ ידיו שחרית והסיח דעתו, צריכים נטילה לתפילה-אם יש לו מים, אף על פי שאינו יודע להם שום לכלוך, ולא יברך. ואם אין לו מים מזומנים- אינו צריך לחזור וליטול.

הגדה:

ואפילו היו ידיו מלוכלכות ונוטלן לתפילה אינו מברך. וכדלעיל סימן ז.

ז. העומד בתפילה ונזכר שנגע במקום מטונף - די בנקיון עפר או צרורות או מחכך ידיו בכותל.

ז. 'מקום מטונף'-היינו מקומות המכוסים באדם, לפי שיש בהם מלמולי זיעה. וכן אם חיכך הראש.

הגדה:

ולכן אסור ליגע במקומות אלו בשעה שעומדים בתפילה, או עוסק בתורה. וכן בצואת האונן והאף- כי אם על ידי בגד.

ח. המשתין- לא יתפלל עד שישהא כדי הילוך ארבע אמות, משום ניצוצות. והמתפלל לא ישתין עד שישהא כדי הילוך ארבע אמות. שכל ארבע אמות תפילתו שגורה בפיו ורחושי מרחשן שפוותיה.

ט. הרוקק- לא יתפלל עד שישהא ארבע אמות. המתפלל- לא ירוקק עד שישהא ארבע אמות. ודוקא לרצונו, אבל אם נזדמן לו רוק - מותר. (ועיין לקמן סימן צ"ז).

י. טוב ליתן צדקה קודם תפילה.

באורים

1. מלמול- גליל לכלוך דק בידיים מוזהמות. (מקואות פרק ט. משנה ב.).
2. אמה - המרחק מן המרפק ועד ראשי האצבעות. 6 מפחים, 48 ס"ם (אשכנזי - 57 ס"ם).
3. 'ד' (ארבע) אמות'- מידת יסוד בהלכה 1.9 מטר (אשכנזי - 2.3 מטר).
4. ניצוצות- טיפות שתן. "ניצוצות נתזין על רגליו" (נידה יג. א.).
5. רחושי מרחשין שפוותיה- ממלכות שפתיו (תפילה).

צב.הלכות תפילת עמידה מקורות

תנ"ך

אל תשקצו את נפשתיכם ⁽¹⁾ (ויקרא יא. מג.)
שמור רגליך כאשר תלך אל בית האלהים (קהלת ד. יז.) ⁽²⁾
ארחץ בנקיון כפי ואסבבה את מזבחך ה' ⁽³⁾ (תהילים כו.ו.)
כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה
ומשפט ⁽⁴⁾ (בראשית יח. ט.)
אני בצדק אחזה פניך. ⁽⁵⁾ (תהילים יז. טו.)

פרשנות על התנ"ך

- פ.שט: 'שקץ'-מאוס, מתועב.
כינוי לשרצים ולרמשים ולכל בעלי החיים שאכילתם נאסרה: "כל הולך על גחון וכל הולך על ארבע עד כל מרבה רגלים לכל השרץ השרץ על הארץ לא תאכלום כי שקץ הם". (ויקרא יא. מב.) "בשר החזיר והשקץ והעכבר". (ישעיה סו. יז.)
למטמאים במגע: "מבשרם לא תאכלו ובנבלתם לא תגעו טמאים הם לכם" (ויקרא יא. ח.)
לעבודה זרה: "לעשתרת שקץ צידנים ולכמוש שקץ מואב ולמלכם תועבת בני עמון". (מלכים ב. כג. יג.)
דרש: המשהה את נקביו (מתאפק מללכת לשרותים) - עובר משום "ולא תשקצו" (מסכת מכות טז. ב. רמב"ם: ספר המדע, הלכות דעות ד. א. ספר קדושה, הלכות מאכלות אסורות יז. לא.)
"כי המצות המעשיות... ללמדנו המדות הטובות... לזקק את נפשותינו, כמו שאמרה תורה "ולא תשקצו"... כלם לתועלתנו בלבד. (רמב"ן על דברים כב. ו.)
2. שמור רגלך בזמן שתלך לבית מקדש ה' להתפלל, שלא תלך לשם מלא עונות, כל עוד שלא תשוב. (התרגום הארמי)
שמור נקביך בשעה שאתה עומד בתפילה. (מסכת ברכות כג. א.)
3. לא כתוב ארחץ במים אלא בנקיון, בכל דבר המנקה. (מסכת ברכות טו. א.)
4. אהבת ה' לאברהם אבינו בגלל צואתו לכל הדורות. (לפי רש"י על הפסוק)
4. "הצדקות שבידי אחוז ובהם ובהם אחזה פניך" (רש"י על הפסוק)
"ראה מה כוחה של צדקה! שפרוטה שאדם נותן לעני זוכה ומקבל פני שכינה" (מדרש 'שוחר טוב' על הפסוק)

תלמוד - בבלי וירושלמי

- א. ברכות: בבלי כג. א. ירושלמי ב. ג. מגילה א. ט.
- ב. ברכות כב. ב.
- ד. ברכות: בבלי טו. א. רש"י בקטע "לקריאת שמע" תוספות בקטע "אמאן דמהדר" ירושלמי ח. ב.
- ה. ו. פסחים קטו. ב. רש"י בקטע "אסחיה לדעתיה" תוספות בקטע "אסוחי מסח דעתיה"
ז. נזיר נט. א. רש"י בקטע "איכא דאמרי"
- ח. מגילה: בבלי כז. ב. ירושלמי ג. א. ברכות ירושלמי ג. ה.
- ט. ברכות ירושלמי ג. ה. מגילה ירושלמי ג. א.
- י. בבא בתרא י. א.

רמב"ם - הלכות תפילה:

א. ג. ד. י.

ד. קריאת שמע ג. א. תפילה ד: ב. ג. ח. תפילה ד. יד.

הלכות תפילת עמידה

צג. קודם שיתפלל צריך לשהות (ובו ד' סעיפים)

א. ישהה שעה אחת קודם שיקום להתפלל, כדי שיכוין לבו למקום. ושעה אחת אחר התפילה, שלא תהא נראית כמשוי, שממהר לצאת ממנה.

ב. לא יעמוד להתפלל אלא באימה והכנעה. לא מתוך שחוק וקלות ראש ודברים בטלים, ולא מתוך כעס, אלא מתוך שמחה, כגון דברי תנחומין של תורה, כגון סמוך לגאולת מצרים או סמוך ל-"תהילה לדוד" שכתוב בו: "רצון יראיו יעשה", "שומר ה' את כל אהביו" (תהילים קמה. יט-כ.).

ג. אין עומדין להתפלל מתוך דין ולא מתוך הלכה - שלא יהא לבו טרוד בה, אלא מתוך הלכה פסוקה.

דגה:

ודיינו נמי כמו מתוך שמחה, כי "פקודי ה' ישרים משמחי לב" (תהילים יט. ט.).

ד. העוסק בצרכי ציבור כעוסק בתורה דמי. פירוש: לענין לעמוד מתוכו להתפלל. שגם זו שמחה לו שעוסק בצרכי ציבור. ויש מפרשים: דיינו, לענין דאינו צריך לפסוק להתפלל.

באורים

א. שנה אחת-זמן מועט. (משנה ברורה' עיין סימן ד. סעיף כ.).

ג. הגה: והני נמי-גם זה.

ד. דמי- דומה. ואינו צריך להתפלל שתי תפילות, כתשלום, בתפילה הסמוכה, כיון שבשעת החובה היה פטור מתפילה (משנה ברורה').

צג.הלכות תפילת עמידה מקורות

תנ"ך - תהילים

סעיף	דבר ה' בפסוק	פרק	פסוק	פרשנות
א	אשרי יושבי ביתך עוד יהללוך סלה	פד	ה	1
	אך צדיקים יודו לשמך יִשְׁבוּ ישרים את פניך	קמ	יד	1
ב	עבדו את ה' ביראה וגילו ברעדה	ב	יא	2
	ואני ברב חסדך אבוא ביתך אשתחוה אל היכל קדשך ביראתך	ה	ח	
	השתחוו לה' בהדרת קדש	כט	ב	3
	עבדו את ה' בשמחה באו לפניו ברננה	ק	ב	
ג	פקודי ה' ישרים משמחי לב	יט	ט	4

פרשנות על התנ"ך

1. המתפלל צריך שישהה:שעה אחת קודם תפילתו,כי לפני "יהללוך" נאמר "יושבי"
ושעה אחת אחר תפילתו,כי לאחר "יודו" נאמר "ישבו". (מסכת ברכות לב.ב.)
- 2.במקום גילה שם תהא רעדה. (מסכת ברכות:בבלי לב. ירושלמי ה.א.)
- 3.המשמעות של "בהדרת" היא "בחרדת" (מסכת ברכות לב.ב.)
- 4.'פקודים' כינוי למצוות. מצוי רק בתהילים.

תלמוד - בבלי וירושלמי

- א.ב.ברכות:בבלי לב. (משנה) תוספות בקטע "אך תקרי" ירושלמי ה.א. (משנה וגמרא) לב.ב.
- תוספות בקטע "קודם תפילתו" עירובין סה.א.
- ג.ברכות: בבלי לא.א. רש"י בקטע "אלא מתוך שמחה" ירושלמי ה.א.
- ד. ברכות: בבלי תוספות בקטע "רב אשי" ירושלמי ה.א.

רמב"ם- הלכות תפילה

- א. ד.טז.
- ב.ג.ד.יח.
- ד.ו.ח.

הלכות תפילת עמידה

צד. צריך לכוין נגד ארץ ישראל. ודין הרוכב או יושב בספינה
(ובו ט' סעיפים)

א. בקומו להתפלל - אם היה עומד בחוץ לארץ- יחזיר פניו כנגד ארץ ישראל, ויכוין גם לירושלים, ולמקדש ולבית קדשי הקדשים. היה עומד בארץ ישראל- יחזיר פניו כנגד ירושלים, ויכוין גם למקדש ולבית קדשי הקדשים. היה עומד בירושלים- יחזיר פניו למקדש, ויכוין גם לבית קדשי הקדשים. היה עומד אחורי הכפורת- מחזיר פניו לכפורת.

ב. אם מתפלל לרוח משאר רוחות יטה פניו לצד ארץ ישראל- אם הוא בחוץ לארץ, ולירושלם - אם הוא בארץ ישראל, ולמקדש - אם הוא בירושלם.

הגה:

ואנו, שמחזירין פנינו למזרח- מפני שאנו יושבין במערבה של ארץ ישראל, ונמצא פנינו לארץ ישראל. ואין עושים מקום הארון וצד התפילה נגד זריחת השמש ממש, כי זהו דרך המאני"ם. רק מכוונים נגד אמצע היום. ומי שרוצה לקיים אמרם: "הרוצה להעשיר יצפון, או להחכים ידרים" (מסכת בבא בתרא כה.ב.), מכל מקום יצדד פניו למזרח.

ג. מי שאינו יכול לכוין הרוחות- יכוין לבו לאביו שבשמים.

ד. היה רוכב על החמור אין צריך לירד ולהתפלל - אפילו אם יש לו מי שתופס חמורו- אלא מתפלל דרך הילוכו. וכן אם היה בספינה או על גבי קרון - אם יכול לעמוד עומד, ואם לאו - יושב במקומו ומתפלל. או אם היה הולך ברגליו - מתפלל דרך הילוכו, אף אם אין פניו כנגד ירושלם, אפילו שלא במקום סכנה, כי אם יעמוד ויתפלל יקשה בעיניו איחור דרכו ויטרד לבו ולא יוכל לכוין. והכל לפי הדרך, ולפי המקום, ולפי יראתו וישוב דעתו. ויש מחמירין לעמוד ב-'אבות', וראוי לחוש לדבריהם, אם הוא שלא במקום סכנה.

באורים

כלל -כל מקום שנכתב 'להתפלל' הכונה לתפילת עמידה.

א. אחורי הכפורת- "במערבו של בית המקדש" (מגן אברהם).

ב. במערבה של ארץ ישראל- הדברים נכתבו בעיר קראקוב השוכנת צפונית מערבית לארץ ישראל. המאני"ם- עובדי אלילים המשתחווים לשמש. הרוצה להעשיר יצפין-בתפילתו יחזיר פניו לצפון (רש"י). יצדד- יפנה.

ג. אבות- הברכה הראשונה בעמידה, 'שמונה עשרה'.

צד. הלכות תפילת עמידה

ה. היה יושב בספינה או בעגלה- אם יכול לעמוד במקום הכריעות עומד, כדי שיהיה כורע מעומד. ופוסע שלושה פסיעות.

הגה:

אף על פי שיושב בכל התפילה, מכל מקום אם אפשר לעמוד- יעמוד, כדי לקיים הכריעות והפסיעות כדרך. ואם אי אפשר לו, כגון שרוכב על הבהמה, יחזיר הבהמה שלוש פסיעות לאחריה, ועולה לו כאילו פסע בעצמו.

ז. חולה מתפלל - אפילו שוכב על צידו - והוא שיכול לכוין דעתו.

הגה:

ואם אי אפשר לו להתפלל- מכל מקום יזהרו בלבו, שנאמר: "אמרו בלבבכם על משכבכם" (תהילים ד.ה.).

ז. מי שהיו לו גויים מכאן ומכאן ומתירא שמא יפסיק תפילתו או יפסידו מקחו- ישב במקומו ויתפלל, לפי שאין דעתו מיושבת עליו. ואף על פי שצריך לעשות שלוש פסיעות בסוף התפילה- יושב ומתפלל וכורע.

ח. יש ליזהר שלא לסמוך עצמו לעמוד או לחברו- בשעת תפילה.

ט. מי שהוכרח להתפלל מיושב, כשיוכל- צריך לחזור ולהתפלל מעומד. ואינו צריך להוסיף בה דבר.

הגה:

ומי שבא בדרך והוא סמוך למלון, אם יכול להסתלק מן הדרך- במקום שלא יפסיקוהו עוברי דרכים- יסתלק שם ולא יתפלל במלון של גויים, שלא יבלבלוהו בני הבית. אבל אם אי אפשר לו להסתלק מן הדרך - במקום שלא יפסיקוהו- יתפלל במלון באיזה קרן זזית.

באורים

מ. להוסיף בה דבר-הבעה וניסוח חפשי של בקשות. ראה להלן סימן ק"ז סעיף א.

הרחבה והעמקה

"אמר רבי יהושע בן לוי: בואו ונחזיק טובה לאבותינו שהודיעו מקום תפילה, דכתיב: "וצבא השמים לך משתחווים" (נחמיה מ. ו.). "וצבא השמים"- השמש והירח העומדים במזרח. (מסכת בבא בתרא נה.א.)

צד.הלכות תפילת עמידה מקורות

תנ"ך

סעיף	דבר ה' בפסוק	ספר	פרק	פסוק	פרשנות
א	והתפללו אליך דרך ארצם	מלכים א	ח	מח	2, 1
	והתפללו אל ה' דרך העיר אשר בחרת	מלכים א	ח	מד	6, 3, 1
	והתפללו אל הבית הזה	דברי הימים ב	ו	לב	4, 1
	והתפללו אל המקום הזה	מלכים א	ח	לה	5, 1
	כמגדל דויד צוארך בנוי לתלפיות	שיר השירים	ד	ד	7
ו	אמרו בלבבכם על משכבכם	תהילים	ד	ה	8
ט	ויאמר אליו משה כצאתי את העיר אפרוש את כפי אל ה'	שמות	ט	כט	9

פרשנות על התנ"ך

1. מתוך נאום שלמה המלך בחנוכת בית המקדש הראשון, לפני כ-2,900 שנה. העומד בתפילה:
2. בחוץ לארץ - יכוון את לבו כנגד ארץ ישראל.
3. בארץ ישראל - יכוון את לבו כנגד ירושלים.
4. בירושלים - יכוון את לבו כנגד בית המקדש.
5. בבית המקדש - יכוון את לבו כנגד בית קדשי הקדשים.
6. שאינו יכול לכוון את הרוחות - יכוון את לבו לאביו שבשמים.
7. פשט: "אותו המגדל בנוי...לנוי, להיות הכל מסתכלין בו" (רש"י)
דרש: "נמצאו כל ישראל מכוונים את לבם למקום אחד... תל שכל פיות פונים בו". (2 - 7. מסכת ברכות ל.א.)
8. אמר הקדוש ברוך הוא: אני אמרתי להתפלל בבית הכנסת, ואם אין אתה יכול - התפלל על מטתך. ואם אין אתה יכול -הרהר בלבך". (פסיקתא דרב כהנא פסקא כה.)
9. "בתוך העיר (המצרית) לא התפלל (משה רבנו) לפי שהיתה מלאה גלולים". (עבודה זרה) (רש"י על הפסוק)

תלמוד - בבלי וירושלמי

- א.ב.ג. ברכות: בבלי ל.א. תוספות בקטעים "הלכה כרבי" "היה" "לתלפיות" ירושלמי ד.ה. בנא בתרא כה.א.ב. רש"י בקטע "אדרימו"
- ד.ה.ז. ברכות ל.א.
- ט. ברכות : בבלי ל.א. תוספות בקטע "מסמך" ירושלמי ד. ה.

רמב"ם - הלכות תפילה

- א.ב.ג. ה.ג.
- ד.ה.ו. ה.ב.
- ט.ה.ב.

הלכות תפילת עמידה

צה. כיוון איבריו בשעת תפילה (ובו ד' סעיפים)

א. יכוין רגליו זה אצל זה בכיוון כאילו אינם אלא אחד, להידמות למלאכים, דכתיב בהו: "ורגליהם רגל ישרה" (יחזקאל א.י.א.), כלומר: רגליהם נראים כרגל אחד.

הגה:

יש אומרים: כשעומד להתפלל ילך לפניו שלושה פסיעות דרך קרוב והגשה לדבר שצריך לעשות.

ב. צריך שיכוף ראשו מעט, שיהיו עיניו למטה לארץ. ויחשוב כאילו עומד בבית המקדש. ובלבו יכוין למעלה לשמים.

ג. מניח ידיו על לבו כפותים, הימנית על השמאלית. ועומד כעבד לפני רבו- באימה, ביראה ובפחד. ולא יניח ידיו על חלציו, מפני שהוא דרך יוהרא. ועיין לקמן ריש סימן צ"ז.

ד. טוב לכוין רגליו גם בשעה שאומר קדושה עם שליח ציבור.

באורים

א. דכתיב בהו- שכתוב בהם במלאכים.

ג. כפותים- קשורים.

צה.הלכות תפילת עמידה מקורות

תנ"ך

ורגליהם רגל ישרה. ⁽¹⁾ (יחזקאל א.ז.)
ממעמקים קראתיך ה'. ⁽²⁾ (תהילים קל. א.)
והיו עיני ולבי שם כל הימים. ⁽³⁾ ⁽⁴⁾ (מלכים א ט.ג.)
נשא לבבנו אל כפים אל אל בשמים. ⁽⁵⁾ ⁽⁴⁾ (איכה ג.מ.א.)
אל תבואני רגל גאוה ⁽⁶⁾ (תהילים לו.ב.)
לפני שבר גאון ולפני כשלון גבה רוח ⁽⁷⁾. (משלי טז.ח.)

פרשנות על התנ"ך

1. "ורגליהם רגל ישרה וכף רגליהם ככף רגל עגל". (יחזקאל א.ז.) רגלי המלאכים צמודות. (לפי התרגום הארמי ורש"י) הפסוק נכלל בנבואה המכונה 'מעשה מרכבה'. סתומים הדברים וחתומים בתורת הסוד והמיסתורין. ישוטטו בהם חכמי התורה ותרבה דעת ה' בישראל. נפסק: "אין דורשין...ב'מרכבה' ביחיד, אלא אם כן היה חכם ומבין מדעתו". (מסכת חגיגה יא.ב. (משנה יג.א.ב.)
המתפלל צריך להצמיד את רגליו שיהיו "נראין כרגל אחד". (מסכת ברכות י.ב. רש"י בקטע "ורגליהם")
  2. "לא יעמוד אדם לא על גבי כסא ולא על גבי שרפרף ולא במקום גבוה ויתפלל, אלא במקום נמוך ויתפלל, לפי שאין גבהות לפני המקום (השם)". (מסכת ברכות י.ב.)
  3. פשט: מתוך מענה ה' לנאום לנאום שלמה המלך בחנוכת בית המקדש הראשון. ה' הבטיח ששכינתו תשרה במקדש אם רצונו יעשה. (לפי התרגום הארמי)
דרש: "אנו מתפללין כנגד בית המקדש, ולכן צריך שניתן עיננו למטה כנגדו ונחשוב כאילו אנו עומדים בו ומתפללין". ('טור' על הסימן)
  4. "כשאנו נושאים את כפינו אל שמים נישא אף לבננו עמהם, לשוב לשבור לבבנו לפני המקום (ה') ברוך הוא". (רש"י על הפסוק)
"אין תפלתו של אדם נשמעת אלא אם כן משים נפשו בכפו". (מסכת תענית ח.א.)
  5. "המתפלל צריך שיתן עיניו למטה ולבו למעלה כדי שיתקיימו שני מקראות האלו". (מסכת יבמות קה.ב.)
  6. פשט: "אל תבוא אלי רגל אנשי גאוה להצר לי". ('מצודת דוד')
"רגל האויבים הבאים בגאוה לטרדני במלמחה". (רד"ק)
  7. "רגל שנתגאה על בוראו". (בראשית רבה טו. בקטע "מה היה")
"טרם יבוא שבר על הרשע, בא לו מתחילה גאון וממשל רב, כי בזה יכפל הצער...גובה רוח על רוב הטובה הבאה לו טרם הכשלון". ('מצודת דוד')
- רבו ועצמו מאד פסוקים בתנ"ך ומאמרי חז"ל בגנות הגאוה- המגונה שבמידות.

תלמוד - בבלי וירושלמי

- א. ברכות: בבלי י.ב. רש"י בקטע "ורגליהם" ירושלמי א.א.
- ב. יבמות קה.ב. רש"י בקטע "עיניו למטה" ברכות ירושלמי ד.ה.
- ג. שבת י.א.

רמב"ם- הלכות תפילה

א.ב.ג. ה.ד.

הלכות תפילת עמידה

צו. שימנע כל הטרדות כדי שיכוין
(ובו ב' סעיפים)

א. כשהוא מתפלל- לא יאחוז בידו תפילין, ולא ספר מכתבי הקודש, ולא קערה מלאה, ולא סכין ומעות וככר, מפני שלבו עליהם שלא יפלו ויטרד ותתבטל כוונתו. ולולב בזמנו - מותר לאוחזו ביד, כיון שהאחיזה בידו היא מצוה אינו נטרד בשבילו.

ב. מותר לאחוז מחזור תפילות בידו בשעה שמתפלל, הואיל ותופס לצורך תפילה עצמה לא טריד, דומיא דלולב- דמשום דלקיחתו מצוה לא טריד.

הגה:

ומכל מקום, אם לא היה בידו קודם שהתחיל להתפלל - לא יחזיר אחריו בתפילה ליטלו אלא אם היה במקום מיוחד שהוא מוכן, או פזער ליטלו אפילו בתוך התפילה כדי להתפלל מתוכו.

באורים

כלל - כל מקום שנכתב 'להתפלל' הכונה לתפילת עמידה.
ג. דומיא - דומה.

הרחבה והעמקה

א. כתבי הקודש

המושג: בתחילה הוחל המושג על כ"ד ספרי התנ"ך: תורה, נביאים וכתובים. כתיבת ועריכת כל ספר בנפרד וסדרם של הספרים נדונו בעיקר במסכת בבא בתרא. סדרם של הספרים בתנכיים שבידנו אינו זהה למפורט בתלמוד. לתרגום התנ"ך התנגדו חז"ל נמרצות.

(מסכתות: שבת קמ"א. ב. מגילה: בבלי ג. א. ירושלמי א. מ. בבא בתרא: בבלי י. א. י. ג. י. ד. א. ב. מ. א. ירושלמי א. ה. (משנה וגמרא) סופרים פרק ג. רש"י בקמט "כתבי הקודש" במסכתות: שבת קמ"א. ובבא בתרא י. א.)

הרחבתו: לאחר התרת כתיבת תורה שבעל פה, נכללו במושג גם משנה, תלמוד, ספרי

הלכות ואגרות ובאוריהם. (מסכת שבת: בבלי קמ"א. תוספות בקמט "אליבא" ירושלמי מ. א. 'משנה ברורה' על אורח חיים סימן צו.)

כבוד כתבי הקודש: קדושה יתירה וכבוד גדול נוהגים בספר תורה במיוחד וביתר כתבי

הקודש. יש להזהר ביותר ממה שעלול להראות כבזיון. (נוסף למקורות הנ"ל - סנהדרין: בבלי ק"א. ב. (משנה) ירושלמי י. ה. (משנה) מסכת ידים פרק ג. משניות ג. ה. רמב"ם, הלכות ספר תורה פרק עשירי שלחן ערוך חלק יורה דעה סימן רפב. ה. ביאור הגר"א - "בכל ספרים").

צו.הלכות תפילת עמידה מקורות

תנ"ך

ועתה כתבו לכם את השירה הזאת ולמדה את בני ישראל שימה בפיהם למען תהיה
לי השירה הזאת לעד בבני ישראל. (דברים לא.ט.)

פרשנות על התנ"ך

פשט: משה רבנו נצטוו לכתוב את שירת "האזינו". (דברים לב. א. - מג. רש"י על פסוק לא.ט.)
פסיקה בהסתמך על הפסוק:

הרמב"ם:

"מצות עשה על כל איש ואיש מישראל לכתוב ספר תורה לעצמו" (הלכות תפילין ומזוזה
וספר תורה ז.א.)

מרן רבי יוסף קארו הוסיף:

"האידינא (עכשיו) מצווה לכתוב חומשי תורה, ומשנה, וגמרא ופירושיהן". (שלחן ערוך חלק
יורה דעה רע.ב.) כך הורחב המושג 'כתבי הקודש'.

"ספר מכתבי הקודש" - "והוא הדין כל ספרים שלנו" (משנה ברורה' על הסימן)

תלמוד בבלי

א.ב.ברכות: כג.ב. רש"י בקטע "לא יאחוז"

שבת קטו.א.ב. עירובין צח.א. רש"י בקטע "הנדרסת" תוספות בקטע "אלא"

סוכה מא.ב. רש"י בקטעים "לא יאחז אדם" "הכא" תוספות בקטע "ואמר שמואל"

רמב"ם - הלכות תפילה

א. ה.ה.

הלכות תפילת עמידה

צז. שלא יגהק ולא יפהק ולא ירוק בשעת התפילה
(ובו ה' סעיפים)

א.לא יגהק ולא יפהק. ואם צריך לפהק מתוך אונס, יניח ידו על פיו שלא תראה פתיחתו.

הגה:

ויזהר שלא יניח ידו על סנטרו בשעת התפילה, דהוי דרך גסות רוח.

ג. אסור לו לירוק. ואם אי אפשר לו שלא לירוק מבליעו בכסותו, בענין שלא יהא נראה. ואם הוא איסטניס ואינו יכול להבליעו בכסותו- זורקו לאחוריו.

הגה:

ואם אי אפשר לזרקו לאחוריו- זורקו לשמאלו אבל לא לימינו, וכל שכן לפניו-דאסור.והא דלקמן, בריש סימן קכ"ג, שהופך פניו לצד לצד שמאלו תחילה- שהוא ימין של הקדוש ברוך הוא- יש לומר הטעם כיון שמעולם לא ירדה השכינה למטה מעשרה, אם כן אין שכינה כנגד המתפלל. ולפיכך חלקו כבוד לימין דידיה ברקיקה, שהיא בשעת תפילה. אבל כשפוסע שלושה פסיעות - האדם מרחיק עצמו ממקום תפילתו והוא כנגד השכינה. ולפיכך נותן שלום לשמאלו, שאז הוא כנגד ימינו של הקדוש ברוך הוא.-- בית יוסף בשם אביו.

ג. אם כינה עוקצתו- ימשש בבגדיו להסירה שלא תתבטל כוונתו, אבל לא יסירנה בידו.

הגה:

ודוקא בשעת התפילה,אבל לא בשעת התפילה יכול לקחת כינה ולזרקה בבית הכנסת. (ועיין לעיל סימן ד.סע"ף י"ח).

ד. אם נשמט טליתו ממקומו - יכול למשמש בו ולהחזירו. אבל אם נפל כולו- אינו יכול לחזור ולהתעטף בו דהוי הפסק.

ה. הנושא משוי על כתיפו והגיע זמן תפילה- פחות מארבעה קבין מפשילו לאחוריו ומתפלל, ארבעה קבין- מניח על גבי קרקע ומתפלל.

באורים

א.גהק- הוצאת גזים מן הקיבה לפה ברעש, מתוך שובע. פהק-שאיפת אויר ופלימתו, כמי שרוצה לישון או שעמד משניה. על הבימויים ראה מסכת ברכות כד. א.

ב.איסטניס-אנין דעת,מעודן ורגיש מאד. שאינו יכול לראות דבר מאוס.(מסכת ברכות פרק ב. משנה ו.) הגה:דידה- שלו. ג. דהוי- שהינו.

ד.קב-מידת היבש בתנ"ך. "רבע הקב דביונים.(מלכים ב. ו. כה.)ששית הסעה(מסכת מנחות פרק ז. משנה א.). נחלקו חכמים בשיעורה: 2500 או 1350 סמ"ק. בהשאלה:"עשרה קבין יופי ירדו לעולם, תשעה נמלה ירושלים ואחד כל העולם כולו".(מסכת קידושין מט.ב.)

צז.הלכות תפילת עמידה מקורות

תנ"ך

- א.ה' שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך.⁽¹⁾ (תהילים נא. יז.)
ב.ואביה ירק ירק בפינה הלא תכלם שבעת ימים. תסגר שבעת ימים מחוץ למחנה.⁽²⁾
(במדבר יב.יד.)

פרשנות על התנ"ך

- 1."ויהי לי פתחון פה להגיד תהלתך". (רש"י על הפסוק)
2.רקע - מרים דברה סרה במשה אחיה ונענשה בצרעת ובהסגר.
יריקה עלולה להתפרש כבזיון. "אם אביה הראה לה פנים זועפות הלא תכלם שבעת ימים" (רש"י על הפסוק)

תלמוד - בבלי וירושלמי

- א.ב.ברכות: בבלי כד. א. ירושלמי ג.ה.
ג.ברכות כד. ב. רש"י ותוספות בקטע "וממשמש בבגדו"
ד.ברכות כד. א. ב. רש"י בקטע "אבל לא היה מתעטף"
ה.בבא מציעא קה.ב.

רמב"ם - הלכות תפילה

- א. ב. ד. יא.
ה. ה.ה.

הלכות תפילה עמידה

צמ. צריך שיהיה לו כוונה בתפילה
(ובו ה' סעיפים)

א. המתפלל צריך שיכוין בלבו פירוש המילות שמוציא בשפתיו. ויחשוב כאילו שכינה כנגדו. ויעיר הכוונה. ויסיר כל המחשבות הטורדות אותו, עד שתשאר מחשבתו וכוונתו זכה בתפילתו. ויחשוב: כי אילו היה מדבר לפני מלך בשר ודם היה מסדר דבריו ומכוין בהם יפה לבל יכשל. קל וחומר לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, שהוא חוקר כל המחשבות. וכך היו עושים חסידים ואנשי מעשה - שהיו מתבודדים ומכוונים בתפילתם עד שהיו מגיעים להתפשטות הגשמיות ולהתגברות כח השכלי, עד שהיו מגיעים קרוב למעלת הנבואה. ואם תבוא לו מחשבה אחרת בתוך התפילה - ישתוק עד שתתבטל המחשבה. וצריך שיחשוב בדברים המכניעים הלב ומכוונים אותו לאביו שבשמים. ולא יחשוב בדברים שיש בהם קלות ראש.

הגה:

ויחשוב קודם התפילה ברוממות האל יתעלה ובשפלות האדם. ויסיר כל תענוגי האדם מלבו. ואסור לאדם לנשק בניו הקטנים בבית הכנסת, כדי לקבוע בלבו שאין אהבה כאהבת המקום ברוך הוא.

ב. לא יתפלל במקום שיש דבר שמבטל כוונתו, ולא בשעה המבטלת כוונתו. ועכשיו אין אנו נזהרים בכל אלו מפני שאין אנו מכוונים כל כך בתפילה.

ג. יתפלל דרך תחנונים כרש המבקש בפתח. ובנחת- שלא תראה עליו כמשוי, ומבקש ליפטר ממנה.

ד. התפילה היא במקום הקורבן, ולכך צריך לזהר שתהא דוגמת הקורבן - בכוונה. ולא יערב בה מחשבה אחרת, כמו מחשבה שפוסלת בקדשים. ומעומד- דומיא דעבודה. וקביעת מקום- כמו הקרבנות, שכל אחד קבוע מקומו לשחיטתו ומתן דמיו. ושלא יחוץ דבר בינו לקיר- שחציצה פוסלת בינו לכלי. וראוי שיהיו לו בגדים נאים מיוחדים לתפילה, כגון בגדי כהונה. אלא שאין כל אדם יכול לבזבז על זה. ומכל מקום טוב שיהיו לו מכנסיים מיוחדים לתפילה, משום נקיות.

ה. אל יחשוב: ראוי הוא שיעשה הקדוש ברוך הוא בקשתי כיוון שכוונתי בתפילתי. כי אדרבה זה מזכיר עוונותיו של אדם.

שעל ידי כך מפשטין במעשיו לומר בטוח הוא בזכויותיו! אלא יחשוב: שיעשה הקדוש ברוך הוא בקשתו בחסדו. ויאמר בלבו: מי אני?! דל ונבזה! בא לבקש מאת מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, אם לא מרוב חסדיו שהוא מתנהג בהם עם בריותיו.

באורים

ג. רש, ריש - אביו, דל, עני. "ולרש אין כל... ויקח את כבשת האיש הרש" (שמואל ב. יבג-ד).
ד. דומיא דעבודה - דומה לעבודת הקרבנות במקדש. ומתן דמיו- זריקת דם הקרבנות. לכלי- שבמקדש. יחוץ- חצץ- להבדיל ע"י מחיצה. "בית שחצצו בנסרים או ביריעות" (מסכת אהלות פרק ט"ו. משנה ד).

צח.הלכות תפילת עמידה

הרחבה והעמקה

עיון תפילה

מושג בסיסי בהלכות תפילה במובן שלילי וחיובי כאחד. ויש ללמוד מהשלילי כדי להגיע לחיובי.

שלילי

"אומר בלבו: שתיעשה בקשתו לפי שהתפלל בכונה. 'מזכירין עונותיו'-שעל ידיהן מפשפשים למעלה במעשיו, לומר: בומח זה בזכותיו! נראה מה הם?!". (מסכת ברכות נה. א. רש"י בקמעים "מעין בה" "מזכירין")

"סומך על תפילתו שיהא נשמעת ומתאמץ לכוין לבו". (מסכת ראש השנה מז. ב. רש"י בקמע "ועיון תפילה")

חיובי

"שמכוין את לבו לתפילה" (מסכת ברכות לב.ב. תוספות בקמע "כל המאריך")
"אדם אוכל פירותיהן בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא... ועיון תפילה". (מסכת שבת כז.א.) "לכוין בתפילתו". (רש"י בקמע "ועיון תפילה")

על נושא כונה -עיי' סימן ה'.

צח.הלכות תפילת עמידה

מקורות

תנ"ך

סעיף	דבר ה' בפסוק	ספר	פרק	פסוק	פרשנות
א	ולעבדו בכל לבבכם ובכל נפשכם	דברים	יא	יג	1
	תאות ענוים שמעת ה'.	תהילים	י	יז	2
	תכין לבם תקשיב אזנך	תהילים	טז	ח	3
	שויתי ה' לנגדי תמיד	תהילים	נא	יב	4
לב טהור ברא לי אלהים ורוח נכון חדש בקרבי	שמואל א	ב	ג	5	
ג	אל תרבו תדברו גבה גבה יצא עתק מפיכם	הושע	יד	ג	6
ד	ונשלמה פרים שפתינו לעמד לשרת בשם ה'	דברים	יח	ה	7
ה	מקים מעפר דל מאשפות ירום אביון	שמואל א	ב	ח	8
	ותחנן אל ה'	תהילים	קיג	ז	
9		דברים	ג	כג	

פרשנות על התנ"ך

1. "וכי יש עבודה בלב? ... זו תפילה" (מסכת ברכות ד.א.)
"איזו היא עבודה שהיא בלב? הוי אומר זו תפלה". (מסכת תענית ב.א.)
  2. פשט: "הלוא מעולם שמעת למלאות תאות (משאלת לב) ענוים, לכן גם עתה כשלבם נכון להתפלל בכוונת הלב, שמע אליהם ומלא תאותם" (מצודת דוד').
דרש: "המתפלל צריך שיכוין את לבו לשמים". (מסכת ברכות לא.א.)
  3. "אם כוונת את לבך בתפילה, תהא מבושר שנשמעה תפילתך" (מסכת ברכות ירושלמי ה.ה.)
"המתפלל צריך שיראה עצמו כאילו שכינה כנגדו" (מסכת סנהדרין כב.א.)
  4. "ותמשוך עלי מחשבות קדושות וטהורות זכות ונכונות, ויהיה לי לב שמח בעבודתך תמיד". (רבי חיים יוסף, 'בן איש חי', פרשת ראה הלכות שנה ראשונה אות יז, על הפסוק בזיקה לברכת המזון)
  5. **עתק** - גאה, יוהרה, רהב, שחץ.
  6. "פריים שהיה לנו להקריב לפניך נשלם אותם בריצוי דברי שפתינו". (רש"י על הפסוק) תפילות כנגד תמידין (קרבת התמיד) תקנום. (מסכת ברכות כו.ב.)
  7. "שאיין שירות אלא מעומד". (רש"י על הפסוק)
  8. כמו שהכהן מקריב קרבנות בעמידה, כך יש לעמוד בתפילת עמידה. ('טור' על הסימן)
  9. מתפילת חנה ומפרקי הלל.
"מי שהיה דל ונבזה שחה עד לעפר, ה' מקימו מן העפר מאשפות" (מצודת דוד')
  9. תחינת משה רבנו להכנס לארץ ישראל.
- "אין חנון בכל מקום אלא לשון מתנת חנם. אף על פי שיש להם לצדיקים לתלות במעשיהם הטובים, אין מבקשים מאת המקום אלא מתנת חנם". (רש"י על הפסוק)

תלמוד - בבלי וירושלמי

- א. ברכות: בבלי ל.ב. (משנה וגמרא) לא.א. ירושלמי א.ב. ד.א. ה.א. (משנה) שבת ירושלמי א.ב. יומא נג.ב. רש"י בקטע "לשמאל דידך" סנהדרין כב.א.
- ב. עירובין סה. א. רש"י "צלוחא (תפילה) - דעה צלולה"
- ג. ברכות: בבלי כח.ב. (משנה) כט. ב. ירושלמי ד.ד. (משנה)
- ד. ברכות: בבלי ה.ב. ו.ב. ז.ב. כו. א. ל.ב. ירושלמי ד.ד. שבת קיד.א. רש"י בקטע "מנין לשינוי בגדים" זבחים טו.ב. (משנה) כג.ב. כד.א. רש"י בקטע "לא" תוספות בקטע "הואיל" נז.א.
- ה. ברכות: בבלי לב.ב. תוספות בקטע "כל המאריך" נה.א. רש"י בקטע "מעיינ בה" ירושלמי ד.א. שבת קיח.ב. תוספות בקטע "עיון תפילה" קכז. א. רש"י בקטע "עיון תפילה" ראש השנה טז.ב. רש"י ותוספות בקטע "ועיון תפילה" בבא בתרא קסד. ב. רש"י ותוספות בקטע "עיון תפילה"

הלכות תפילת עמידה

צט. דין שתוי ושיכור לתפילה (ובו ג' סעיפים)

א. שתה יין כדי רביעית- אל יתפלל עד שיסיר יינו. ואם שתה יותר- אם הוא יכול לדבר לפני המלך- אם התפלל תפילתו תפילה. ואם אינו יכול לדבר לפני המלך - תפילתו תועבה, וצריך לחזור ולהתפלל כשיסיר יינו מעליו. ואפילו אם עבר זמן התפילה, משלם אותה בתפילה שאחריה כדין שוגג.

הגדה:

ודין קריאת שמע כדין תפילה. אבל שאר ברכות יכול לברך אף על פי שהוא שיכור.

ב. דרך מיל ושינה כל שהוא מפיגין את היין. והני מילי כשתה רביעית- אבל אם שתה יותר- כל שכן ששינה שוכרתו ודרך טורדתו. והני מילי במהלך ברגליו, אבל רכוב - ודאי דרך מפיגה היין.

ג. כל אחד שהוא שתוי- סגי ליה לפי מה שמרגיש בנפשו שיפוג יינו.

הגדה:

ולכן אין נזהרין ביינות שלנו שאינן חזקים, שמתפללים אף על פי ששתה רביעית ויותר. וכל שכן אם מתפללים מתוך סידור שבידו שאין חוששין לשיכרות מעט. כן נראה לי.

באורים

א. רביעית- רבע לוג. (מסכת מנחות פרק מ. משנה ב.). 87 גרם (אשכנזי- 149 גרם).

שתוי, שיכור- כל שאינו יכול לדבר לפני המלך (רשויות השלטון) (מסכת עירובין סד. א.).

תפילת תועבה - כאילו עובד עבודת אלילים. ואם אינו מתפלל בשעת שכרות ניצל מכל צרה. (מסכתות: ברכות לא. ב. עירובין סה. א.). (ראה 'מגן אברהם').

ז. מיל - אלפיים אמה (תחום שבת). 960 מטר (אשכנזי 1,152 מטר). הני מילי- דברים אלו.

ז. סגי לה- מספיק לו.

צט.הלכות תפילת עמידה מקורות

תנ"ך

א.יין ושכר אל תשת ... בבאכם אל אהל מועד.⁽¹⁾ (ויקרא י.ט.)
וחנה היא מדברת על לבה, רק שפתיה נעות וקולה לא ישמע. ויחשבה עלי לשכורה.
ויאמר אליה עלי: עד מתי תשתכרין? הסירי יינך מעליך!⁽²⁾ (שמואל א. א. יג-יד)
ברגלים תרמסנה עטרת גאות שכורי אפרים.⁽³⁾ (ישעיה כח.ג.)
הקיצו שכורים ובכו והיללו כל שתי יין על עסיס כי נכרת מפיכם. (יואל א.ה.)
יחוגו וינועו כשכור וכל חכמתם תתבלע.⁽⁴⁾ (תהילים קז.כז.)

פרשנות על התנ"ך

1. פשט: על הכהנים נאסרה שתים יין בבואם לעבוד בקודש.
דרש:

ושכ"ר = ואם שתה כדי רביעית.
א"ל = אסור להתפלל.

תש"ת = תפילת שיכור תועבה. (טור' על הסימן)

2. פשט: פנית הכהן הגדול עלי לנביאה חנה, האמא של שמואל הנביא, שעקרה היתה ותפילותיה ללדת נענו.
דרש:

מתפילתה מרקיעת השחקים לאחר לידת הנביא שמואל נלמדים כמה דיני תפילה.
"ויחשבה עלי לשיכורה" - שלא היו רגילים להתפלל בלחש. (רש"י על הפסוק).
"וחנה היא מדברת על לבה" - מכאן למתפלל צריך שיכוין לבו.
"וקולה לא ישמע" - מכאן שאסור להגביה קולו בתפילה.
(מסכת ברכות לא. א.)

3. שכרות הגורמת לגאווה יסודה בטיפשות. (לפי התרגום הארמי לפסוק)

4. השואה בין אניה הנאבקת בגלי הים הסוער לבין שיכור שאיבד את עשתונותיו וחכמתו לא הואילה לו. (לפי אבן עזרא ו' מצודת דוד')

תלמוד - בבלי וירושלמי

א.ב.ברכות לא. א. עירובין סד.א. תוספות בקטע "שיכור" תרומות ירושלמי א.ד.
ב.ג. עירובין סד.ב. תענית יז.ב. סנהדרין כב.ב. עבודה זרה ירושלמי א.ט.

רמב"ם - הלכות

א. תפילה ד.יז.

ב. ספר עבודה, ביאת מקדש א.ה.

הלכות תפילת עמידה

ק.תפילת המועד צריך לסדר

(ובו סעיף אחד)

א. תפילות של מועדות ושל ראשי חדשים - צריך להסדיר תפילתו קודם שיתפלל כדי שתהא שגורה בפיו.

הגדה:

ויש אומרים דווקא שמתפללים על פה, אבל כשמתפללין מתוך הסידור - מותר, דהא רואה מה שמתפלל. וכן נוהגין.

באורים

מועדות - ראש השנה, יום כיפור, שלוש הרגלים: פסח, שבועות, סוכות.
להסדיר-להתכונן. כדי שתפילתו תהיה שגורה בפיו. דהא - כיוון.

ק.הלכות תפילת עמידה

מקורות

תנ"ך

א. ויגש אברהם ויאמר: האף תספה צדיק עם רשע? (בראשית יח. כג.)
ויגש אליהו הנביא ויאמר: ה' אלהי אברהם יצחק וישראל, היום יודע כי אתה אלהים בישראל. (מלכים א יח. לו.)

פרשנות על התנ"ך

"ויגש" - הגשה לתפילה. (יונתן בן עוזיאל ורש"י על בראשית יח. כג.)

תלמוד בבלי

א.ראש השנה לה.א. רש"י בקטע "ושל פרקים"

רמב"ם- הלכות תפילה

א. ד.יט.

הלכות תפילת עמידה

קא. שצריך לכוון בכל הברכות.
ושיכול להתפלל בכל לשון
(ובו ד' סעיפים)

א. המתפלל צריך שיכוון בכל הברכות. ואם אינו יכול לכוין בכולן, לפחות יכוין ב'אבות'. ואם לא כיון ב-'אבות', אף על פי שכיון בכל השאר - יחזור ויתפלל.

הגה:

והאידנא אין חזרון בשביל חסרון כוונה, שאף בחזרה קרוב הוא שלא יכוין. אם כן למה יחזור?

ב. לא יתפלל בלבו לבד, אלא מחתך הדברים בשפתיו ומשמיע לאזניו בלחש, ולא ישמיע קולו. ואם אינו יכול לכוין בלחש - מותר להגביה קולו. והני מילי בינו לבין עצמו, אבל בציבור - אסור, דאתא למטרד ציבורא.

הגה:

ואם משמיע קולו בביתו כשמתפלל, כדי שילמדו ממנו בני ביתו, מותר.

ג. יש אומרים שבראש השנה ויום הכיפורים מותר להשמיע קולם בתפילתם אפילו בציבור.

הגה:

וכן נוהגין. ומכל מקום יזהרו שלא להגביה קולם יותר מדאי.

ד. יכול להתפלל בכל לשון שירצה. והני מילי בציבור, אבל ביחיד לא יתפלל אלא בלשון הקודש. ויש אומרים דהני מילי כששואל צרכיו - כגון שהתפלל על חולה או על שום צער שיש לו בביתו - אבל תפילה הקבועה לציבור - אפילו יחיד יכול לאמרה בכל לשון. ויש אומרים דאף יחיד - כששואל צרכיו - יכול לשאול בכל לשון שירצה, חוץ מלשון ארמי.

באורים

בכל לשון - בכל שפה. על כונה - עיין סימן ה'

א. אבות - הברכה הראשונה בתפילת עמידה - 'שמונה עשרה' - מגן אברהם.

הגה: האידנא - עכשיו.

ב. והני מילי - דברים אלו. דאתי למטרד ציבורא - יבוא להטריד את הציבור.

ג. מצוה מן המובחר להתפלל בשפת התורה. תפילה בשפות זרות הותרה בדוחק ובאקראי. ('משנה ברורה').

קא. הלכות תפילת עמידה

הרחבה והעמקה

'אבות' - מגן אברהם

והאמן בה' ויחשבה לו צדקה. (בראשית טו.ו.)

"הקדוש ברוך הוא חשבה לאברם לזכות ולצדקה על האמונה שהאמן בו". (רש"י על

הפסוק)

אברהם האמן שהבטחת ה' לתת לו זרע אינה בשכרו אלא בצדקה ה'. (לפי רמב"ן על

הפסוק)

כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה

ומשפט. (בראשית יח.יט.)

"ידעתיו - לשון חיבה". (רש"י על הפסוק)

דרש: "הולך צדקות - זה אברהם אבינו". (מסכת מכות כד.א.)

וישכם אברהם בבקר אל המקום אשר עמד שם. (בראשית יט.)

דרש: "כל הקובע מקום לתפלתו - אלהי אברהם בעזרו". (מסכת ברכות ו.ב.)

עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור משמרת מצותי חוקותי ותורותי (בראשית כו..)

דרש: "קיים אברהם אבינו כל התורה כולה" (מסכת יומא כח.ב. קדושין: בבלי פב.א. ירושלמי ד.יב.)

ונתן לך רחמים ורחמך. (דברים יג.)

דרש: "כל המרחם על הבריות - בידוע שהוא מזרעו של אברהם אבינו". (מסכת ביצה

לב.ב.)

ומצאת את לבבו נאמן לפניך. (נחמיה ט.ח.)

דרש: "אברהם אבינו עשה יצר הרע - טוב". (מסכתות בירושלמי: ברכות ט.ה. סוטה ה.ה.)

קא. הלכות תפילת עמידה מקורות

תנ"ך

ב. וְחָנָה הָיָא מְדַבֵּרַת עַל לְבָבָהּ רַק שִׁפְתֶיהָ נִעוּת⁽¹⁾ וְקוֹלָהּ לֹא יִשְׁמָע⁽²⁾. (שמואל א א יג)
וְיֵהִי בְצַהֲרִים וְיִהְיֶה בָהֶם אֵלֵיהֶם וַיֹּאמְרוּ: קְרָאוּ בְקוֹל גְּדוֹל! אֲוִלֵי יִשָּׁן הוּא וַיִּקְפֹּץ? וַיִּקְרָאוּ
בְקוֹל גְּדוֹל וַיִּתְגַּדְּדוּ כַּמִּשְׁפָּט בַּחֲרָבוֹת וּבִרְמָחִים עַד שֶׁפֶךְ דָּם עָלֵיהֶם⁽³⁾.
(מלכים א. יח. כז - כח.)

פרשנות על התנ"ך

1.2. מתפילת הנביאה חנה, האמא של שמואל הנביא, שעקרה היתה ונפקדה.
דרש:

1. "מכאן למתפלל שיחתוך בשפתיו". (מסכת ברכות לא.א.)

2. "מכאן שאסור להגביה קולו בתפילה". (מסכת ברכות לא.א.)

3. במעמד קידוש השם בהר הכרמל לועג אליהו הנביא לכהני הבעל (האליל ישן יש
להעירו!) שתפילתם לאילילים לא נעתה.

דרש:

"המשמיע קולו בתפילה הרי זה מקטני אמונה".

"המגביה קולו בתפילה הרי מנביאי השקר".

(מסכת ברכות כד.ב.)

תלמוד - בבלי וירושלמי

א. ברכות: בבלי ל.ב. לד. ב. תוספות בקטע "יכוין" ירושלמי א. ב. ד.א. שבת ירושלמי א.ב.

ב. ברכות: בבלי כד.ב. לא. א. ירושלמי ב.ד. ד.א.

ד. ברכות מ. ב. שבת יב.ב. תוספות בקטע "שאיין" סוטה: בבלי לב.א. (משנה) לג. א.
ירושלמי ז.א. (משנה) שבועות לט.א.

רמב"ם - הלכות

א. תפילה ד.טו. י.א.

ב. תפילה ה.ט.

ד. ברכות א.ו.

הלכות תפילת עמידה

ק.ב. שלא להפסיק כנגד המתפלל
(ובו ה' סעיפים)

א. אסור לישוב בתוך ארבע אמות של מתפלל, בין מלפניו בין מן הצדדים. הגה: בין מלאחריו. צריך להרחיק ארבע אמות. ואם עוסק בדברים שהם מתיקוני התפילות- ואפילו בפרק 'איזה מקומן' - אינו צריך להרחיק. ויש מתיר בעוסק בתורה, אף על פי שאינו מתיקוני התפילות. ויש מי שאומר דהני מילי מן הצד, אבל כנגדו, אפילו כמלוא עיניו- אסור ואפילו עוסק בקריאת שמע.

ב. יש מי שאומר שאם היושב בצד המתפלל חלוש - מותר.

ג. אם היושב ישב כבר, ועמד זה בצידו - אינו צריך לקום, שהרי זה בא בגבולו.

הגה:

ומכל מקום מדת חסידות הוא לקום אפילו בכהאי גוונא.

ד. אסור לעבור כנגד המתפללים בתוך ארבע אמות. ודוקא לפנייהם, אבל בצדיהם - מותר לעבור ולעמוד.

ה. אם השלים תפילתו והיה אדם אחר מתפלל אחריו- אסור לפסוע שלוש פסיעות עד שיגמור מי שאחריו את תפילתו, שאם יעשה זה הרי הוא כעובר כנגד המתפלל. וצריך לדקדק בזה אפילו אם האחרון התחיל להתפלל אחריו, מאחר שכבר התחיל.

באורים

א. ד' (ארבע) אמות- מידת יסוד בהלכה 1.9 מטר (אשכנזי- 2.3 מטר).

דהני מילי- דברים אלו.

ג. בכהאי גוונא- בתנאים כאלו.

קב. הלכות תפילת עמידה מקורות

תנ"ך

אני האשה הנצבת עמכה בזה להתפלל אל ה'. (שמואל א א. כו.)

פרשנות על התנ"ך

מפנית הנביאה חנה - האמא של שמואל הנביא שעקרה היתה ונפקדה - אל עלי הכהן הגדול.
דרש:

"מכאן שאסור לישוב בתוך ארבע אמות של תפילה" (ברכות לא. ב.).
"משמע אף הוא (עלי) עמה בעמידה". (רש"י בקטע "הנצבת עמכה" לא.ב.)
" המקום אשר המתפלל עומד עליו אדמת קודש הוא הואיל ושכינה כנגדו"
(שלחן ערוך 'הרב' - רבי זלמן שניאור מליאדי- בעל ספר 'תניא'- על הסימן).

תלמוד- בבלי וירושלמי

א.ד.ברכות כז.א. לא.ב. תוספות בקטעים "מכאן" "עמכה"
ה.ראש השנה ירושלמי ב.ה.

רמב"ם- הלכות תפילה

א.ד.ה. ו.

הלכות תפילת עמידה

ק.ג.מי שנזדמן לו רוח בתפילתו או עיטוש
(ובו ג' סעיפים)

א. היה עומד בתפילה ויצא ממנו רוח מלמטה, ממתין עד שיכלה הרוח וחוזר ומתפלל.

ב. בקש לצאת ממנו רוח מלמטה ונצטער הרבה ואינו יכול להעמיד עצמו, הולך אחריו ארבע אמות ומוציא הרוח וממתין עד שיכלה הריח ואומר: רבון העולמים! יצרתנו נקבים נקבים, חלולים חלולים. גלוי וידוע לפניך חרפתנו וכלימתנו. חרפה וכלימה בחיינו רימה ותולעה במותנו. וחוזר למקומו.

הגה:

ועיין לעיל סימן ס"ה. יש אומרים דכל זה מ"י כשמתפלל בביתו, אבל כשמתפלל בציבור - דהוי ליה ביוש גדול - אין צריך להרחיק כלל לאחוריו, וגם לא יאמר ה-ר'בון'. רק ממתין עד שיכלה ממנו הריח. וכן נוהגין.

ג. המתעטש בתפילתו: מלמטה - סימן רע לו, מלמעלה - סימן יפה לו.

באורים

א. רוח מלמטה - הפחה (פוח, הפיח) - פליטת גזים מהגוף. "תפילין צריכין גוף נקי...שלא יפיח בהן". (שבת מט. א.).

ב. ד' (ארבע) אמות - מידת יסוד בהלכה 1.9 מטר (אשכנזי - 2.3 מטר).

מיירי-עוסק. דהוי- מהווה.

ביוש גדול - "גדול כבוד הבריות"

(מסכתות: ברכות י"ג. ב. שבת פ"א. ב. צ"ב. עירובין מא"ב. מגילה ג'. ב. מנחות לו. ב.).

ק.ג. הלכות תפילת עמידה מקורות

תנ"ך

א. ויד תהיה לך מחוץ למחנה ויצאת שם חוץ.⁽¹⁾ (דברים כג. יג.)
ויבא אל גדרות הצאן על הדרך ושם מערה. ויבוא שאול להסך את רגליו.⁽²⁾
(שמואל א. כד. ג-ד.)

פרשנות על התנ"ך

1. יד- מקום לעשית צרכים. (לפי יונתן בן עוזיאל).
2. תאור צניעותו של שאול המלך בעשית צרכים.
דרש:
"שנכנס למערה בשביל הצנע. גדר לפניו מן גדר ומערה לפניו ממערה. ' להסך' -
מלמד שסך עצמו כסוכה". (מסכת ברכות סב. ב.)
"להסך את רגליו" - "לפנות לנקבים גדולים" (רש"י) הפרשת צואה.

תלמוד - בבלי וירושלמי

א.ב.ג. ברכות: בבלי כד. ב. ירושלמי ג.ה.

רמב"ם- הלכות תפילה

א.ב.ד.יב.

הלכות תפילת עמידה

קד. שלא להפסיק בתפילה (ובו ח' סעיפים)

א. לא יפסיק בתפילתו. ואפילו מלך ישראל שואל בשלומו לא ישיבנו. אבל מלך אומות העולם - אם אפשר לו לקצר, דהיינו שיאמר תחילת הברכה וסופה קודם שיגיע אליו - יקצר, או אם אפשר לו שיטה מן הדרך - יטה ולא יפסיק בדיבור. ואם אי אפשר לו - יפסיק.

ב. היה מתפלל בדרך ובאה בהמה או קרון כנגדו, יטה מן הדרך ולא יפסיק. אבל בענין אחר - אין לו לצאת ממקומו עד שיגמור תפילתו, אלא אם כן הוא בתחנונים שלאחר התפילה.

ג. ואפילו נחש כרוך על עקבו - לא יפסיק.

הגה:

אבל יוכל לילך למקום אחר כדי שיפול הנחש מרגלו.

אבל עקרב - פוסק, לפי שהוא מועד יותר להזיק. ונחש נמי - אם ראה שהוא כעוס ומוכן להזיק - פוסק.

ד. אם ראה שור בא כנגדו - פוסק, שמרחיקין משור תם חמישים אמה, וממועד - מלוא עיניו. ואם שוורים שבמקום ההוא מוחזקים שאינם מזיקים - אינו פוסק.

ה. בכל מקום שפוסק - אם שהה כדי לגמור את כולה, חוזר לראש, ואם לאו - חוזר לתחילת הברכה שפסק בה. ואם פסק בשלוש ראשונות - חוזר לראש, ואם באחרונות - חוזר ל-'רצה'.

באורים

א. מלך אומות העולם - הכוונה לכל איש שלטון בכיר. (מסכת ברכות ירושלמי ה. א. שלחן ערוך בעל ה-'תניא' על הסעיף).

ב. בתחנונים - "וכן המנהג פשוט (מקובל) לעקור (ממקומו) לאמירת תחנון." (מגן אברהם).

ואפילו נחש כרוך על עקבו - "ודבר זה אינו בנחש בלבד, שאינו נושך ברוב הפעמים. אבל מי שמנהגו לנשוך תמיד - כגון עקרב ואפעה (נחש ארסי) - יפסיק התפילה בראותו אחד מהם הולך אליו כי זה סכנת נפשות." (פירוש הרמב"ם על המשנה מסכת ברכות פרק ה. משנה א.).

ג. נמי - גם כן.

ד. שור תם - שאינו רגיל לנגח ולהזיק. שור מועד - שכבר נגח שלוש פעמים. (מסכת ברכות לג. א. רש"י בקטעים "שור תם" מועד". דיון מורחב בנושא - מסכת בבא קמא - פרק ב. משנה ד. ובגמרא שם דפים כג. ב. - כה. א.)
אמה - 6 טפחים, 48 ס"ם (אשכנז 57.6 ס"ם).

ה. שלוש ראשונות: אבות - "מגן אברהם", גבורות - "מחיה המתים", קדושת השם - "האל (המלך) הקדוש"

שלוש אחרונות: עבודה - "המחזיר שכיתו לציון", הודאה - "הטוב שמך", שלום - "המברך את עמו ישראל בשלום".

קד.הלכות תפילת עמידה

ו. הא דאמרינן: "אם שהה כדי לגמור את כולה", בקורא משערינן. אם שח בתפילה- דינו לענין חזרה כדין ההפסקות האמורות בסימן זה.

ז. אינו פוסק - לא ל-'קדיש' ולא ל-'קדושה', אלא ישתוק ויכוין למה שאומר שליח ציבור, ויהא כעונה.

הגה:

היה עומד בתפילה וקראוהו לספר תורה, אינו פוסק.

ח. אחר שסיים שמונה עשרה ברכות - קודם "אלהי נצור" - יכול לענות 'קדושה'. ו-'קדיש' ו-'ברכו'. (ועיין לקמן סימן קכ"ב).

באורים

ו.הא דאמרינן- זה שאמרנו. בקורא משערינן- דין זה נלמד מקריאת שמע (ראה לעיל סימן סה. א. הגה).

קד. הלכות תפילת עמידה מקורות

תנ"ך

א. ועתה ישראל מה ה' אלהיך שאל מעמך? כי אם ליראה את ה' אלהיך ללכת בכל דרכיו ולאהבה אתו ולעבד את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך. ⁽¹⁾ (דברים י"ב).
ויהי ככלות שלמה להתפלל אל ה' את כל התפלה והתחנה הזאת קם מלפני מזבח ה' מכרע על ברכיו וכפיו פרשות השמים ⁽²⁾ (מלכים א. ח. נד).
עבדו את ה' ביראה וגילו ברעדה. ⁽³⁾ (תהילים ב. יא).
השתחו לה' בהדרת קודש. ⁽⁴⁾ (תהילים כט. ב).

פרשנות על התנ"ך

1. אמנם חכמנו אמרו: "הוי (תהיה) מתפלל בשלומה של מלכות, שאלמלא מוראה איש את רעהו חיים בלעו" (מסכת אבות פרק ג. משנה ב.), אבל מורא שמים קודם לכל כי "אינו שואל ממכם כי אם ליראה..." (רש"י על דברים י"ב).
2. בסיום תפילת שלמה המלך - שנאמרה כולה בכריעת ברך - בפתיחת בית המקדש. דרש:
"המלך - כיון שכרע, שוב אינו זוקף" (מסכת ברכות לד.ב).
"כל מה שהוא גדול ביותר צריך להכניע ולהשפיל עצמו". (מסכת ברכות לד.ב. רש"י בקטע "כהן גדול")
3. "במקום גילה שם תהא רעדה". (מסכת ברכות לד.ב).
4. דרש: "אל תקרי (אל תקרא, שנוי הקריאה לצורך דרשה) בהדרת אלא בחרדת". (ברכות לב.ב).

תלמוד - בבלי וירושלמי

- א. ברכות: בבלי כט.א. רש"י בקטע "מעין כל ברכה" ל. ב. (משנה) לב. ב. ירושלמי ה.א. (משנה וגמרא)
- ב. ברכות לב.ב.
- ג. ברכות בבלי ל. ב. (משנה) לג. א. ירושלמי ה.א. (משנה)
- ד. ברכות לג.א.
- ה. ברכות: בבלי כג.א. כד.ב. לג.א. תוספות בקטע "אבל" לד.א. ירושלמי ה.ג.
- ו. ברכות ירושלמי ב.א.
- ז. ברכות כא.ב. סוכה לח.ב. רש"י בקטע "הוא אומר" תוספות בקטע "שמע ולא ענה"

רמב"ם - הלכות תפילה

- א. ג. ו. ט.
- ה. י. ד.
- ז. י. טז.

הלכות תפילת עמידה

קה.דין המתפלל שתי תפילות
(ובו סעיף אחד)

א. המתפלל שתי תפילות זו אחר זו צריך להמתין בין זו לזו כדי הילוך ארבע אמות, כדי שתהא דעתו מיושבת להתפלל בלשון תחינה.

באורים

שתי תפילות זו אחר זו - כגון שחרית ומוסף. או שלא התפלל אחת מהתפילות, מכל סיבה, ובתפילה הסמוכה מתפלל פעמיים אותה תפילה, כגון שלא התפלל מנחה ולכן בערבית מתפלל פעמיים 'עמידה'. (ראה להלן סימן ק"ח).
ד' (ארבע) אמות - מידת יסוד בהלכה - 1.9 מטר (אשכנזי - 2.3 מטר).

קה. הלכות תפילת עמידה מקורות

תנ"ך

א. ואתחנן אל ה' (דברים ג. כג.)
ויחל משה. (שמות לב. יא.)

פרשנות על התנ"ך

מתפילת - תחינת משה רבנו:

- שתתאפשר כניסתו לארץ ישראל.
- שה' יסלח וימחל על חטא העגל.

דרש:

"כמה ישהה בין תפילה לתפילה? רב הונא ורב חסדא, חד אמר: כדי שתתחונן דעתו עליו, וחד אמר: כדי שתתחולל דעתו עליו". (מסכת ברכות ל. ב.).
'שתתחונן ושתתחולל' - ניסוח שונה של משמעות זהה - תפילה בישוב הדעת. (לפי רש"י)

תלמוד - בבלי וירושלמי

א. ברכות: בבלי ל. ב. רש"י בקטע "שתתחונן" תוספות בקטעים "כמה ישהה" ירושלמי ד. ו.

רמב"ם - הלכות תפילה

א. י. טו.

הלכות תפילת עמידה

קו. מי הם הפטורים מתפילה? (ובו ג' סעיפים)

א. כל הפטורים מקריאת שמע פטורים מתפילה. וכל שחייב בקריאת שמע חייב בתפילה חוץ מהמלוין את המת שאין למיטה צורך בהם. שאף על פי שהם חייבים בקריאת שמע - פטורים מתפילה.

ב. ונשים ועבדים - שאף על פי שפטורים מקריאת שמע, חייבים בתפילה - מפני שהיא מצות עשה שלא הזמן גרמא. וקטנים שהגיעו לחינוך - חייבים לחנכם.

ג. מי שתורתו אומנתו - כגון רבי שמעון בן יוחאי וחביריו - מפסיק לקריאת שמע ולא לתפילה. אבל אנו - מפסיקים בין לקריאת שמע בין לתפילה.

הגה:

ואם לומד לאחרים אינו פוסק, כמו שנתבאר לעיל סי' פ"ט. ומכל מקום פוסק וקורא פסוק ראשון של קריאת שמע. ואם אין השעה עוברת - ויש לו שעות עד"ן להתפלל ולקרוא קריאת שמע - אינו פוסק כלל.

באורים

כלל - כל מקום שנכתב 'להתפלל' הכונה לתפילת עמידה.

א. פטורים מקריאת שמע - נשים וקטנים. ראה לעיל סימן ע.

שאין למיטה צורך בהם - שאינם צריכים לשאת את מיטת הנפטר.

מצות עשה שלא הזמן גרמא - כל מצות עשה שיש לקיים אותה בזמן קבוע - 'הזמן גרמא' - (כגון, קריאת שמע, תפילין, שופר) גברים חייבים ונשים פטורות. ואילו מצות מצות עשה שזמן קיומה אינו קבוע כי חייבים לקיימה תמיד - 'שלא הזמן גרמא' - (ברכת המזון, מזוזה, צדקה) כולם, גברים ונשים, חייבים. במצות לא תעשה כולם חייבים. (מסכת קידושין פרק א. משנה ז).

ג. מי שתורתו אומנתו : תלמיד חכם - 'בן תורה' (המושג - מסכת יבמות מו. א.) - שכל זמנו מוקדש אך ורק ללמוד תורה לשם שמים. דוגמא לכך הינו רשב"י (רבי שמעון בר יוחאי), תלמידו המובהק של רבי עקיבא ומגדולי התנאים בדור שלפני חתימת המשנה. בבית מדרשו חוברו ה'ספרי' (מדרש הלכות על במדבר ודברים) וה'זוהר'. בגלל איבתו, הבלתי מוסתרת, לכובש הרומאי נאלץ להסתתר במערה בגליל, יחד עם בנו אלעזר, במשך 13 שנה. (מסכתות: ברכות לה. ב. שבת לו. ב.).

הרחבה והעמקה

א. הפטור מקריאת שמע, שהיא מהתורה, בודאי שפטור מתפילה שחובתה מדרבנן. (לפי ה'בית יוסף' על הסימן ב- 'שור')

קו. הלכות תפילת עמידה מקורות

תנ"ך

גושננתם לבניך ודברת בם בשבתך בבייתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך ⁽¹⁾.
(דברים ו.ז.)

לא ימוש ספר התורה הזה מפיקך. **והגית בו יומם ולילה** למען תשמר לעשות ככל
הכתוב בו כי אז תצליח את דרכך ואז תשכיל. ⁽²⁾ (יהושע א.ח.)

פרשנות על התנ"ך

1. מפרשה ראשונה של קריאת שמע.

דרש:

"ושננתם" - "שיהו דברי תורה מחודדים בפיקך, שאם ישאל לך אדם דבר - אל

תגמגם ותאמר לו, אלא אמור לו מיד". (מסכת קדושין ל.א.)

2. ללמוד תורה אין לו שעור, תפילה - כוין שהתפלל יצא ידי חובה.

על תלמוד תורה נאמר:

"אלו דברים שאין להם שעור... ותלמוד תורה... ותלמוד תורה כנגד כולם." (מסכתות: פאה

פרק א. משנה א. שבת קכז.א.)

"גדול תלמוד תורה יותר מהקרבת תמידין" (מסכת סנהדרין מד.ב.)

"גדול תלמוד תורה יותר מבנין בית המקדש" (מסכת מגילה טז.ב.)

"כל בית שאין דברי תורה נשמעים בו בלילה - אש אוכלתו". (מסכת סנהדרין צב.א.)

תלמוד- בבלי וירושלמי

א. ברכות: בבלי יז. ב. (משנה) רש"י בקטע "ואלו ואלו" ירושלמי ג. א. (משנה)

ב. ברכות כ. א. - ב. (משנה) רש"י בקטע "וחייבין בתפילה" תוספות בקטע "בתפילה"
ירושלמי ג. ג. (משנה)

ג. שבת: בבלי ט. ב. (משנה) יא. א. ירושלמי (משנה וגמרא) א. ב.

רמב"ם - הלכות

א. תפילה ו.י.

ב. תפילה א.ב.

ג. קריאת שמע ב.ה.

הלכות תפילת עמידה

קז. המסופק אם התפלל ודין תפילת נדבה (ובו ד' סעיפים)

א. אם הוא מסופק אם התפלל - חוזר ומתפלל, ואינו צריך לחדש שום דבר. אבל אם בריא לו שהתפלל - אינו חוזר ומתפלל בלא חידוש. ועל ידי חידוש חוזר ומתפלל בנדבה כל הפעמים שירצה חוץ מתפילת מוסף, שאין מתפללין אותה בנדבה. ובשבת ויום טוב אינו מתפלל תפילת נדבה כלל. ואם התחיל להתפלל על דעת שלא התפלל ונזכר שכבר התפלל - פוסק אפילו באמצע ברכה, אפילו יכול לחדש בה דבר.

ב. חידוש זה שאמרנו - הוא שיחדש דבר בכל ברכה מה- 'אמצעיות' מעין הברכה. ואם חידש אפילו בברכה אחת - דיו להודיע שהיא נדבה ולא חובה.

הגה:

ויש אומרים: דלא מיקרי חידוש אלא אם נתחדש אצלו דבר שלא היה צריך אליו קודם לכן.

ג. אין ציבור מתפללין תפילת נדבה כלל.

ד. הרוצה להתפלל תפילת נדבה - צריך שיהא מכיר את עצמו זריז וזהיר ואמיד בדעתו שיוכל לכוין בתפילתו מראש ועד סוף. אבל אם אינו יכול לכוין יפה, קרינן ביה: "למה לי רוב זבחיכם"? (ישעיה א. יא.) והלואי שיוכל לכוין בשלוש תפילות הקבועות ליום.

באורים

א. לחדש דבר-הבעה וניסוח חפשי עצמי של בקשות - כמו הבנת דברי תורה, בריאות ופרנסה - מול תפילות "קבע - כיום כן אתמול, כן מחר" (מסכת ברכות כ.ב. רש"י בקמט "לחדש בה דבר"). **ברי לו - ברור לו.**

ב. **אמצעיות** - שלוש עשרה הברכות באמצע תפילת עמידה, ד- מ. ראה פירוט בסימן קי.

דלא מיקרי- אינו נחשב.

ד. קרינן ביה - קוראים על כך את הפסוק.

הרחבה והעמקה

"ולואי שיתפלל אדם כל היום כל היום כולו". (מסכת ברכות: בבלי כ.א.א. ירושלמי א.ב. שבת ירושלמי א.ב.)
"דאין בתפילה יתירה משום ברכה לבטלה". (רש"י בקמט " והאמר רב יוחנן")

קז.הלכות תפילת עמידה מקורות

תנ"ך

ואתפלל אל ה' ⁽¹⁾ (דברים ט.כו.)

וישמע ה' אלי גם בפעם ההוא. ⁽¹⁾ (דברים י.י.)

קוה אל ה' חזק ויאמץ לבך וקוה אל ה'. ⁽²⁾ (תהילים כז.יד.)

פרשנות על התנ"ך

- 1.תפילת - תחינת משה רבנו,לאחר חטא העגל, לא להשמיד את עם ישראל נענתה. מסמיכות הפסוקים בין התפילה לבין הענות ה' נלמד: "כל המאריך בתפילתו אין תפילתו חוזרת ריקם". (מסכת ברכות לב.ב.)
2. דרש: "אם ראה אדם שהתפלל ולא נענה יחזור ויתפלל". (מסכת ברכות לב.ב.)

תלמוד- בבלי וירושלמי

- א.ב.ג.ברכות כא. א. רש"י בקטע "ולואי שיתפלל" תוספות בקטע "ורבי יוחנן" פסחים נד.ב.
תוספות ורש"י בקטע "והאמר רבי יוחנן" סופרים יז.
ד.ברכות: בבלי ל.ב. ירושלמי א.ב. ד.א. שבת ירושלמי א.ב.

רמב"ם- הלכות תפילה

א.ב.א.ט. ו.ג. י.ו.

ג.א. י.

הלכות תפילת עמידה

קח. מי שלא התפלל לסיבת טעות, או אונס או במזיד
(ובו י"ב סעיפים)

א. טעה או נאנס ולא התפלל שחרית - מתפלל מנחה שתיים, הראשונה מנחה והשניה לתשלומין. ואם היפך לא יצא ידי תפילה שהיא תשלומין, וצריך לחזור ולהתפלל אותה. וכן הדין בכל מקום שצריך להתפלל תפילה לתשלומין.

ב. טעה ולא התפלל מנחה - מתפלל ערבית שתיים, הראשונה ערבית והשניה לתשלומין. טעה ולא התפלל ערבית - מתפלל שחרית שתיים, הראשונה שחרית והשניה לתשלומין. לאחר שיאמר "יוצר" ושמונה עשרה ברכות - יאמר "אשרי" ואחר כך יתפלל שמונה עשרה לתשלומי ערבית.

הגה:

וכן כשמתפלל ערבית שתיים, משום שלא התפלל מנחה, יאמר "אשרי" בין תפילה לתפילה.

ג. הא דמשלים התפילה שהפסיד - דוקא בזמן תפילה, אבל בשעה שאין זמן תפילה לא.

ד. אין תשלומין אלא לתפילה הסמוכה בלבד. שאם טעה ולא התפלל שחרית ולא מנחה - מתפלל ערבית שתיים, אחרונה תשלומי מנחה, אבל שחרית אין לה תשלומין. וכן בשאר תפילות.

ה. אף על פי שאין תשלומין אלא לתפילה הסמוכה לאותה תפילה, ותפילות הגה: אחרות שהפסיד אין להם תשלומים - אם רצה להתפלל אותם נדבה, ושיחדש בהם דבר, הרשות בידו. ונכון לעשות כן.

ו. עבר כל היום ולא התפלל מוסף - אין לה תשלומין.

ז. הזיד ולא התפלל תפילה אחת - אין לה תשלומין אפילו בתפילה הסמוכה לה. ואם ירצה יתפלל אותה נדבה, ואינו צריך חידוש אם מתפלל אותה בתפילה הסמוכה לה.

באורים

כלל - כל מקום שנכתב 'להתפלל' הכונה לתפילת עמידה.

ג. יוצר - הברכה הראשונה שלפני קריאת שמע. תחילתה - "יוצר אור".

ושמונה עשרה ברכות - הכונה לתפילת עמידה, אשר במקורה כללה שמונה עשרה ברכות ואחר כך נוספה עוד ברכה.

אשרי - פרק קמ"ה בתהילים שהוקדמו לו הפסוקים בתהילים: "אשרי יושבי ביתך" (פד.ה). "אשרי העם שככה לו" (קמד. טו).

ז. אין תפילת מוסף יכולה להיות תשלום לתפילת שחרית. (משנה ברורה).

ה. ושיחדש - עיין סימן ק"ז.

ז. הזיד - "שמבטל התפילה בשאט נפש, בלי שום טרדא". (שלחן ערוך של רבי זלמן שניאור)

קח. הלכות תפילת עמידה

ח. מי שלא התפלל בעוד שיש לו זמן להתפלל - מפני שסבור שעדיין ישאר לו זמן אחר שיגמור אותו עסק שהוא מתעסק בו - ובין כך ובין כך עברה לו השעה, וכן מי שהיה טרוד בצורך ממונו - שלא יבוא לידי הפסד - ועל ידי כך הפסיד מלהתפלל, וכן מי שהיה שיכור ולא התפלל - כולם חשובים אנוסים ויש להם תשלומין.

הגה:

מיהו לכתחילה לא יעבור זמן תפילה משום הפסד ממון.

ט. טעה ולא התפלל מנחה בערב שבת - מתפלל ערבית שתים של שבת, הראשונה לערבית והשניה לתשלומין.

הגה:

והוא הדין אם לא התפלל מנחה בערב ראש חודש - מתפלל של ראש חודש שתים. ואם לא הזכיר 'עלה ויבוא' בראשונה והזכיר בשניה - צריך לחזור ולהתפלל. אבל אם לא הזכיר בשתייהן - או הזכיר בראשונה ולא הזכיר בשניה - אין צריך לחזור.

י. טעה ולא התפלל מנחה בשבת - מתפלל במוצאי שבת שתים של חול. מבדיל בראשונה ואינו מבדיל בשניה. ואם לא הבדיל בראשונה והבדיל בשניה - שניה עלתה לו, ראשונה לא עלתה לו. ואם הבדיל בשתייהן או לא הבדיל בשתייהן - יצא.

יא. טעה במנחה של שבת והתפלל שמונה עשרה ולא הזכיר של שבת - מתפלל במוצאי שבת שתים ואינו מבדיל בשניה. ויתפלל אותה בתורת נדבה ואינו צריך לחדש בה דבר. והוא הדין אם לא הזכיר 'עלה ויבוא' במנחה של ראש חודש.

יב. הטועה ומזכיר מאורע שאר ימים בתפילה שלא בזמנה - לא הוי הפסקה.

הגה:

מיהו אם נזכר שטעה - פוסק, אפילו באמצע ברכה.

באורים

ז. מיהו - אבל.

ז. לא הוי - אינו. מיהו - אבל.

מאורע שאר ימים - אמר 'עלה ויבוא' ביום שאינו לא ראש חודש ולא חול המועד או שהוסיף קטעי תפילת שבת או חג בתפילת חול ונזכר לאחר שגמר את הברכה או את כל התפילה - אין בה משום הפסקה בתפילה. ולכן אינו צריך לחזור. (משנה ברורה' ו - שלחן ערוך של בעל 'התניא').

קח.הלכות תפילת עמידה מקורות

תנ"ך

מעוות לא יוכל לתקן וחסרון לא יוכל למנות. (קהלת א. טו.) .

פרשנות על התנ"ך

"אם אירע במעשיו דבר מעוות ומקולקל - אין בידו לתקן הקילקול. דבר הנחסר במעשיו - אין בידו להשלימו". (מצודת דוד)

"זה שביטל קריאת שמע של ערבית וקריאת שמע של שחרית, או תפילה של ערבית או תפילה של שחרית... שביטל במזיד...דקתני (שלמדנו) ביטל ולא קתני טעה" (מסכתות: ברכות כו. א. חגיגה ט. ב.) מסקנה: אם ביטל במזיד - אין תשלומין, בשוגג - יש.

"הגיע שעת קרית שמע ולא קרא בעונתה, עליו הכתוב אומר: "מעוות לא יוכל לתקן" הגיע שעת התפלה ולא התפלל בה, עליו נאמר: "וחסרון לא יוכל להמנות". (מדרש רבה קהלת פרשה א.)

תלמוד בבלי

א.ב.ברכות כו.א. תוספות בקטעים "טעה" "איבעיא להו" כו.ב.

ד.ז.ברכות כו.א. תוספות בקטע "טעה" חגיגה ט.ב. תוספות בקטע "או תפילה של ערבית"

ו. ברכות כו.א. תוספות בקטע "איבעיא להו"

ח.שבת י.א.

ט.ברכות כו.ב.

י.יא. ברכות כו.א. תוספות בקטע "טעה"

יב.ברכות כא.א.

רמב"ם- הלכות תפילה

א.ב. ג.ט.

ג. ג.ח.

ד. ג.י.

ז.ח. ג.ח.

ט.י.יא. י.טו.

הלכות תפילת עמידה

קט. דין איך יתנהג יחיד לכוין בתפילתו עם הציבור
(ובו ג' סעיפים)

א. הנכנס לבית הכנסת ומצא ציבור מתפללין - אם יכול להתחיל ולגמור קודם שיגיע שליח ציבור לקדושה או לקדיש - יתפלל.

הגדה:

זהו הדין אמר ד"האל הקדוש" ו"שומע תפילה", דין כקדיש וקדושה.

ואם לאו - אל יתפלל, אם אין השעה עוברת. ואם נכנס אחר קדושה - אם יכול להתחיל ולגמור קודם שיגיע שליח ציבור ל"מודים" - יתפלל, ואם לאו אל יתפלל. והוא הדין אם יכול להגיע ל"מודים" או לאחת מהברכות ששוחים בהם - כשיגיע שליח ציבור ל"מודים" - יתפלל. ואם צריך להתחיל כדי לסמוך גאולה לתפילה - ונזדמן לו שהגיע שליח ציבור ל"מודים", כשהוא באחת מהברכות באמצעה - ישחה עמו, אבל אם הוא בתחילתה או בסופה - לא ישחה שאין שוחין בתחילת ברכה או בסופה, אלא ב'אבות' וב'הודאה'.

ב. אם מתחיל להתפלל עם שליח ציבור - כשיגיע עם שליח ציבור ל"נקדישך" יאמר עמו מלה במלה כל הקדושה כמו שהוא אומר. וכן יאמר עמו מלה במלה ברכת "האל הקדוש" וברכת "שומע תפילה". וגם יכוין שכשיגיע שלח ציבור ל"מודים" יגיע גם הוא ל"מודים" או ל"הטוב שמך ולך נאה להודות", כדי שישחה עם שליח ציבור ב"מודים".

הגדה:

אבל לכתחילה לא יתחיל עד אחר שאמר קדושה ו"האל הקדוש", אלא שאם הוצרך להתחיל מכח שהשעה עוברת, או כדי לסמוך גאולה לתפילה - דינא הכי.

באורים

א כלל - כל מקום שנכתב 'להתפלל' הכונה לתפילת עמידה.

קדיש - לאחר עמידה, שמונה עשרה.

שוחין/ ישחה - יתכופף, ישתחוה.

לסמוך גאולה לתפילה - לברך ברכת הגאולה ('גאל ישראל') סמוך לתפילת עמידה, שמונה עשרה.

עיי' להלן סימן קי"א.

ג. דינא הכי, הגה: כן הדין.

הרחבה והעמקה - פתיחת נוסחי הקדושה

<u>תפילת</u>	<u>ספרדים/ספרד</u>	<u>אשכנז</u>
שחרית ומנחה	נקדישך ונעריצך	נקדש את שמך
מוסף	כתר יתנו לך	נעריצך ונקדישך

קט. הלכות תפילת עמידה

ג. יחיד העומד בתפילה, וכשהגיע למקום קדושה היו הציבור אומרים 'קדושה דסידרא' - אינו אומר "קדוש" עמהם, שאין הקדושות שוות. ונראה שהוא הדין אם היו הציבור אומרים "כתר", שאינו אומר עמהם "קדוש" אלא ישתוק ויכוין למה שאומרים, דשומע כעונה.

הגה:

ויש אומרים דקדושת "כתר" - דהיינו קדושת מוסף, והיחיד מתפלל שחרית - יוכל לומר עמהם, דשניהם קדושת שמונה עשרה וקדושתן שווה. וכן נראה לי עיקר.

באורים

ג. קדושה דסידרא - "ובא לציון" ("ובא לציון גואל ולשבי פשע ביעקב, נאם ה' " ישעיה נמ. כ.).
(מסכת סוטה מ.א. רש"י בקמ"ע "קדושה דסידרא")
פרום והרחבה להלן סימן קל"ב.

קט.הלכות תפילת עמידה מקורות

תנ"ך

ונקדשתי בתוך בני ישראל אני ה' מקדשכם⁽¹⁾ (ויקרא כב.לב.)
כה אמר ה' בעת רצון עניתך⁽²⁾ (ישעיה מט.ח.)
פדה בשלום נפשי מקרב לי כי ברבים היו עמדי⁽²⁾ (תהילים נה.יט.)
ואני תפלתי לך ה' עת רצון ואני תפלתי לך ה' עת רצון⁽²⁾ (תהילים סט.יד.)
הן אל כביר ולא ימאס⁽²⁾ (איוב לו.ה.)

פרשנות על התנ"ך

1. כל דבר שבקדושה לא יהא פחות מעשרה. (מסכתות: ברכות: בבלי כא. ב. ירושלמי ד.ד. מגילה כג.ב. סנהדרין: בבלי עד.ב. ירושלמי א.ד. שביעית ירושלמי ד.ב.)
2. אימתי עת רצון? בשעה שהציבור מתפללין... אין הקדוש ברוך הוא מואס בתפילתן של רבים. (מסכת ברכות ח.א.)

תלמוד- בבלי וירושלמי

א.ב.ברכות: בבלי כא.ב. רש"י בקטע "רב הונא סבר" תוספות בקטעים "עד" "אין" ירושלמי ד.ו.

רמב"ם- הלכות תפילה

א.ב.י.טז.

הלכות תפילת עמידה

ק. היוצא לדרך ופועלים מה יתפללו.
וסדר תפילת הדרך ובית המדרש
(ובו ח' סעיפים)

א. בשעת הדחק - כגון שהוא בדרך או שהיה עומד במקום שהוא טרוד - ורואה שיפסיקוהו או שלא יוכל להתפלל בכוונה תפילה ארוכה, מתפלל אחר שלוש ראשונות "הביננו", ואומר אחריה שלוש אחרונות. וצריך לאמרם מעומד. וכשיגיע לביתו אין צריך לחזור ולהתפלל. ואינו מתפלל "הביננו" בימות הגשמים, ולא במוצאי שבת ויום טוב.

ב. הפועלים שעושים מלאכה אצל בעל הבית - אם אינו נותן להם שכר חוץ מסעודתן - מתפללין שמונה עשרה, אבל אין יורדין לפני התיבה ואין נושאים כפיהם. ואם נותן להם שכר - מתפללין "הביננו". והאידנא אין דרך להקפיד בכך ומסתמא אדעתא דהכי משכירין אותם שיתפללו שמונה עשרה.

ג. ההולך במקום גדודי חיה וליסטים - מתפלל: "צרכי עמך מרובים" וכו'. ואינו צריך לא לשלוש ראשונות ולא לשלוש אחרונות. ומתפלל אותה כשהוא מהלך. ואם יכול לעמוד - עומד. וכשיגיע לישוב ותתקרב דעתו - חוזר ומתפלל תפילת שמונה עשרה ברכות.

דגה:

ואם לא חזר להתפלל - הזוי כאילו שכח להתפלל לגמרי. ונתבאר לעיל סימן ק"ח.

ד. היוצא לדרך יתפלל: "יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שתולכנו לשלום" וכו'. וצריך לאמרה בלשון רבים. ואם אפשר - יעמוד מליך כשיאמרנה. ואם היה רוכב - אין צריך לירד.

ה. אין צריך לומר אותה אלא פעם אחת ביום, אפילו אם ינוח בעיר באמצע היום. אבל אם דעתו ללון בעיר ואחר כך נמלך ויצא ממנה לעבור חוצה לה או לשוב לביתו - צריך לחזור ולהתפלל אותה פעם אחרת.

ו. הר"ם מרוטנבורג - כשהיה יוצא לדרך בבוקר - היה אומר אחר "יהי רצון", כדי להסמיכה לברכת "הגומל חסדים", ותהיה ברכה הסמוכה לחברתה.

באורים

א. שלוש ראשונות: אבות - "מגן אברהם", גבורות - "מחיה המתים", קדושת השם - "האל (המלך) הקדוש"

שלוש אחרונות: עבודה - "המחזיר שכיתו לציון", הודאה - "הטוב שמך", שלום - המברך את עמו ישראל בשלום.

ב. והאידנא - עכשיו, בזמננו. אדעתא דהכא - בתנאים אלו.

ג. הנה - הוי כאילו - הרי זה כאילו.

ד. ברכה הסמוכה לחברתה - אינה פותחת ב"ברוך". כגון, ברכת "אהבת עולם" שלפני קריאת שמע של שחרית. (מסכת פסחים קד.ב. תוספות בקמט "כל")

ק. הלכות תפילת עמידה

ז. אומר אותה אחר שהחזיק בדרך. ואין לאמרה אלא אם כן יש לו לילך פרסה. אבל פחות מפרסה לא יחתום בברוך.

הגדה:

ולכתחילה יאמר אותה בפרסה ראשונה.

ואם שכח מלאמרה- יאמר אותה כל זמן שהוא בדרך, ובלבד שלא הגיע תוך פרסה הסמוכה לעיר שרוצה ללון בה. משם ואילך יאמר אותה בלא ברכה.

ח. הנכנס לבית המדרש יתפלל: "יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שלא אכשל בדבר הלכה" וכו'. וביציאתו יאמר: "מודה אני לפניך ה' אלהי ששמת חלקי מיושבי בית המדרש" וכו'.

באורים

החזיק בדרך - יצא לדרך.

פרסה - כ- 4 מילין, כ- 8,000 אמה, כ- 4.8 ק"מ (אשכנזי 4.6 ק"מ).

הרחבה והעמקה

תפילת הביננו - קיצור תפילת עמידה, 'שמונה עשרה'.

"הביננו ה' אלהינו לדעת דרכיך. ומול את לבבנו ליראתך. ותסלח לנו להיות גאולים. ורחקינו ממכאובינו. ודשננו בנאות ארצך. ונפוצותינו מארבע תקבץ. והתועים על דעתך ישפטו. ועל הרשעים תניף ידיך. וישמחו צדיקים בבנין עירך ובתיקון היכלך. ובצמיחת קרן לדוד עבדך ובעריכת נר לבן ישי משיחך. טרם נקרא אתה תענה. ברוך אתה ה' שומע תפילה. (מסכת ברכות כט.א.)

ק'. הלכות תפילת עמידה השוואת תפילת 'הביננו' לתפילת עמידה

הברכה בתפילת עמידה			הקטע בתפילת 'הביננו'
הסיום	השם	מספר	
חונן הדעת	דעת	ד	הביננו ה' אלהינו לדעת דרכיך
הרוצה בתשובה	תשובה	ה	ומול את לבבנו ליראתך
חנן המרבה לסלוח	סליחה	ו	ותסלח לנו
גואל ישראל	גאולה	ז	להיות גאולים
רופא חולי עמו ישראל	רפואה	ח	ורחקנו ממכאוב
מברך השנים	ברכת השנים	ט	ודשננו בנאות ארצך
מקבץ נדחי עמו ישראל	קבוץ גלויות	י	ונפוצותינו מארבע תקבץ
מלך אוהב צדקה ומשפט (המלך המשפט)	השבת המשפט	יא	והתועים על דרכיך ישפטו
שובר אויבים ומכניע זדים (מינים)	ברכת המינים	יב	ועל הרשעים תניף ידיך
משען ומבטח לצדיקים	על הצדיקים	יג	וישמחו צדיקים
בונה ירושלים	בנין ירושלים	יד	בבנין עירך ובתיקון הילכך
מצמיח קרן ישועה	משיח בן דוד	טו	ובצמיחת קרן לדוד עבדך ובעריכת נר לבן ישי משיחך
שומע תפילה	שומע תפילה	טז	טרם נקרא אתה תענה

תפילות שונות

צרכי עמך מרובים

"צרכי עמך ישראל מרובין ודעתם קצרה. יהי רצון מלפניך ה' אלוהינו שתתן לכל אחד ואחד כדי פרנסתו, ולכל גוויה וגוויה די מחסורה. ברוך אתה ה' שומע תפילה." (ברכות כט. ב.).

תפילת הדרך

"יה רצון מלפניך ה' אלוהינו שתוליכנו לשלום, ותצעידנו לשלום, ותסמכנו לשלום. ותצילנו מכף כל אויב ואורב בדרך. ותשלח ברכה במעשה ידינו. ותתנו לחן, לחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואינו. ברוך אתה ה' שומע תפילה." (מסכת ברכות כט. ב.).

בסידורים שונים הנוסחים שונים במקצת.

תפילות הדרך שנקבעו בדורנו

מטוסים - לקהל הטסים ולטייסים - אזרחיים וקרביים.

לחיילים ולאנשי כוחות הבטחון

לחיילים היוצאים לקרב. לצנחנים. צוללות- לצוות הצוללת.

תפילת הדרך לטסים

יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותציעידנו לשלום, ותדריכנו לשלום ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום. ותצילנו מכף כל אויב ואורב בדרך ומכל מיני פורעניות המתרגשות לבוא לעולם. ותשלח ברכה בכל מעשה ידינו. ותתנו לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואינו, ותשמע קול תחנונינו כי אל שומע תפילה ותחונן אתה. ברוך אתה ה' שומע תפילה.

יהי רצון מלפניך קונה שמים וארץ שתוליכנו לשלום ותטיסנו לשלום ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשלום ולשמחה. ותמלטנו מרוח סועה וסער וצער ומשעות רעות המתרגשות לבוא לעולם ומכל מיני תקלות ופורעניות. שמרנו והצילנו בתוך כל אחינו בני ישראל הטסים בנתיבי אויר והעוברים בארחות ים ודרכי יבשה. מכף כל אויב ואורב ומכל אסון ונזק ומכל צער וצרה. אנא אמן את ידי האוחזים בהגה והכן רוחם להנהיגנו לשלום כי בך לבד חסינו מעתה ועד עולם. אמן.

תפילת הדרך לטייסים קרביים

יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו.

השם עבים רכובו המהלך על בנפי רוח: (תהילים קד. ג.)

שתטיסנו לשלום, ותוליכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים, לשמחה ולשלום. ותצילנו מכף כל אויב ואורב בשמים ובארץ. ומרוחות שאינן מצויות. ומכל מיני תקלות בהמראה, באויר ובנחיתה. וממיני פורעניות המתרגשות לבוא. היה נא מצליח דרכנו. חזקנו ואמצנו להגן בעברת קדשך על שמי ישראל. ותעטרנו במגן ישועה ובעטרת נצחון. כי אתה תשמע מן השמים תפילת עמך ישראל ברחמים. ברוך אתה ה' שומע תפילה.

תפילה לחיילים היוצאים לקרב

בי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך: (תהילים צא. יא.)

ה' צבאות אלהי ישראל ישב הכרבים: (ישעיהו לז. יז.)

אתה צויתנו בתורתך לאמור:

שמע ישראל אתם קרבים היום למלחמה על אויביכם. אל ירך לבבכם אל תיראו
ואל תהפזו ואל תערצו מפניהם: כי ה' אלהיכם ההלך עמכם להלחם לכם עם

אויביכם להושיע אתכם: (דברים כ. ג-ד.) ועתה-

כי הנה אויביך יהמיוז ומשנאיך נשאו ראש: על עמך יערימו סוד ויתיעצו על

צפוניך: אמרו לבו ונבחידם מגוי ולא יזכר שם ישראל עוד: (תהילים פג. ג-ה.)

היה נא עם חיילי ישראל, שלוחי עמך, הקרבים היום למלחמה על אויביהם. חזקנו
ואמצנו. ריבה את יריבנו. לחם את לוחמינו. החזק מגן וצינה וקומה עזרתה לנו

ופדנו למען חסדך. (לפי תהילים לה ב. מד. כז.)

אלהי שיתמו בגלגל בקש לפני רוח: באש תבער יער ובלהבה תלהט הרים: בן

תרדפם בסערך ובסופתך תבהלם: מלא פניהם קלוז ויבקשו שמך ה': יבשו ויבהלו

עדי עד ויחפרו ויאבדו: (תהילים פג. יד. - יח.)

אנא ה' הושיעה נא אנא ה' הצליחה נא: (תהילים קיח. כה.)

הבה לנו עזרת מצר ושוא תשועת אדם: באלהים נעשה חיל והוא יבוס צרינו:
(תהילים סג. יד קח. יג. - יד.)

תפילת הדרך לצנחנים

יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו, שתצניחנו לשלום, ותדריכנו
לשלום, ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשלום. ופרוס עלינו סוכת
שלומך. ותצילנו מכף כל אויב ואורב, ומרוחות מצויות ושאינן מצויות, ומכל מיני
תקלות באויר ובנחיתה. ותתנו לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואינו. כי אל
שומרנו ומצילנו אתה. כי אל מלך חנון ורחום אתה. ושומר צאתנו ובואנו לחיים
ולשלום מעתה ועד עולם. כי אתה שומע תפילת עמך ישראל ברחמים. ברוך אתה ה'
שומע תפילה.

תפילת הדרך לצוות הצוללת

יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו, הנותן בים דרך, ובמים עזים נתיבה,
שתצילנו לשלום, ותוליכנו לשלום, ותעלינו לשלום. ותגיענו למחוז חפצנו לחיים,
לשמחה ולשלום. "באנו במעמקי מים". (תהילים סט. ג.) "אפפוני מים עד נפש תהום
יסובבני". (יונה ב. ו.) "בל משבריך וגליך עלינו עברו". (תהילים מב. ח.) "אל תשטפנו
שיבולת מים ואל תבלענו מצולה, ואל תאטר עלינו באר פיה". (תהילים סט. יז.)
הושיענו אלהים ותצילנו מכף כל אויב ואורב במצולות ים ובאויר, ומכל מיני תקלות
וממיני פורעניות המתרגשות לבוא. חזקנו ואמצנו להגן על נתיבי הים
ומעברותיו. ותעטרנו במגן ישועה ובעטרת נצחון. ותשלח ברכה והצלחה במעשי
דינו. כי אתה שומע תפילת עמך ישראל ברחמים. ברוך אתה ה' שומע תפילה.

חכם מישראל

הר"ם מרוטנבורג - רבי מאיר בן ברוך מהעיר רוטנבורג שבאשכנז (חי 1215 - 1293). מבעלי ה'תוספות' (פרוש לתלמוד). חיבר 'תוספות' ל-18 מסכתות. מגדולי הפוסקים. מנהיג רוחני ומשורר. מחבר הקינה 'שאלי שרופה באש' על שריפת התלמוד בפריס (בשנת 1242).

קי.הלכות תפילת עמידה מקורות

תנ"ך

- א. ויאמר ה' אל משה מה תצעק אלי? דבר אל בני ישראל ויסעו! ⁽¹⁾ (שמות יד.טו.)
ויצעק משה אל ה' לאמר אל נא רפא נא לה. ⁽²⁾ (במדבר יב.ג.)
ויחל משה את פני ה' אלהיו ויאמר: למה ה' יחרה אפך בעמך אשר הוצאת מארץ מצרים בכח גדול וביד חזקה? ⁽³⁾ (שמות לב.יא.)
ד.ה.הנה אנכי שלח מלאך לפניך לשמרך בדרך (שמות כג. כ.)
כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך. (תהילים צא. יא.)

פרשנות על התנ"ך

א.תפילות משה רבנו - עת לקצר ועת להאריך

1. בעת מצוקה לפני קריעת ים סוף: "למדנו שהיה משה עומד ומתפלל. אמר לו הקדוש ברוך הוא: לא עת עתה להאריך בתפלה שישראל נתונין בצרה". (רש"י על הפסוק)
2. תפילת משה בעת שאחותו מרים נצטרעה. "מפני מה לא האריך משה בתפלה? שלא יהיו ישראל אומרים אחותו נתונה בצרה והוא עומד ומרבה בתפלה!" דבר אחר שלא יאמרו ישראל: בשביל אחותו הוא מאריך בתפלה, אבל בשבילנו אינו מאריך בתפלה. (רש"י על הפסוק)
3. משה רבנו- בתחנוניו, לאחר חטא העגל, למניעת כליון עם ישראל כה הרבה להתפלל עד שמסר עצמו למיתה וחלה. (מסכת ברכות לב.א. רש"י בקטע "אשתא")

**קי.הלכות תפילת עמידה
מקורות**

א. תנ"ך - 'הביננו'

פסוק	פרק	ספר	דבר ה' בפסוק	הקטע בתפילת 'הביננו'
י	ט	משלי	תחלת חכמה יראת ה' ודעת קדשים בינה	הביננו ה' אלהינו לדעת דרכיך
ו	ל	דברים	ומל ה' אלהיך את לבבך ואת לבב זרעך לאהבה את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך למען חיך	ומול את לבבנו ליראתך
ט	לד	שמות	וסלחת לעוננו ולחטאתנו ונחלתנו	ותסלח לנו
כ	יד	במדבר	ויאמר ה' סלחתי כדברך	
ג	קג	תהילים	הסלח לכל עונכי הרפא לכל תחלאיכי	
יט	סט	תהילים	קרבה אל נפשי גאלה	להיות גאולים
יד	יז	ירמיה	רפאני ה' וארפא הושיעני ואושעה כי תהלתי אתה	ורחקנו ממכאוב
יב	יא	דברים	ארץ אשר ה' אלהיך דרש אתה תמיד. עיני ה' אלהיך בה מרשית (חסר א') השנה ועד אחרית שנה	ודשננו בנאות ארצך
ג	ל	דברים	ושב ה' אלהיך את שבותך ורחמך. ושב וקבצך מכל העמים אשר הפיצך ה' אלהיך שמה	ונפוצותינו מארבע תקבץ
כו-כז	א	ישעיה	ואשיבה שפטיך כבראשנה ויעציק כבתחלה. אחרי כן יקרא לך עיר הצדק קריה נאמנה. ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה	והתועים על דעתך ישפטו

קי.הלכות תפילת עמידה
מקורות

א. תנ"ך - 'הביננו'

פסוק	פרק	ספר	דבר ה' בפסוק	הקטע בתפילת 'הביננו'
ז	כא	איוב	מדוע רשעים יחיו ? עתקו (התחזקו) גם גברו חיל !	ועל הרשעים תניף ידך
ו	לו	איוב	לא יחיה רשע ומשפט עניים יתן (ה' לא יתן חיים לרשע כדי לתת משפט לעניים)	
כה	י	משלי	וצדיק יסוד עולם	וישמחו צדיקים
טז	כד	משלי	כי שבע יפול צדיק וקם. ורשעים יכשלו ברעה	
ב	נב	ישעיה	התנערי מעפר קומי שבי ירושלם (התפתחו) התפתחי מוסרי צוארך שביה בת ציון	בבנין עירך ובתיקון הילכך
יז	ד	יואל	וידעתם כי אני ה' אלהיכם שכן בציון הר קדשי והיתה ירושלם קדש וזרים לא יעברו בה עוד	
ט	ב	חגי	גדול יהיה כבוד הבית הזה האחרון מן הראשון אמר ה' צבאות	
נא	כב	שמואל ב	מגדיל (מגדול) ישועות מלכו ועשה חסד למשיחו לדוד ולזרעו עד עולם	ובצמיחת קרן לדוד עבדך ובעריכת נר לבן ישי משיחך
כד	סה	ישעיה	והיה טרם יקראו ואני אענה עוד הם מדברים ואני אשמע	טרם נקרא אתה תענה

קי.הלכות תפילת עמידה מקורות

תלמוד - בבלי וירושלמי

- א.ברכות:בבלי ג.א. רש"י בקטע "תפילה קצרה" תוספות בקטע "היה לך" כח.ב.(משנה) כט.א.
רש"י בקטעים "הביננו" "בנאות ארצך" "והתועים על דעתך" "ישפטו" תוספות בקטע "ונכללה
בהביננו" ל.א. תוספות בקטע "מאי איכא" ברכות ירושלמי ד:ג.ד. (משניות) תענית ירושלמי ב.ב.
ב.ברכות טז.א. רש"י בקטע "אבל אין יורדין לפני התיבה" בבא מציעא:בבלי פ.ג.א. (משנה)
ירושלמי ז.א.(משנה)
ג.ברכות: בבלי כח. ב. (משנה) כט.ב. ל.א. רש"י בקטע "וכי מטי לביתה" ירושלמי ד.ד. (משנה
וגמרא)
ד.ה.ז.ברכות כט.ב. ל.א. רש"י בקטע "עד פרסה" תוספות בקטע "והיכי מצלי לה"
ו. פסחים קד.ב. תוספות בקטע "כל"
ח.ברכות: בבלי כח. ב. (משנה וגמרא) ירושלמי ד.ב. (משנה וגמרא)

רמב"ם - הלכות

- א.תפילה ב: ב.ג.
ב.תפילה ה.ח. שכירות ט.א.
ג.תפילה ד.יט.
ח.ברכות י.כג.

הלכות תפילת עמידה

קיא. דין סמיכות גאולה לתפילה
(ובו ג' סעיפים)

א. צריך לסמוך גאולה לתפילה. ולא יפסיק ביניהם אפילו ב - אמן אחר "גאל ישראל". ולא בשום פסוק, חוץ מ- "ה' שפתי תפתח".

הגה:

יש אומרים: שמוזתר לענות אמן על "גאל ישראל". וכן נוהגין. יש אומרים: הא דצריך לסמוך גאולה לתפילה היינו דוקא בחול או ביום טוב, אבל בשבת אינו צריך. (פירוש: דטעמא דבעינן למסמך גאולה לתפילה משום דכתיב "וענך ה' ביום צרה" (תהילים כ. ב.). וסמך ליה "יהיו לרצון אמרי פי" (תהילים יט. טו.). ושבת לאו זמן צרה. ולענין דעתי נראה דמה שאין כן ביום טוב הוא משום שהם ימי הדין, כדנתן במשנה ב בפרק קמא דראש השנה (טז. א.) "בפסח על התבואה" וכו'. וטוב להחמיר אם לא במקום שצריך לכך.

ב. החזן - כשמתחיל שמונה עשרה בקול רם - חוזר ואומר: "ה' שפתי תפתח ופי יגיד" וכו'.

ג. אם עד שלא קרא קריאת שמע מצא ציבור מתפללין - לא יתפלל עמהם, אלא קורא קריאת שמע ואחר כך יתפלל, דמיסמך גאולה לתפילה עדיף.

באורים

א. לסמוך גאולה לתפילה - בערבית ובשחרית: מיד אחר ברכת 'ברוך ה' גאל ישראל' יאמר תפילת עמידה.

קדיש וקדושה - אין לענות ('משנה ברורה').

הגה: הא דצריך - זאת (ההלכה) שצריך. טעמא דבעינן - המעם שצריך. דכתיב - שכתוב בפסוק. וסמך ליה - וסמוך לו, לפסוק.

בפרק קמא דראש השנה - בפרק הראשון של מסכת ראש השנה.

דמיסמך - להסמך גאולה לתפילה.

קיא. הלכות תפילת עמידה

הרחבה והעמקה

נסמכה תפילה לבקשת גאולה:

בנאום שלמה המלך בפתיחת בית המקדש הראשון:

בהנגף עמך ישראל לפני אויב, אשר יחטאו לך, ושבו אליך והודו את שמך **והתפללו והתחננו** אליך בבית הזה. ואתה תשמע השמים וסלחת לחטאת עמך ישראל **והשבתם אל האדמה** אשר נתת לאבותם. (מלכים א. ח. לג. -לד)

בתפילה - זעקת התחנונים של דניאל, מגדולי מקדשי השם בגולה:

ועתה שמע אלהינו אל **תפלת** עבדך ואל תחנוניו **והאר פניך על מקדשך השמים**... פקח עיניך וראה **שממתינו, והעיר** אשר נקרא שמך עליה.. כי שמך נקרא על עירך ועל **עמך** (דניאל ט. יח. -יט)

קיא. הלכות תפילת עמידה

מקורות

תנ"ך

ה' שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך.⁽¹⁾ (תהילים נא.יז.)

יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך ה' **צורי וגאלי**⁽²⁾ (תהילים יט.טו.)

יענך ה' ביום צרה ישגבך שם אלהי יעקב⁽³⁾ (תהילים כב.)

פרשנות על התנ"ך

1. ה'! תעזרני להגיד תהלתך. (אבן עזרא)

פסוק זה נאמר בתחילת תפילת עמידה. אם כן, האיך יכול להסמיק גאולה לתפילה? אך כיון שקבעו חכמים לומר פסוק זה הריהו חלק מתפילת עמידה. (לפי מסכת ברכות ט.ב.)

2. **"פי - מה שאמרתי לפניך בפי. והגיון לבי - ומה שלא אמרתי בפי, אלא חשבתי בלבי, והמחשבה היא הגיון הלב, גם כן יהיו לרצון"**. (רד"ק)

"צורי בים וגואלי בעמלק. צורי במרה וגואלי בהר סיני. צורי בעולם הזה וגואלי לעולם הבא". (מדרש 'שוחר טוב' לתהילים על הפסוק)

פסוק זה נאמר בסיום תפילת עמידה.

3. **"כשתהיה בצרה במלחמה עם האויב, יענך בתפילתך"**. (רד"ק)

בתהילים נסמכו פסוקים אלו (בפרקים יט. ו- כ.) ללמדנו על חובת סמיכות ברכת הגאולה (**"גאל ישראל"**) הנרמזת ב-**"ה' צורי וגאלי"** - לתפילת עמידה, הנרמזת ב-**"יענך ה'**

". (הסבר ה'פור' לפי מסכת ברכות: בבלי ד.ב. רש"י בקטע "זה הסומך" ירושלמי א.א.).

תלמוד - בבלי וירושלמי

א. ברכות: בבלי ד.ב. רש"י בקטע "גאולה מאורתא" תוספות בקטע "דאמר" ט.ב. תוספות בקטע "כל הסומך" ירושלמי א.א.

ב. ברכות ד.ב.

רמב"ם - הלכות

א. תפילה ז:יז.יח.

הלכות תפילת עמידה

ק"ב. שלא להפסיק, לא בשלוש ראשונות ולא בשלוש אחרונות
(ובו ב' סעיפים)

א. אל ישאל אדם צרכיו לא בשלוש ראשונות ולא בשלוש אחרונות. ודוקא צרכי יחיד, אבל צרכי ציבור שרי.

ב. אין לומר פיוטים ולא 'קרובץ' בתפילה. (פרוש: קרובות ל 'וצר'. ואחרים פרשו: נוטריקון- "קול רינה וישועה באהלי צדיקים". (תהילים קיח. טו.).

הגה:

ויש מתירין, הזאיל וצרכי רבים הם. וכן נוהגים בכל מקום לאמרם.

באורים

א. שלוש ראשונות: אבות - "מגן אברהם", גבורות - "מחיה המתים", קדושת השם - "האל (המלך) הקדוש"
שלוש אחרונות: עבודה - "המחזיר שכיתו לציון", הודאה - "הטוב שמך", שלום - המברך את עמו ישראל בשלום".
שרי- מותר.
ב. יוצר- כינוי לפיוטים הנאמרים בחנים.
נוטריקון- ראשי תיבות.

דעת הרמב"ם על פיוטים - מורה נבוכים חלק א. פרק נט.

"אין לומר פיוטים. ומנהג הספרדים שלא לאמרם זולת בראש בשנה ויום הכיפורים. אנו אומרים סדר קדושות לרבי יהודה הלוי בין 'גבורות' ל- 'קדושת ה' (כף החיים)".

על פיוטים ראה סימן סח לעיל.

קיב. הלכות תפילת עמידה מקורות

תנ"ך

אדני ה' אתה החלות להראות את עבדך את גדלך ואת ידך החזקה, אשר מי אל בשמים ובארץ אשר יעשה כמעשיך וכגבורתך. (כד).
אעברה נא ואראה את הארץ הטובה אשר בעבר הירדן ההר הטוב הזה והלבנן. (כה)
(דברים ג. כד- כה).

פרשנות על התנ"ך

לפני שהמתפלל שוטח את בקשותיו לפני הקדוש ברוך הוא - בשלוש עשרה הברכות האמצעיות שבעמידה - עליו לשבחו, לפי הכלל "לעולם יסדר אדם שבחו של מקום (ה)" ואחר כך 'תפלל'. (מסכת עבודה זרה ז.ב.). הרעיון נלמד ממשה רבינו, אשר בתחילה שיבח (כד) ואחר כך התחנן (כה). ואכן שלוש הברכות הראשונות בעמידה הינן שבחי ה'. כלל זה תקף לגבי היחיד, אבל הציבור כן מבקש בתוך ברכות השבח. בימים הנוראים מוסיפים: 'זכרנו' בברכה ראשונה ו - 'מי כמוך' בברכה השניה. בראש השנה מוסיפים 'מלכויות' בברכה השלישית. (מסכת ראש השנה לב.א.) בקשות נכללו גם בברכות האחרונות - ב'עבודה' מוסיפים, בראש חודש ובמועדים, 'יעלה ויבוא', ב'הודאה' מוסיפים, בחנוכה ובפורים, 'על הניסים' ובכל השנה הברכה האחרונה היא שיא הברכות ושיא הבקשות והינה מן התשתיות שעליהם העולם קיים (מסכת אבות א.יח.) - "שים שלום", כפי ששינו במשנה: "לא עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום". (תהילים כט.יא.)
(מסכת עוקצים ג.יב. סיום הש"ס)

תלמוד בבלי

א. ברכות לד.א. תוספות בקטע "אל" עבודה זרה ח.א. תוספות בקטע "אם" סופרים יט.ח. כ.ח.

רמב"ם

א. הלכות תפילה א.ג. ו.ג.

הלכות תפילת עמידה

קיג. דיני הכריעות בשמונה עשרה ברכות

(ובו ט' סעיפים)

א. אלו ברכות ששוחין בהם: ב'אבות'- תחילה וסוף וב'הודאה' - תחילה וסוף. ואם בא לשחות בסוף כל ברכה או בתחילתה, מלמדין אותו שלא ישחה, אבל באמצעיתן יכול לשחות.

ב. הנוהגים לשחות בראש השנה ויום הכיפורים - כשאומרים "זכרנו" ו-"מי כמוך" - צריך לזקוף כשמגיעים לסוף הברכה.

הגה:

ואף על גב דב' אבות' כורע בסוף הברכה, מכל מקום צריך לזקוף מעט בסוף 'זכרנו', כדי שיהא נראה שחזור וכורע משום חיוב.

ג. הכורע ב - "וכל קומה לפניך תשתחוה" או ב - "ולך לבדך אנחנו מודים" או בהודאה ד'הלל' וברכת המזון, הרי זה מגונה. (פרוש: שאין לכרוע אלא במקום שתקנו חכמים.)

ד. המתפלל צריך שיכרע עד שיתפקקו כל חוליות שבשדרה. ולא יכרע באמצע מתניו וראשו ישאר זקוף, אלא גם ראשו יכוף כאגמון.

ה. ולא ישחה כל כך עד שיהיה פיו כנגד חגור של מכנסיים. ואם הוא זקן או חולה ואינו יכול לשחות עד שיתפקקו- כיון שהרכין ראשו דיו, מאחר שניכר שהוא חפץ לכרוע אלא שמצער עצמו.

ו. כשהוא כורע - יכרע במהירות בפעם אחת, וכשהוא זוקף- זוקף בנחת, ראשו תחילה ואחר כך גופו, שלא תהא עליו כמשאוי.

ז. כשכורע- כורע ב- 'ברוך', וכשזוקף- זוקף ב-'שם'.

באורים

א. שוחין- שחה, התכופף, גחן- "אשר אמרו לנפשך שחי ונעבורה" (ישעיהו נא. כג.). אבות- ברכה ראשונה. הודאה- ברכה יח.

הוספות בעשרת ימי תשובה: 'זכרנו' ב- אבות. 'מי כמוך' ב- גבורות. (עיין מסכת ברכות ב.א.)
ג. "וכל קומה לך תשתחוה", "ולך לבדך אנחנו מודים" - ציטוטים מ- 'ברכת השיר' המתחילה במלים "נשמח כל חי", הנאמרת בשחרית של שבת וחג. (עיין מסכת פסחים קיח. א.)
ד. שיתפקקו- פקק, פוק. שיתפתחו החוליות בחום השדרה.

יכוף כאגמון- "הלכף כאגמון ראשו"? (ישעיה נח. ה.). אגמון- צמח הגדל ליד אגם המים ומתכופף ברוח לכל עבר.

יש מיראי השם הנוהגים לעמוד כפופים בכל תפילות העמידה של יום הכיפורים.

ק"ג. הלכות תפילת עמידה

ח. המתפלל ובא גוי כנגדו ויש לו שתי וערב - והגיע למקום ששוחין בו - לא ישחה אף על פי שלבו לשמים.

ט. אין להוסיף על תארי הקדוש ברוך הוא יותר מ-"האל הגדול הגיבור והנורא".
ודוקא בתפילה, מפני שאין לשנות ממטבע שטבעו חכמים. אבל בתחנונים או בקשות ושבחים שאדם אומר מעצמו, לית לן בה. ומכל מקום נכון למי שירצה להאריך בשבחי המקום שיאמר אותו בפסוקים.

באורים

ח. שתי וערב- כינוי לצלב.

ט. בתפילה - בתפילת עמידה.

מטבע שטבעו חכמים - ניסוח ברכות ותפילה ע"י חכמים.

לית לן בה- אין לאסור.

קיג. הלכות תפילת עמידה
מקורות

תנ"ך

לכרוע ולהשתחוות בעתות שמחה כבעתות מצוקה

דבר ה' בפסוק	עתוי
ויאמר אברהם אל נעריו שבו לכם פה עם החמור ואני והנער נלכה עד כה ונשתחוה ונשובה אליכם. (בראשית כב.ה.)	אברהם אבינו לפני העקידה
ויאמן העם וישמעו כי פקד ה' את בני ישראל וכי ראה את ענים ויקדו וישתחוו (שמות ד.לא.)	בני ישראל במצרים שומעים בשורת הגאולה מפי משה ואהרון
ויהי ככלות שלמה להתפלל אל ה'... קם מלפני מזבח ה' מכרע על ברכיו (מלכים א. ח.גד.)	בסיום נאום פתיחת בית המקדש הראשון
והיה כל הנותר מכל הגוים הבאים על ירושלים ועלו מדי שנה בשנה להשתחוות למלך ה' צבאות ולחג את חג הסוכות (זכריה יד. טז.)	באחרית הימים - הגויים הנותרים ממלחמתם נגד ירושלים ותושביה יכירו במלכות ה' יתברך
רוממו ה' אלהינו והשתחוו להדם רגליו קדוש הוא (תהילים צט.ה.)	שיר על קדושת ה' אשר שלטונו מטיל אימה ופחד על כל יושבי תבל
ויקם איוב ויקרע את מעלו ויגז את ראשו ויפל ארצה וישתחו (איוב א.כ.)	איוב מקבל מידע על מות כל ילדיו והשמדת כל רכושו
ויברך עזרא את ה' האלהים הגדול ויענו כל העם אמן אמן במעל ידיהם ויקדו וישתחו לה' אפים ארצה (נחמיה ח.ו.)	תחילת בית שני - עזרא הסופר קורא בתורה בציבור לפני שבי הגולה בתחילת בית שני
וככלות להעלות כרעו המלך וכל הנמצאים אתו וישתחוו (דברי הימים ב כט.כט.)	המלך הצדיק חזקיהו בסיום הקרבת קרבן הפסח לאחר טהור בית המקדש

קיג. הלכות תפילת עמידה מקורות

תלמוד - בבלי וירושלמי

- א. ברכות לא.א. תוספות בקטע "ומוצאו" לד.א. תוספות בקטע "מלמדין"
- ב. ברכות יב.ב. תוספות בקטע "כרע" לא.א. תוספות בקטע "ומוצאו"
- ג. ברכות לד.ב.
- ד. ברכות: בבלי יב.ב. תוספות בקטע "כרע" כח.ב. ירושלמי א.ה.
- ה. ברכות: בבלי יב.ב. תוספות בקטע "כרע" כח.ב. רש"י בקטע "דמצער נפשיה" ירושלמי א.ה.
- ו. ברכות יב.ב. רש"י בקטעים "כחיזרא" "זקיף כחיויא" "כחיויא"
- ז. ברכות יב.א.
- ח. עבודה זרה יב.א.
- ט. ברכות: בבלי לג.ב. ירושלמי ט.א.

רמב"ם - הלכות

- א. תפילה ה.י.
- ד. תפילה ה.יב. ט.ד.
- ז. תפילה ה.י.
- ח. עבודה זרה ג: ז. ח.
- ט. תפילה ט.ז. מורה נבוכים א.נט.

הלכות תפילת עמידה

קיד. דין הזכרת הרוח וגשם וטל
(ובו ט' סעיפים)

א. מתחילין לומר בברכה שניה: "משיב הרוח ומוריד הגשם" בתפילת מוסף של יום טוב האחרון של חג. ואין פוסקין עד תפילת מוסף של יום טוב הראשון של פסח.

ב. אסור להזכיר הגשם עד שיכריז שליח ציבור.

הגדה:

יש אומרים: שקודם שמתחילין מוסף מכריז השמש: "משיב הרוח" כו', כדי שהציבור יזכירו בתפילתן. וכן נוהגין.

הילכך אף אם הוא חולה או אנוס לא יקדים תפילתו לתפילת הציבור, לפי שאסור להזכיר עד שיאמר שליח ציבור. אבל אם יודע שהכריז שליח ציבור - אף על פי שהוא לא שמע - מזכיר. ומטעם זה הבא לבית הכנסת והציבור התחילו להתפלל - יתפלל ויזכיר אף על פי שלא שמע משליח ציבור.

ג. אם אמר "משיב הרוח" הגדה: בימות החמה או לא אמרו בימות הגשמים - אין מחזירין אותו. וכן ב'טל' - אם הזכירו בימות הגשמים או לא הזכירו בימות החמה - אין מחזירין אותו.

הגדה:

ואנו בני אשכנז - לא מזכירין 'טל', לא בימות החמה ולא בימות הגשמים. רק אומרים בימות החמה "ורב להושיע מכלכל חיים" כו'. יש אומרים: ששליח ציבור פוסק להזכיר בתפילת מוסף יום טוב הראשון של פסח. אבל הקהל מזכירין, ואינן פוסקין עד מנחה, ששמעו כבר משליח ציבור שפסק בתפילת המוסף. וכן נוהגין.

ד. אם אמר "מוריד הגשם" בימות החמה מחזירין אותו וחוזר לראש הברכה. ואם סיים הברכה חוזר לראש התפילה. ואפילו במקום שצריכים גשם בימות החמה - אם הזכיר 'גשם' במקום 'טל' מחזירין אותו.

הגדה:

וכן אם הזכיר 'גשם' ו'טל' נמי מחזירין אותו.

באורים

א. בברכה שניה - 'גבורות', המסתיימת בברכת תחית המתים - הותקן הזכרת גשם, רוח וטל, כי "כשם שתחית המתים חיים לעולם, כך ירידת גשמים חיים לעולם" (מסכת ברכות ירושלמי ה. ב.). נדמו ירידת גשמים לתחית המתים, כי הצמחים שגוועו בימות החמה ניעורים לחיים עקב הגשם.

חג - הכונה לחג הסוכות.

ג. ואנו בני אשכנז - נכתב במזרח אירופה.

ד. לראש התפילה - עמידה. נמי - גם כן.

קיד. הלכות תפילת עמידה

ה. בימות הגשמים - אם לא אמר "מוריד הגשם" מחזירין אותו. והני מילי שלא הזכיר 'טל', אבל אם הזכיר 'טל' אין מחזירין אותו.

ו. במה דברים אמורים שמחזירין אותו- כשלא אמר בימות הגשמים "מוריד הגשם", היינו כשסיים כל הברכה והתחיל ברכה שאחריה, ואז חוזר לראש התפילה. אבל אם נזכר קודם שסיים הברכה, יאמר במקום שנזכר. ואפילו אם סיים הברכה ונזכר קודם שהתחיל "אתה קדוש" - אין צריך לחזור, אלא אומר "משיב הרוח ומוריד הגשם", בלא חתימה.

הגה:

שלושה ברכות הראשונות חשובות כאחת. ובכל מקום שטעה בהם חוזר לראש, בין שהוא יחיד בין שהוא ציבור.

ז. בכל מקום שאנו אומרים: 'חוזר לברכה שטעה בה', היינו מילי שטעה בשוגג אבל במזיד ומתכוין- חוזר לראש.

ח. בימות החמה- אם נסתפק אם הזכיר "מוריד הגשם" אם לאו - עד שלושים יום בחזקת שהזכיר ה-'גשם' וצריך לחזור.

הגה:

והוא הדין לדין - דאין מזכירין 'טל' בימות החמה - אם נסתפק לו אם אמר "מוריד הגשם" בימות הגשמים, כל שלושים יום חוזר, דודאי אמר כמו שרגיל. והרי לא הזכיר לא 'טל' ולא 'גשם'. לאחר שלושים יום אינו חוזר.

ט. אם ביום ראשון של פסח אומר ברכת "אתה גיבור" עד "מוריד הטל", תשעים פעמים כנגד שלושים יום שאומר אותו שלושה פעמים בכל יום, ומשם ואילך- אם אינו זוכר אם הזכיר גשם-- הרי הוא בחזקת שלא הזכיר גשם ואינו צריך לחזור.

הגה:

וכן לדין- אם אמר "מכלכל חיים" בלא "משיב הרוח ומוריד הגשם"- שמזכירין בימות הגשמים- וכן אם אמר בשמיני עצרת תשעים פעמים "אתה גיבור" עד "מוריד הגשם", אם נסתפק אחר כך אם הזכיר או לא- חזקה שהזכירו.

באורים

ה. הני מילי- דבר זה.

ו. בלא חתימה - ללא סיום " ברוך... מחיה המתים".

ז. הגה: שלושה ברכות הראשונות - 'אבות', 'גבורות' ו-'קדושת השם'.

ח. חוזר לראש - לתחילת עמידה.

ט. הגה: הנה: דין - אנו. לדין - לגבינו. נכתב במזרח אירופה.

קיד. הלכות תפילת עמידה מקורות

תנ"ך

והריקתי לכם ברכה עד בלי די. ⁽¹⁾ (מלאכי ג.י.)
ונתתי מטר ארצכם בעתו יורה ומלקוש ואספת דגנך ותירשך ויצהרך. ⁽²⁾ (דברים יא.יד.)
יחיו מתיך נבלתי יקומון הקיצו ורננו שכני עפר כי טל אורת טלך וארץ רפאים
תפיל ⁽³⁾ (ישעיה כו.יט.)
יחינו מימים ביום השלישי יקמנו ונחיה לפניו. ונדעה נרדפה לדעת את ה' כשחר
נכון מוצאו ויבוא כגשם לנו כמלקוש יורה ארץ ⁽⁴⁾ (הושע ו.ב. ג.)
ובני ציון גילו ושמחו בה' אלהיכם כי נתן לכם את המורה לצדקה ויורד לכם גשם
מורה ומלקוש בראשון ⁽⁵⁾ (יואל ב. כג.)
והיה שארית יעקב בקרב עמים רבים כטל מאת ה' כרביבים עלי עשב אשר לא
יקוה לאיש ולא ייחל לבני אדם ⁽⁶⁾ (מיכה ה.ו.)
הנתן מטר על פני ארץ ושלח מים על פני חוצות ⁽⁷⁾ (איוב ה.י.)

פרשנות על התנ"ך

1. "עד שיבלו שפתותיכם מלומר די". (מסכתות: שבת לב.ב. תענית ט.א. כב.ב.)
"דבר שאי אפשר לו לומר 'די' - הוא ברכה". (מסכת ברכות ט.ה.)

"שלשה מפתחות בידו של הקדוש ברוך הוא שלא נמסרו ביד שליח, ואלו הן:
מפתח של גשמים, מפתח של חיה, ומפתח של תחיית המתים". (מסכת תענית ב.א.)
הקדוש ברוך הוא משפיע אינסוף ברכות ותשועות (הכינוי בתלמוד - 'מפתח'), אם
ע"י שליח ואם בכבודו ובעצמו, כמו גאולת מצרים שלגביה נאמר: "וגאלתי" (לא
באמצעות מלאך או שליח).
חכמנו מנו סוגי 'מפתחות' שהקדוש ברוך הוא משפיע 'שירות':

מ מטר יפתח ה' לך את אוצרו הטוב את השמים לתת מטר ארצך בעתו,
ולברך את כל מעשה ידך. (דברים כח.יב.)

פ פרנסה פותח את ידיך ומשביע לכל חי רצון (תהלים קמה. טז)

ת תחיה וידעתם כי אני ה' בפתחי את קברותיכם ובהעלותי אתכם
מקברותיכם (יחזקאל לו. יג.)

ח חיה (יולדת) ויזכר אלהים את רחל וישמע אליה אלהים ויפתח את רחמה.
(בראשית לב.ב.)

ויש מוסיפים מפתח קבורה, היינו תחית המתים. (יונתן בו עוזיאל על דברים כח. יב.)
2. הפסוק מקריאת שמע פרשת "והיה אם שמע". הקב"ה אומר כביכול לבני
ישראל: "עשיתם מה שעליכם, אף אני אעשה מה שעלי". (רש"י על הפסוק)
3. בפסוק נסמכו טל ותחית המתים.

"בעת הישועה יחיו מתיך... כשתקום נבלתי מן העפר... כמו שהטל מחיה הירקות
ומצמיחם, כן טלך... השם שיחיה המתים... הארץ תשליך (תפיל) המתים ממנה
ולחוף". (רד"ק)

קיד. הלכות תפילת עמידה מקורות

4. פשט: בקרוב ירפאנו ויבריאנו.
דרש: בפסוקים נסמכו חיים וגשם. "כשם שתחית המתים חיים לעולם, כך ירידת גשמים חיים לעולם". (מסכת ברכות ירושלמי ה. ב.)
5. "המורה" - ... 'מורה' במ"ם כמו 'יורה' ביו"ד ... הגשם הנקרא 'מורה' הורידו לכם בעתו, שהוא במרחשון ... והוריד לכם גם כן מלקוש בעתו, בחדש הראשון שהוא ניסן. (רד"ק)
6. "בקרוב עמים רבים" - ויהיו ישראל ביניהם **כטל** מאת ה', כי הטל בא מאת ה' מן השמים והמקוה לו לא יקוה לאיש שיביאנו לו, אלא לה' יקוה כי הוא הממטיר והמביא לארץ הטל והמטר. כן ישראל בישועה ההיא לא יקוו אלא לאל יתברך כי הוא המושיעם ואין זולתו מושיע". (רד"ק)
7. "אם כי רבות פעמים לא יורה הטבע על המטר, על כל זאת יתן הוא (ה') זולת הטבע בהשגחה פרטית". (מצודת דוד')

תלמוד - בבלי וירושלמי

- א. ברכות בבלי: בבלי לג.א. (משנה וגמרא) רש"י בקטע "מזכירין גבורות גשמים" ירושלמי ה.ב. (משנה) תענית: בבלי ב.א. (משנה וגמרא) רש"י בקטע "מאימתי" ד.ב. רש"י בקטעים "הא לן והא להו" "והא להוא" תוספות בקטעים "הא לן" "והא להו" ירושלמי א.א.
- ב. תענית ירושלמי א.א.
- ג. ד.ה. ברכות ירושלמי ה.ב. תענית: בבלי ג.א.ב. ירושלמי א.א.
- ו. ברכות כט.א. כט.ב. תוספות בקטע "הא"
- ח. ברכות יב.ב. תוספות בקטע "והלכתא" תענית ירושלמי א.א.

רמב"ם - הלכות תפילה

- א. ב.טו.
ג.ד.ה.ו. י.ח.

הלכות תפילת עמידה

קטו. טעם ברכת 'אתה חונן'
(ובו סעיף אחד)

א. מפני שמותר האדם מן הבהמה היא הבינה והשכל - קבעו ברכת "אתה חונן" ראש לאמצעיות, שאם אין בינה אין תפילה.

באור

ראש לאמצעיות - הברכה הראשונה משלוש עשרה הברכות האמצעיות בעמידה. פירוש בסעיף קי.

הרחבה והעמקה

אם אין דעה תפילה מניין? אם אין דעה הבדלה מניין? (מסכת ברכות ירושלמי ה.ב.)
"שצריך האדם לשאול מאת הבורא יתברך שיתן לו שכל ודעת ישר למאוס ברע ולבחור בטוב".
(משנה ברורה).

קטו. הלכות תפילת עמידה מקורות

תנ"ך - "חננו מאתך חכמה בינה ודעת"

דבר ה' בפסוק	ספר	פרק	פסוק	פרשנות
כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה	משלי	ב	ו	1
עמו חכמה וגבורה לו עצה ותבונה	איוב	יב	יג	עמו, לו - הקדוש ברוך הוא
ואתה תדבר אל כל חכמי לב אשר מלאתיו רוח חכמה ועשו את בגדי אהרן לקדשו לכהנו לי	שמות	כח	ג	2
הן אמת חפצת בטחות ובסתם חכמה תודיעני	תהילים	נא	ח	3
חכם לב יקח מצות ואויל שפתים ילבט	משלי	י	ח	4
בלב נבון תנוח חכמה ובקרוב כסילים תודע	משלי	יד	לג	5
קנה חכמה מה טוב מחרוץ, וקנות בינה נבחר מכסף	משלי	טז	טז	חרוץ, זהב
ראשית חכמה יראת ה' שכל טוב לכל עשיהם	תהילים	קי"א	י	6
ואמרתי אני: טובה חכמה מגבורה	קהלת	ט	טז	7

**קטו. הלכות תפילת עמידה
מקורות**

פרשנות	פסוק	פרק	ספר	דבר ה' בפסוק
8	ב	ה	תהילים	אמרי האזינה ה' בינה הגיגי
עדתיך תורתך	קכה	קיט	תהילים	עבדך אני הבינני ואדעה עדתיך
	ב	א	משלי	לדעת חכמה ומוסר להבין אמרי בינה
	ג	ב	משלי	כי אם לבינה תקרא לתבונה תתן קולך
9	טו	ח	דניאל	ויהי בראתי אני דניאל את החזון ואבקשה בינה
10	כב	ט	דניאל	וידבר עמי ויאמר: דניאל עתה יצאתי להשכילך בינה
	יב	כב	דברי הימים א	אך יתן לך ה' שכל ובינה
11	כב	ג	בראשית	ויאמר ה' אלהים: הן האדם היה כאחד ממנו לדעת טוב ורע
	ז	ו	שמות	ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלהים וידעתם כי אני ה' אלהיכם
12	לט	ד	דברים	וידעת היום והשבת אל לבבך כי ה' הוא האלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד
13	ג	ב	שמואל א	אל תרבו תדברו גבהה גבהה יצא עתק מפיכם כי אל דעות ה' ולא (קרי:ולו) נתכנו עללות
14	ב	יא	ישעיה	רוח חכמה ובינה רוח עצה וגבורה רוח דעת ויראת ה'
15	סו	קיט	תהילים	טוב טעם ודעת למדני כי במצותיך האמנתי

קטו. הלכות תפילת עמידה מקורות

פרשנות על התנ"ך

1. "מה יעשה אדם ויחכם? ... יבקש רחמים ממי שהחכמה שלו". (מסכת נדה ע.ב.)
2. הפסוק עוסק במלאכת המשכן. מנין המילים בו כמנינם בברכת "אתה חונן לאדם דעת" - 17. אך בנוסח הרמב"ם (סדר תפילות כל השנה) - 18 ("דעה, חכמה, בינה והשכל". נוספה המילה "והשכל")
3. "הלוא חפץ אתה (ה') להיות נשרש האמת אף בכליות" (בטוחות = בכליות) (מצודותדוד)
4. רצון ה' שמחשבת האדם תהיה מעוגנת באמת.
5. מי שהחכמה בלבו יעסוק במצות, ומי ששפתיו דוברות אולת יכשל. (לפי אבן עזרא)
6. מעט חכמה שבלב הכסיל מכריזה: 'איסתרא (שם מטבע) בלגינא (כד) קיש קיש קריא' מעט החכמה שבלב הכסיל מקשקשת ורועשת כמטבע בודדת בכד. (רש"י על הפסוק לפי פתגם עממי שבמסכת בבא מציעא פה.ב.)
7. יתרון הענוה על החכמה, מה שעשתה חכמה עטרה לראשה עשתה ענוה עקב לסוליתה. (מסכת שבת ירושלמי א.ג.)
8. החכמה אינה צריכה לכלי קרב ... ויותר תציל ותגן מכלי קרב לגיבור. (אבן עזרא על קהלת ט.יח.)
9. "כשיש בי כח לשאול צרכי לפניך, וכשאינ בי כח להתפלל לפניך והדאגה עצורה בלבי ... הבן הגיון לבי" (מחשבותי). (רש"י)
10. "בינה הגיגלי" - "אשר תפילתי היא בכוונת הלב" (מצודת דוד)
11. "הייתי מתאווה שיבינו לי מן השמים" (רש"י)
12. "ישכילהו איך יבין לפי האמת" (מלבי"ם)
13. לאחור חטא אדם הראשון אמר ה' שעתידים לצאת ממנו היודעים להבדיל בין טוב לבין רע. אם האדם היה שומר מצוות ה', היה חי לעד. (לפי תרגום יונתן בן עוזיאל)
14. "להכניע היצר השוכן בלב האדם". (אור החיים)
15. "דעות" - "יודע מה שבלבכם... כל מעשי (עלילות) האדם נמנין (נתכנון) לפניו". (רש"י) גדולה דעה:
16. שניתנה בתחילת ברכה של חול.
17. שניתנה בין שתי אותיות. (בין שני שמותיו של הקדוש ברוך הוא בפסוק: "כי אל דעות ה'"). (שמואל א ב.ג.) (מסכת ברכות: בבלי לג.א. ירושלמי ד.ד. סנהדרין צב.א.)
18. הדעת היא המידה העליונה שבשלוש מידות שהם: חכמה, בינה ודעת ... והיא רוח הקודש". (מהרש"א)
19. "וחכמה הוא הדבר שילמדנו אדם וידענו ויהיה מזומן בכל עת. ובינה התבוננות האדם במה שלא למד ממה שלמד". (רד"ק על הפסוק)
20. "שתעשה עמי גם הטובה הזאת ללמדני כל פרטי המצות ודיניהם... וגם שאשיג טעמי המצות... בל תאמר שאבקש "טוב טעם" מפני שאיני מאמין במצוה שלא אדע טעמה". (מלבי"ם)

תלמוד - בבלי וירושלמי

א. ברכות: בבלי לג.א. ירושלמי ד.ד. ה.ב. מגילה יז.ב. סנהדרין צב.א.

הלכות תפילת עמידה

קטז. פירוש ברכת 'רפאנו'
(ובו סעיף אחד)

א. "רפאנו ה' ונרפא"- אף על גב דהכתוב ליחיד אין מכנין אותו לרבים, הני מילי בזמן שמתכוין לקרות, אבל בזמן שאומר אותו דרך תפילה ובקשה - מותר.

הגה:

ומכל מקום אם אומר מזמור שלם - אסור לשנות מלשון יחיד לרבים או להיפך.

באורים

אמנם הכתוב במקרא בלשון יחיד אין לשנות ללשון רבים, אך זה נכון כאשר מתכוונים לקריאה, אבל בתפילה ובקשה - מותר לשנות.

אין מכנין- אין משנים דבר ה' בפסוק. במקור נכתב ביחיד- "רפאני ה' וארפא" (ירמיה יז. יד.).
ובתפילה נאמר ברבים - רפאנו.
הני מילי - דבר זה.

קטז. הלכות תפילת עמידה מקורות

תנ"ך- אני ה' רפאך

פרשנות	פסוק	פרק	ספר	דבר ה' בפסוק
1	כו	טו	שמות	אם שמוע תשמע לקול ה' אלהיך, והישר בעיניו תעשה והאזנת למצותיו ושמרת כל חקיו, כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני ה' רפאך
2	לט	לב	דברים	אני אמית ואחיה מחצתי ואני ארפא ואין מידי מציל
3			מלכים ב כ.ה.	שמעתי את תפלתך ראיתי את דמעתך הנני רפא לך
4	יט	נז	ישעיה	שלום שלום לרחוק ולקרוב אמר ה' ורפאתיו
5	יד	יז	ירמיה	רפאני ה' וארפא הושיעני ואושעה
6	א	ו	הושע	לכו ונשובה אל ה' כי הוא טרף וירפאנו יך ויחבשנו
7	ג	ו	תהילים	חנני ה' כי אמלל אני רפאני ה' כי נבהלו עצמי
8	ג	קג	תהילים	הסלח לכל עונכי הרפא לכל תחלאיכי
9	כב	ד	משלי	כי חיים הם למצאיהם ולכל בשרו מרפא

קטז. הלכות תפילה מקורות

פרשנות על התנ"ך

'רפואה' במקרא - רפואת הגוף או הנפש או תשועה.

1. "לא אשים" - ואם אשים הרי היא כלא הושמה, כי "אני ה' רפאך" ... ומלמדך
תורה ומצות למען תנצל מהם". (רש"י)

"שבזכות התורה והמצוות באה רפואה". (טור' על הסימן בזיקה לפסוק)

2. פשט: ה' מביא חולי (מחצתי) ומרפא.

דרש: "ואין כנגדי (נגד ה') להציל ולמחות בידי מלעשות כל רצוני... ולהחיות
ולרפוא". (רמב"ן)

3. מענה ה' לתפילת המלך הצדיק חזקיהו, שהיה חולה סופני ונרפא.

קטז. הלכות תפילה מקורות

4. "אם עשו שפתותיו של אדם תנובה (התפלל בכונה) יהא מבושר שנשמע תפלתו". (מסכת ברכות ירושלמי ה.ה.)
5. הנביא ירמיה מבקש ישועה מאויביו. (ראה גם ירמיה לג.ו.)
- "בקש רפואה מן המכה והכאב ... הוא הביזוי והקללה" (רד"ק)
6. ה' טרף (הביא חולי) ומרפא, מכה וחובש פצעים, "כי הכל ממנו ובידו". (מצודת דוד)
7. "אמלל" - "נשחת ודל כח" (רש"י ראה נחמיה ג. לד.). הרוס, שבור (ראה איכה ב.ח.), צמח שנבל. האומלל מבקש ישועה.
8. פשט: עונכי - עון שלך. תחלאיכי - תחלואים, מחלות. סליחת ה' גוררת רפוי תחלואים.
- דרש: "אין החולה עומד מחליו עד שמוחלין לו על כל עונותיו, שנאמר: "הסולח לכל עוניכי הרופא לכל תחלואיכי". (מסכת נדרים מא.א.)
9. דרש: "למדת (מהפסוק) שיש בכל המצות תועלת הגוף והנפש". (רבנו בחיי על בראשית פרק א.)
- "חכמות התורה, המה לו לחיים ומרפא לכל בשרו". (מצודת דוד)

הלכות תפילת עמידה

ק"ז. דיני ברכת השנים (ובו ה' סעיפים)

א. 'ברכת השנים' - צריך לומר בה בימות הגשמים "ותן טל ומטר". ומתחילין לשאול מטר בחוץ לארץ בתפילת ערבית של יום ששים אחר תקופת תשרי.

הגדה:

ויום התקופה הוא בכלל הששים.

ובארץ ישראל מתחילין לשאול מליל שבעה במרחשון. ושואלין עד תפילת המנחה של ערב יום טוב הראשון של פסח, ומשם ואילך פוסקין מלשאול.

ב. יחידים הצריכים למטר בימות החמה - אין שואלין אותו ב-'ברכת השנים' אלא ב-'שומע תפילה'. ואפילו עיר גדולה כנינוה או ארץ אחת כולה - כמו ספרד בכללה או אשכנז בכללה - כיחידים דמו וב-'שומע תפילה'. ומיהו אם בארץ אחת כולה הצריכה מטר בימות החמה - טעה בה יחיד ושאל 'מטר' בברכת השנים. הגדה: אם רוצה חוזר ומתפלל בתורת נדבה בלא שאלה ב'ברכת השנים'.
הגדה: אבל אינו מחזיב לחזור כלל.

ג. אם שאל מטר בימות החמה - מחזירין אותו.

ד. אם לא שאל 'מטר' בימות הגשמים - מחזירין אותו, אף על פי ששאל 'טל'. אבל אם שאל 'מטר' ולא 'טל' - אין מחזירין אותו.

באורים

כלל - כל מקום שנכתב 'להתפלל', 'תפילה' הכונה לתפילת עמידה.
א. תקופה - עונה, מחזור.

השנה מתחלקת לארבע תקופות שתחילתן:

אביב - ניסן. קיץ-תמוז. סתיו - תשרי. חורף - טבת.

"מקצה השמים מוצאו ותקופתו על קצותיו" (תהילים יט. ז.).

"הרואה חמה בתקופתה, לבנה בגבורתה" (מסכת ברכות נט. ב.).

"תקופות וגימטראות פרפראות לחכמה" (מסכת אבות פרק ג. משנה יח.).

" ואין בין תקופה לתקופה אלא תשעים ואחד יום ושבע שעות ומחצה" (מסכת עירובין נו. א. עיין ברש"י על אופן החישובים).

ב. 'שומע תפילה' - ברכה זו. - תחילתה: 'שמע קולנו'.

דמיה - דומה. ומיהו - אבל.

ק"ז. הלכות תפילת עמידה

ה. אם לא שאל 'מטר' - ונזכר קודם "שומע תפילה" - אין מחזירין אותו, ושואל ב-"שומע תפילה".

הגה:

ואם היה לו תענית - וצריך לומר "ענינו" - יאמר השאלה קודם "ענינו".

ואם לא נזכר עד אחר "שומע תפילה" - אם לא עקר רגליו- חוזר ל'ברכת השנים'.
ואם עקר רגליו- חוזר לראש התפילה. ואם השלים תפילתו - ואינו רגיל לומר תחנונים אחר תפילתו- אף על פי שעדיין לא עקר רגליו - כעקור דמי. ואם נזכר אחר שחתם "שומע תפילה"- קודם שיתחיל "רצה" - נראה שאומר "ותן טל ומטר" ואחר כך אומר "רצה".

ה. רצה- ברכה יז- 'עבודה'.

הרחבה והעמקה

א. 'ברכת השנים'

"באשכנו נוהגים לומר בין בקיץ בין בחורף "ברך עלינו", אלא שמשנים השאלה לפי הזמן. בימות הגשמים אומרים: "ותן טל ומטר לברכה". ובימות החמה - "ותן ברכה". והספרדים נוהגים לומר בקיץ: "ברכינו" ובחורף - "ברך עלינו".... וב-'שער הכוונות' כתוב בשם האר"י לומר בקיץ "ברכינו" ובחורף - "ברך עלינו". ('כף החיים').
וכן נוהגים היום בקהילות קודש של ספרדים, עדות המזרח ואשכנזים.

ז. נינוה- עיר שנוסדה ע"י נמרוד (בראשית י"א.). הפכה לבירת ממלכת אשור. תושביה הרבים (למעלה ממאה עשרים אלף) חזרו בתשובה בהשפעת הנביא יונה (יונה פרקים ג, ד). נחרבה סמוך לחורבן שומרון בירת ממלכת עשרת השבטים, לפני כ- 2,700 שנה.

ק"ז. הלכות תפילת עמידה מקורות

תנ"ך

1. יפתח ה' לך את אוצרו הטוב את השמים לתת **מטר** ארצך בעתו ⁽¹⁾ (דברים כח.יב.).
2. וישכן ישראל בטח בדד עין יעקב אל ארץ דגן ותירוש אף שמיו יערפו **טל** ⁽²⁾ (דברים לג.כח.).
3. ויאמר אליהו התשבי מתשבי גלעד אל אחאב: חי ה' אלהי ישראל אשר עמדתי לפניו, אם יהיה השנים האלה **טל ומטר** כי אם לפי דברי ⁽³⁾ (מלכים א יז.א.).
4. שאלו מה' **מטר** בעת מלקוש ה' עשה חזיזים **ומטר גשם** יתן להם לאיש עשב בשדה ⁽⁴⁾ (זכריה י.א.).
5. המכסה שמים בעבים המכין לארץ **מטר** המצמיח הרים חציר ⁽⁵⁾ (תהילים קמז.ח.).

ק"ז. הלכות תפילת עמידה מקורות

פרשנות על התנ"ך

1. ברכות ה' בתנאי: "אם שמוע תשמע בקול ה'". (דברים כח.א.)
"מכאן מתחיל יעוד הטוב שכנגד (עבור) מעשה המצוה" (אור החיים' על הפסוק)
2. מברכת משה לישראל לפני מותו. יערפו - יטיפו.
3. חיאל בית האלי, קבלן בנין, משקם את יריחו למרות שבועת - קללת יהושע לאחר כיבושה: "וישבע יהושע בעת ההיא לאמר ארור האיש לפני ה' אשר יקום ובנה את העיר הזאת את יריחו. בבכרו ייסדנה ובצעירו יציב דלתיה". (יהושע ו.כו.) כמצופה, בני הקבלן מתו בחיי אביהם: "באבירם בכרו יסדה ובשגיב (ובשגוב) צעירו הציב דלתיה כדבר ה' אשר דבר ביד יהושע בן נון". (מלכים א טו.ז.ד.) בין המנחמים בבית האבל אחאב, המלך הרשע, ואליהו הנביא. המלך מטיח דברים כלפי מעלה: מה ראה ה' לקיים שבועת יהושע ולא קיים את דברי משה רבו בדבר עצירת גשמים כנאמר בפרשת 'והיה אם שמוע'. (דברים יא. יג-יז.) ועל עצמו מעיד שמילא את הארץ באלילים והגשמים יורדים. מיד קפץ הנביא ונשבע כנאמר בפסוק. "לפי דברי" - רק לפי דבר ה' יתחדשו הגשמים. (מסכת סנהדרין: בבלי ק"ג.א. עיין רש"י בקטע "שלוש מפתחות" ירושלמי י.ח. עיין לעיל סימן קיד על 'מפתחות')
4. "פעמים שהגשמים יורדים בזכות אדם אחד, בזכות עשב אחד, בזכות שדה אחד".
כי המילים 'אדם' 'עשב' ו-'שדה' נאמרו ביחיד. (מסכת תענית ירושלמי ג.ב.)
5. "בהנהגה הכללית נראה שהכל מאתו, והוא משגיח על כל בריותיו... שהמטר הוא אות על ההשגחה. ועל ידי (באמצעות) העבים מכין לארץ מטר, ועל ידי (באמצעות) המטר הוא מצמיח הרים חציר". (מלב"ם על הפסוק)

תלמוד - בבלי וירושלמי

- א. ברכות לג.א. ראש השנה כא.א. רש"י ותוספות בקטע "כי חזית" תענית: בבלי ד.ב. ו.א.
י.א. (משנה) רש"י בקטע "תתאי לא בער" ירושלמי א.ג. (משנה) בבא מציעא כח.א. סנהדרין יג.א.
- ב. ברכות ירושלמי ה.ב. תענית: בבלי י.ד.ב. ירושלמי א.א. עבודה זרה ח.א.
- ג. ד. ברכות: בבלי כו.ב. כט.א. כט.ב. תוספות בקטע "הא" ירושלמי ה.ב. תענית: בבלי ג.ב. ירושלמי א.א.
- ה. ברכות: בבלי כט.ב. תוספות בקטעים "הא" "איכא דאמרי" לג.א. ירושלמי ה.ב.

רמב"ם - הלכות תפילה

- א. ב.טז.
- ב. ב.יז.
- ג. י.ח.
- ה. י.ט.

הלכות תפילת עמידה

ק"ח. חתימת ברכת 'השיבה'
(ובו סעיף אחד)

א. "השיבה שופטנו" חותם בה "מלך אוהב צדקה ומשפט". ומראש השנה ועד יום הכיפורים חותם "המלך המשפט".

הגה:

מיהו אם אמר "מלך אוהב צדקה ומשפט" אין צריך לחזור, ולא אמרו שיחזור אלא במקום שכל השנה אומרים "האל אוהב צדקה ומשפט". (ועיין לקמן סימן תקפ"ב סעיף א.)

ק"ח. הלכות תפילת עמידה מקורות

תנ"ך- משפט

פרשנות	פסוק	פרק	ספר	דבר ה' בפסוק
1	יט	יח	בראשית	כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט
2	כה	יח	בראשית	השפט כל הארץ לא יעשה משפט? (בראשית יח.כה.)
3	יז	א	דברים	כי המשפט לאלהים הוא
4	ד	לב	דברים	הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט אל אמונה ואין עול
5	טו	ח	שמואל ב	ויהי דוד עשה משפט וצדקה לכל עמו
6	כו, כז	א	ישעיה	ואשיבה שפטיך כבראשנה ויעציך כבתחלה אחרי כן יקרא לך עיר הצדק קריה נאמנה. ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה
7	טז	ה	ישעיה	ויגבה ה' צבאות במשפט והאל הקדוש נקדש בצדקה
8	כח	לז	תהילים	כי ה' אהב משפט ולא יעזב את חסידיו
9	ג	כא	משלי	עשה צדקה ומשפט נבחר לה' מזבח
10	כג	לז	איוב	שדי לא מצאנהו. שגיא כח ומשפט ורב צדקה. לא יענה

ק"ח. הלכות תפילת עמידה מקורות

פרשנות על התנ"ך

1. ה' אוהב ('ידעתיו') את אברהם אבינו כי הוא מצוה את בניו לשמור את דרכיו - צדקה ומשפט. (לפי רש"י על הפסוק)
2. הנימוק בבקשת אברהם אבינו לא להחריב את סדום ואת עמורה. "וכי מי שהוא שופט לא יעשה **משפט אמת**" ? (רש"י על הפסוק)
3. "לעשות משפט בין יצוריו, כי על כן בראם להיות ביניהם יושר וצדק". (רמב"ן על הפסוק)
4. "כי המשפט לאל אמונה, ואין עול בצור, והמשפט - צדיק, והצור - ישר". (רמב"ן על הפסוק)
- "דיין אמת, שופט בצדק לוקח במשפט, ושליט בעולמו לעשות בו כרצונו... שהכל שלו ואנחנו עמו ועבדיו, ובכל אנחנו חייבים להודות לו ולברכו" (ברכות מו.ב.)
5. **'צדקה'** - אמת ויושר בהכרעת הדין, ככתוב: "משפט צדק. לא תטה משפט לא תכיר פנים ולא תקח שחד". (דברים טז.ט.)
- "דוד גרם ליואב (הרמטכ"ל בתקופת דוד) להיות מצליח על הצבא לפי שעושה משפט וצדקה" (רש"י על הפסוק לפי מסכת סנהדרין מט.א.)
6. "ואשיבה שפטיך כבראשונה" - "אין הקדוש ברוך הוא משרה שכינתו על ישראל עד שיכלו שופטים ושוטרים רעים מישראל". (מסכת שבת קלט.א.)
- "במשפט תפדה" - למען יעשה בה משפט.
7. מול שפלות האדם - ה' התגלה והתקדש במשפט ובצדקה.
- "אמר הקב"ה לישראל: בני, חייכם! בזכות שאתם משמרים את הדין, אני מתגבה... ועל ידי שאתם מגביהין אותי בדין, אף אני עושה צדקה ומשרה קדושתו ביניכם... ואם שמרתם את שניהם - הצדקה והדין - מיד אני גואל אתכם גאולה שלימה". (מדרש רבה דברים פרשה ה. בקטע "שופטים")
8. אהבת ה' את המשפט היא הסיבה להגנתו על חסידיו, שהינם הנאמנים בברית עמו. (לפי 'מצודת דוד')
9. "חביב עלי משפט וצדקה... יותר מן הקרבנות" (מסכתות ירושלמי ברכות ב.א. ראש השנה א.א. שקלים ב.ה. מועד קטן ג.ז.)
10. מדברי אליהוא, שנכלל בקבוצת המתוכחים עם איוב. "שדי לא מצאנהו" - שדי שאין אנו יכולים למצוא אותו ולהבין את מדותיו - ידענו שהינו "שגיא" (גדול) "כח" ושגיא "ומשפט ורב צדקה". "לא יענה" - אינו מענה את בריותיו שלא במשפט ובצדק. (לפי 'מצודת דוד')

תלמוד - בבלי

א. ברכות יב.ב. רש"י בקטע "המלך הקדוש" תוספות בקטע "והלכתא"

רמב"ם - הלכות תפילה

א.ב.יח.

הלכות תפילת עמידה

ק"ט. דין הרוצה להוסיף בברכות (ובו ד' סעיפים)

א. אם רצה להוסיף - בכל ברכה מהאמצעית מעין הברכה - מוסיף. כיצד? היה לו חולה - מבקש עליו רחמים בברכת 'רפאנו'. היה צריך פרנסה - מבקש עליה ב'ברכת השנים'. וב'שומע תפילה' - יכול לשאול כל צרכיו, שהיא כוללת כל הבקשות.

הגה:

וכשהוא מוסיף - יתחיל בברכה ואחר כך יוסיף. אבל לא יוסיף ואחר כך יתחיל הברכה.

ולהרב רבינו יונה - כשמוסיף בברכה מעין אותה ברכה - אם מוסיף אותו בשביל כל ישראל - אומר אותו בלשון רבים ולא בלשון יחיד. ולא יוסיף אלא בסוף הברכה ולא באמצע. ואם שואל צרכיו ממש - כגון שיש לו חולה בתוך ביתו או שהוא צריך לפרנסה - יכול לשאול אפילו באמצע הברכה, והוא שישאל בלשון יחיד ולא בלשון רבים. ובברכת "שומע תפילה", וכן בסוף התפילה - בין קודם "יהי רצון" בין אחריו - יכול לשאול, בין בלשון יחיד בין בלשון רבים, בין צרכיו ממש בין צרכי רבים.

ב. יש מי שאומר: שכשמוסיף בברכה לצורך יחיד, לא יאריך.

ג. אם דילג או טעה בברכה אחת מהאמצעיות, אינו צריך לחזור אלא לראש הברכה שטעה או שדילג, ומשם ואילך יחזור על הסדר.

ד. שליח ציבור שגמר "גואל ישראל" ושכח ולא אמר "עננו" - לא יחזור, אפילו אם עדיין לא גמר רק "רפאנו". ואם חזר - ברכה לבטלה היא.

הגה:

אלא יאמר "עננו" ב - "שומע תפילה" כיחיד.

באורים

א. אמצעיות - שלוש עשרה הברכות מ- 'דעת' (ברכה ד) עד 'שומע תפילה' (ברכה מז).
ז. גואל ישראל ו- עננו - בתענית ציבור אומר השליח ציבור את ברכת התענית - 'עננו אבינו (אשכנז-אומר:ה) עננו', שהיא ברכה בפני עצמה - אחר ברכת הגאולה שסיומה 'גואל ישראל' ולפני ברכת 'רפאנו'.

קיט. הלכות תפילת עמידה מקורות

תנ"ך

1. אם שמוע תשמע לקול ה' אלהיך והישר בעיניו תעשה והאזנת למצותיו ושמרת כל חקיו, כל המחלה אשר שמתני במצרים לא אשים עליך כי אני ה' רפאך⁽¹⁾ (שמות טו.כו.)
2. אם בחקתי תלכו ואת מצותי תשמרו ועשיתם אתם. ונתתי גשמיכם בעתם (ויקרא כו.ג. ד.)
3. ופנית אל תפלת עבדך ואל תחנתו ה' אלהי לשמע אל הרנה ואל התפלה אשר עבדך מתפלל לפניך היום⁽²⁾ ⁽³⁾ (מלכים א ח. כח.)
4. כל תפלה כל תחנה אשר תהיה לכל האדם לכל עמך ישראל אשר ידעון איש נגע לבבו ופרש כפיו אל הבית הזה⁽²⁾ (מלכים א ח.לח.)
5. ועתה שמע אלהינו אל תפלת עבדך ואל תחנוניו (דניאל ט. יז.)
6. ואתה תשמע השמים... רעב כי יהיה בארץ, דבר כי יהיה שדפון וירקון ארבה וחסיל כי יהיה, כי יצר לו אויביו בארץ שעריו. כל נגע וכל מחלה כל תפלה כל תחנה אשר יהיה לכל האדם ולכל עמך ישראל⁽²⁾ (דברי הימים ב ו.כז. כח. כט.)

פרשנות על התנ"ך

1. "אם תשמע - לא אשים, ואם לא תשמע - אשים" (מסכת סנהדרין קא.א.)
2. מתפילת שלמה המלך בפתחת בית המקדש הראשון.
3. 'הרינה' - זו תפילה, 'התפלה' - זו בקשה. (מסכת ברכות לא.א.)

תלמוד - בבלי וירושלמי

- א. ברכות: בבלי לא.א. לד.א. תוספות בקטע "אל ישאל" ירושלמי ה. ב. עבודה זרה ח.א. תוספות בקטע "אם"
- ג. ברכות לד.א. רש"י בקטע "אין להן סדר" תוספות בקטע "אמצעיות"
- ד. ברכות לד.א. תוספות בקטע "אמצעיות" שבת כד.א.

רמב"ם - הלכות תפילה

- א.ו.ב. - ג.
- ג. י. ד.
- ד. י. ד.

הלכות תפילת עמידה

קכ. שראוי לומר 'רצה' בכל תפילה
(ובו סעיף אחד)

א. אומרים "רצה" בכל התפילות, ודלא כאותם שנוהגים שלא לאומרו במנחה.

באור

'רצה'-ברכה זו בתפילת עמידה נקראת 'עבודה' כי הותקנה במקום הקרבנות שהוקרבו במקדש שעליהם נאמר: "לרצון להם לפני ה'" (שמות כח.לח.) (לפי 'בית יוסף' על הסימן ב'שור').

הרחבה והעמקה

נימוק לאי אמירת "רצה" - כאשר שליח הציבור אומר "רצה", עוזבים הכהנים את מקומם לשם עליה לדוכן לנשיאות כפים. "כל כהן שאינו עולה ב'עבודה' ("רצה") - שוב אינו עולה, שנאמר: 'זישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם. וירד מעשות החטאת והעלה והשלמים' (ויקרא מ.כב.), ...ב'עבודה' ". (מסכת סוטה לח.ב.) במנחה של יום רגיל אין נשיאות כפים ולכן לכאורה אין סיבה לאמירת "רצה". אבל במנחה של תענית, עולים לדוכן ולכן אמרו "רצה". ('שור' על הסימן)

והשב העבודה לדביר ביתך

קטעים מנאום שלמה המלך בפתיחת בית המקדש הראשון

"בנה בניתי בית זבל לך מכון לשבתך עולמים" (מלכים א ת. יג.)

הנה אני בונה בית לשם ה' אלהי להקדיש לו להקטיר לפניו קטרת סמים ומערכת תמיד ועלות לבקר ולערב לשבחות ולחדשים ולמועדי ה' אלהינו לעולם זאת על ישראל. (דברי הימים ב ב.ג.)

"לעולם זאת" - שבו ירושלים ובית המקדש. ומזבח בנוי ומיכאל שר הגדול עומד ומקריב עליו קרבן. הקרבן- יש מי שאומר: נשמותיהן של צדיקים, ויש מי שאומר: כבשים של אש. (מסכתות: מנחות ק"א. תוספות בקמע "ומיכאל" חגיגה יב.ב.)

זבול:

פשט: בית רם ונישא.

דרשת חז"ל -כביכול ה' אומר: "לא אבוא בירושלים של מעלה עד שאבוא לירושלים של מטה". (מסכת תענית ה.א.)

"משנבחרה... (ירושלים) לא שרתה שכינה במקום אחר". (רש"י על מלכים א ת.יג.)

ללמדנו שירושלים של מעלה לא נחרבה ועבודת הקודש בקרבנות רוחניים לא פסקה.

ק.כ. הלכות תפילת עמידה מקורות

תנ"ך

כה אמר ה' בעת רצון עניתיך וביום ישועה עזרתך⁽¹⁾ (ישעיה מט.ח).
לכן כה אמר ה' שבתי לירושלם ברחמים ביתי יבנה בה נאם ה' צבאות⁽²⁾ (זכריה א.טז)
רצה ה' להצילני ה' לעזרתי חושה⁽³⁾ (תהילים מ.יד).
נדבות פי רצה נא ה' ומשפטך למדני⁽⁴⁾ (תהילים קיט.קח).
רצון יראיו יעשה ואת שועתם ישמע וישיעם⁽⁵⁾ (תהילים קמה.יט).
ועתה שמע אלהינו אל תפלת עבדך ואל תחנונו והאר פניך על מקדשך השמים
למען אדני⁽⁶⁾ (דניאל ט.יז).

פרשנות על התנ"ך

1. 'עת רצון' - בעת תפילה, שאתה מתרצה ומתפייס לפני". (רש"י על הפסוק)
"אימתי עת רצון? בשעה שהציבור מתפלל". (מסכת ברכות ח.א.) ואז - "ולתפילתם
שעה" (פנה).
בזמן שהנכם עושים את רצוני אני מקבל תפילתכם ועונה לכם בזעקתכם. ביום צרה
הריני גואל ומושיע אתכם. (לפי התרגום הארמי ו' מצודת דוד) "וכן אעשה בכל דוד ודוד" (רד"ק)
2. "שבתי את ישראל לירושלם מפאת הרחמים, אם כי לא זכו. ועוד יבנה בה ביתי".
(מצודת דוד)
3. "וכשתרצה אין מי שימחה בידך". (מצודת דוד)
4. "רצה" - רומז להקרבת קרבנות ככתוב: "וסמך ידו על ראש העולה ונרצה לו לכפר
עליו" (ויקרא א.ד.)
5. "נדבות פי" - דבר רצוי שפי מתנדב לך". (רש"י על הפסוק)
6. "במידה שאדם מודד מודדים לו". (מסכת סוטה ח.ב.) ולכן - יראי ה' עושים את רצונו
והוא עושה את רצונם.
6. "למען השם הקדוש הנקרא על בית המקדש". (רש"י על הפסוק)

הלכות תפילת עמידה

קכא. דיני 'מודים'

(ובו ג' סעיפים)

א. שוחין ב "מודים" - תחילה וסוף.

ב. האומר: מודים, מודים משתקין אותו.

ג. יחיד אין לו לומר ברכת כהנים.

הגדה:

וכן עיקר. וכן נראה לי לנהוג. אבל המנהג הפשוט אינו כן. רק אפילו יחיד אומר אותו כל זמן שראוי לנשיאות כפים. ואינו נראה.

באורים

א. שוחין- כורעים.

ב. משתקין- נראה כמי שכופר באמונת היחוד ככתוב בשתי הדברות הראשונות- 'אנכי' ו -'לא יהיה לך'. 'דמחוי (נראה) כשתי רשויות'. "ומקבל אלוה אחר אלוה" -רש"י (מסכת מגילה כה. א.).

ג. המנהג הפשוט - מנהג שפשט בקהילות ישראל.

קכא. הלכות תפילת עמידה מקורות

תנ"ך

ויאמן העם. וישמעו כי פקד ה' את בני ישראל וכי ראה את ענים ויקדו וישתחוו⁽¹⁾
(שמות ד. לא.)

ואני ברב חסדך אבוא ביתך אשתחוה אל היכל קדשך ביראתך⁽²⁾ (תהילים ה.ח.).

הבו לה' כבוד שמו השתחוו לה' בהדרת קדש⁽³⁾ (תהילים כט.ב.).

לך אזבח זבח תודה ובשם ה' אקרא⁽⁴⁾ (תהילים קטז.ז.).

מתודים ומשתחויים לה' אלהיהם⁽⁵⁾ (נחמיה ט.ג.).

פרשנות על התנ"ך

1. בני ישראל שומעים את בשורת הגאולה משעבוד מצרים.

דרש: "אמר לו (הקב"ה למשה) הן (בני ישראל) מאמינים בני מאמינים, מאמינים דכתיב "ויאמן העם" בני מאמינים - "והאמין בה" (אברהם אבינו בראשית טו.ו.) (מסכת שבת צז.א.).

2. מפסוק זה נלמד: ש -"אין עומדים להתפלל אלא מתוך כובד ראש". ("הכנעה", רש"י. במסכת ברכות ל.ב.).

פסוק זה שובץ בקטע "מה טובו אהלך יעקב" הנאמר בכניסה לבית הכנסת.

3. דרש: "עת תתקרבו אל הדרת קדש, מקום שכינתו, שם תשתחוו לה'. שם תפלו על פניכם ותכנעו ותכרעו ותדומו והייתם לדממה". (מלבי"ם על הפסוק)

פרק כט בתהילים נאמר בתפילת קבלת שבת.

4. "אין אומר לך לא חטאת ולא אשם, אלא זבח תודה. הודיה אני חייב לך". (מדרש 'שוחר טוב' לתהילים על הפסוק)

5. כך נהגו באסיפת עם שכונסה ע"י עזרא הסופר בירושלים בתחילת בית שני.

קכא. הלכות תפילת עמידה מקורות

תלמוד - בבלי וירושלמי

- א. ברכות: בבלי לד.א. תוספות בקטע "מלמדין אותו" ירושלמי א.ה.
- ב. ברכות: בבלי לג.ב. (משנה) ירושלמי ה.ג. (משנה וגמרא) לד.א. תוספות בקטע "אמר"
מגילה: בבלי כה.א. (משנה) ירושלמי ד.י. (משנה)
- ג. מגילה: בבלי כג.ב. (משנה) ירושלמי ד.ד. (משנה)

רמב"ם - הלכות תפילה

- א. ה. י.
- ב. ט. ד.
- ג. ח. ה.

הלכות תפילת עמידה

קנב. דינים השייכים בין שמונה עשרה ל "יהיו לרצון"
(ובו ג' סעיפים)

א. אם בא להפסיק ולענות קדיש וקדושה בין שמונה עשרה ל "יהיו לרצון" - אינו פוסק, ש "יהיו לרצון" מכלל התפילה הוא. אבל בין "יהיו לרצון" לשאר תחנונים - שפיר דמי.

הגה:

ודוקא במקום שנוהגין לומר "יהיו לרצון" מיד אחר התפילה. אבל במקום שנוהגין לומר תחנונים קודם "יהיו לרצון", מפסיק גם כן לקדיש וקדושה. ובמקומות אלו נוהגים להפסיק ב"אלהי נצור" קודם "יהיו לרצון". לכן מפסיקין גם כן לקדושה, ולקדיש וברכו.

ומיהו הרגיל לומר תחנונים אחר תפילתו- אם התחיל שליח ציבור לסדר תפילתו והגיע לקדיש או לקדושה - מקצר ועולה. ואם לא קיצר יכול להפסיק כדרך שמפסיק בברכות של קריאת שמע, אפילו באמצע.

ב. אין נכון לומר התחנונים קודם "יהיו לרצון", אלא אחר סיום שמונה עשרה מיד יאמר "יהיו לרצון". ואם בא לחזור ולאומרו פעם אחרת אחר התחנונים, הרשות בידו.

ג. הרגיל לומר ארבע דברים אלו זוכה ומקבל פני שכינה: "עשה למען שמך, עשה למען ימינך, עשה למען תורתך, עשה למען קדושתך".

באורים

כלל - כל מקום שנכתב תפילה הכונה לתפילת עמידה.

א. "יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך ה' צורי וגאלי" (תהילים יט. טו.). חובה לומר פסוק זה לאחר ברכת 'שים שלום', שלא תהא התפילה בגדר: "בפיו ובשפתיו כבדוני ולבו רחק ממני ותהי יראתם אתי מצות אנשים מלמדה" (ישעיה כט. יג.). לפני אמירת פסוק זה אין לומר אפילו דבר שבקדושה.

שפיר דמי - כן נאה. זה בסדר.

הגה: ובמקומות אלו - נכתב במזרח אירופה.

ומיהו - אבל.

הרחבה והעמקה

"כל הזריז לומר ארבעה דברים הללו זוכה ומקבל פני שכינה - "עשה למען שמך, עשה למען ימינך, עשה למען תורתך, עשה למען קדושתך". (מור' סימן קנב)

קכב. הלכות תפילת עמידה מקורות

תנ"ך

יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך. ה' צורי וגאלי ⁽¹⁾ (תהילים טו. טו.)

עשה למען שמך:

אם עונינו ענו בנו ה' **עשה למען שמך** כי רבו משובתינו לך חטאנו ⁽²⁾ (ירמיהו יד. ז.)
למען שמך ה' וסלחת לעוני כי רב הוא ⁽³⁾ (תהילים כה. יא.)
עזרנו אלהי ישענו על דבר כבוד שמך והצילנו וכפר על חטאתינו **למען שמך** ⁽⁴⁾
(תהילים עט. ט.)

עשה למען ימינך:

ימינך ה' נאדרי בכח **ימינך ה'** תרעץ אויב ⁽⁵⁾ (שמות טו. ו.)
ימין ה' רוממה **ימין ה'** עשה חיל ⁽⁶⁾ (תהילים קיח. טז.)

עשה למען תורתך:

כי תשמע בקול ה' אלהיך **לשמר מצותיו** וחקתיו הכתובה **בספר התורה** הזה. כי
תשוב אל ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ⁽⁷⁾ (דברים ל. י.)
לא ימוש **ספר התורה** הזה מפיק. והגית בו יומם ולילה למען תשמר לעשות ככל
הכתוב בו כי אז תצליח את דרכך ואז תשכיל ⁽⁸⁾ (יהושע א. ח.)
ה' חפץ למען צדקו **יגדיל תורה** ויאדיר ⁽⁹⁾ (ישעיה מב. כא.)
תורת ה' תמימה משיבת נפש עדות ה' נאמנה מחכימת פתי ⁽¹⁰⁾ (תהילים יט. ח.)

כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו ⁽¹¹⁾ (ישעיה מג. ז.)

למעני למעני אעשה כי איך יחל וכבודי לאחר לא אתן ⁽¹²⁾ (ישעיה מח. יא.)
לכן אמר לבית ישראל, כה אמר אדני אלהים: **לא למענכם אני עשה** בית ישראל
כי אם **לשם קדשי** (יחזקאל לו. כב.)
אדני שמעה אדני סלחה אדני הקשיבה ועשה אל תאחר **למענך אלהי** כי שמך נקרא
על עירך ועל עמך ⁽¹³⁾ (דניאל ט. ט.)

קכב. הלכות תפילת עמידה מקורות

פרשנות על התנ"ך

1. שגם הדיבורים שאוציא מפי וגם מחשבות לבי יהיו לרצון לפניך. שלא אומר ולא אחשב דבר נגד רצונך". (מלב"ם על הפסוק)
2. עשה מה שתעשה עמנו למען שם גדול שיצא לך, שאתה מושל בכל ואנחנו עמך וצאן מרעיתך. ולא נאה שתתן שם נצחונך לאלילים. (רש"י על הפסוק)
3. שתסלח העון לגמרי, ולא לבד הפשע כי גם העון שחמור ממנו, וזה תעשה למען שמך שאתה מלא רחמים וסולח לעונות. (מלב"ם על הפסוק)
4. בעבור 'כבוד שמך' לבל יחולל בין הגוים. 'למען שמך' - המורה שאתה רחום וחנון. (מצודת דוד' על הפסוק)
5. "כשישראל עושים רצנו של מקום (כינוי לקב"ה) השמאל נעשית ימין" (רש"י על הפסוק) שמאל - סמל לשלילה, ימין - סמל לחיוב.
6. "מינך" פעמיים - אחת להציל את ישראל, והשנית לרועץ את האויב. (לפי רש"י על הפסוק)
7. "כי לא יהיה הכח והעושר מזולתו". (שלא מהקב"ה) (רד"ק)
8. "ולא תהיה שמורה עד שיהיה הלב שלם". (אבן עזרא)
9. "שיהגה בו ביום ובלילה, כל עת שימצא פנאי מעסקי מחיתו". (רד"ק)
10. "רבי חנניא בן עקשיא אומר: רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצות, שנאמר: 'ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר'". (ישעיה מב.כא.) (מסכת מכות פרק ג. משנה טז.)
11. נוהגים להגיד משנה זו בסיום לימוד תורה שבעל פה ולאחר מכן אומרים קדיש. "שהוא חפץ להצדיק בריותיו... ואינו חפץ לחייב בריה" (מדרש רבה שמות ט.)
12. "אימתי היא תמימה? בשעה שהיא יוצאה מפי תמים. ואימתי היא נאמנה? בשעה שהיא יוצאת מפי נאמן". (מדרש 'שוחר טוב' על הפסוק)
13. "הנקרא בשמי' - כל ישראל נקרא עם ה'... ולכבודי בראתיו' - שהם מכירים ויודעים שהאל בראם וברא העולם... שהוציאם מאין ליש" (רד"ק)
14. "כל מה שברא הקדוש ברוך הוא - לכבודו בראו". (מסכת יומא לח.א.) פסוק זה נכתב כסיום למסת אבות.
15. חכמי הסוד למדו מפסוק זה על קיום 'עולמות' של: בריאה, יצירה ועשיה (מדרש שמואל') ומחשבותיהם נשגבים מבינתנו.
16. בעתות מצוקה (לפני קריעת ים סוף, במלחמות עם מלכי כנען דוגמת המלחמה עם סיסרא, במתקפת סנחריב מלך אשור, במעשי קידוש השם בגולה דוגמת חנניה מישאל ועזריה שהושלכו לכבשן האש ע"י נבוכדנצר מלך בבל, בגזירת ההשמדה של המן ואחשורוש) מתנהל כביכול דו שיח בין הקב"ה בין ישראל שאומרים: "לא לנו ה' לא לנו כי לשמך תן כבוד" (תהילים קטו.א.) לבין הקב"ה שעונה: "למעני למעני אעשה". (לפי מסכת פסחים קיז.א.)
17. "כפי שאתה ראוי לו, שאתה נקרא חנון ורחום ומיטיב". (רבי סעדיה גאון על דניאל ט.יז. יט.) "למען שם הקדוש הנקרא על בית המקדש". (רש"י על הנ"ל)

תלמוד - בבלי וירושלמי

א. ברכות: בבלי ד.ב. ט.ב. טז.ב. יז.א. ירושלמי ד.ב. ד.ד.

רמב"ם - הלכות תפילה

א. ב.ט.

הלכות תפילת עמידה

קכג. דיני הכריעות בסיום שמונה עשרה ברכות (ובו ו' סעיפים)

א. כורע ופוסע שלוש פסיעות לאחוריו בכריעה אחת. ואחר שפסע שלוש פסיעות בעודו כורע - קודם שיזקוף, כשיאמר "עושה שלום במרומיו" - הופך פניו לצד שמאלו. וכשיאמר "הוא יעשה שלום עלינו" הופך פניו לצד ימינו. ואחר כך ישתחוה כעבד הנפטר מרבו.

הגדה:

ונהגו לומר אחר כך: "יהי רצון שיבנה בית המקדש" כו', כי התפילה במקום העבודה. ולכן מבקשים על המקדש שנוכל לעשות עבודה ממש.

ב. במקום שכלו שלוש פסיעות יעמוד, ולא יחזור למקומו עד שיגיע שליח ציבור ל'קדושה'. ולפחות עד שיתחיל שליח ציבור להתפלל בקול רם.

הגדה:

והשליח ציבור יעמוד כדי הילוך ארבע אמות קודם שיחזור למקומו להתפלל בקול רם. וכן יחיד המתפלל - יעמוד במקום שכלו פסיעותיו כשיעור זה קודם שיחזור למקומו. ויחיד שמתפלל בציבור וסיים תפילתו קודם לשליח ציבור - אסור להחזיר פניו לציבור עד שסיים שליח ציבור תפילתו.

ג. כשפוסע - עוקר רגל שמאל תחילה. ושיעור פסיעות אלו לכל הפחות הוא כדי שיתן גודל בצד עקב.

הגדה:

ולכתחילה לא יפסיע פסיעות גסות יותר מזה.

ד. מי שמוסיף על שלוש פסיעות -הוי יוהרא.

ה. גם שליח ציבור צריך לפסוע שלוש פסיעות כשמתפלל בלחש. וכשחוזר התפילה בקול רם אינו צריך לפסוע שלוש פסיעות.

הגדה:

ואם לא התפלל בלחש רק בקול רם - פוסע שלוש פסיעות אחר תפילתו שבקול רם.

ו. כשחוזר שליח ציבור התפילה, יאמר גם כן: "ה' שפתי תפתח".

הגדה:

אבל אינו אומר בסוף התפילה "יהיו לרצון".

קכג. הלכות תפילת עמידה

באורים

- א. כעבד הנפטר מרבו -דוגמת כהן, הדיוט או גדול, המסיים את תפקידו: "והשתחוה ויצא". (מסכת תמיד פרק ו. משניות א. - ג. פרק ז. משנה א.)
- ג. הגה: התפילה במקום עבודה- עבודת בית המקדש. ג.
- ד' (ארבע) אמות- מידת יסוד בהלכה 1.9 מטר (אשכנזי- 2.3מטר).
- ה. גודל- אגודל. "מכניס גודלו לתוך פיו" (יומא לח. ב.) 7. הוי יוהרא- זאת גאווה.

קכג. הלכות תפילת עמידה מקורות

תנ"ך

המשל ופחד עמו **עשה שלום במרומי** ⁽¹⁾ (איוב כה.ב.)
ויהי ככלות שלמה להתפלל אל ה' את כל התפלה והתחנה הזאת קם מלפני מזבח
ה' **מכרע על ברכיו** וכפיו פרשות השמים ⁽²⁾ (מלכים א ח.גד.)
וכל בני ישראל ראים ברדת האש וכבוד ה' על הבית **ויכרעו** אפים ארצה על
הרצפה **וישתחו** והודות לה' כי טוב כי לעולם חסדו ⁽²⁾ (דברי הימים ב ז.ג.)
והכרתי פסיליך ומצבותיך מקרבך **ולא תשתחוה עוד למעשה ידיך** ⁽³⁾ (מיכה ה.יב.)
באו **ונשתחוה ונכרעה נברכה לפני ה'** עשנו ⁽⁴⁾ (תהילים צה. ו.)
"יאמרו איש לאחיו: 'בואו ונשתחוה', כי חייבים אנו להודות לו ולכרוע לפניו בכל
מיני כריעות". (רד"ק) 'נברכה' - נכרע ברך.

פרשנות על התנ"ך

1. פשט: ה' מושל יחיד בכל וממנו באים גם הפחד וגם השלום.
דרש:

"הממשלה והפחד עמו, וממנו 'עושה שלום במרומי' שאין בהם מלחמה כי כולם
טוב" (אבן עזרא)

"וכן כל כחות הטבע ותולדותיה ... הוא (הקב"ה) המשגיח על כולם שיהיה בדין ובצדק
וכולם מתיראים ממנו... שהגם שהכחות אשר בבריאה, וכן הראשים הפוקדים
עליהם, הם מתנגדים זה לזה וכל אחד פועל פעולה מיוחדת לעצמו - מתנגדת אל
פעולת זולתו - הוא העומד בראש הסולם ... ומחבר ומצרף כל הפרטים להנהגה
כוללת שלמה". (מלבי"ם)

2. מעמד פתיחת בית המקדש הראשון ע"י שלמה המלך.

ככל שאדם במדרגה גבוהה יותר, עליו להשפיל עצמו יותר לפני ה'.

בתפילת 'שמונה עשרה' יש להשתחוות ארבע פעמים: "באבות (ברכה ראשונה) - תחילה
וסוף, בהודאה ('מודים') - תחילה וסוף ... כהן גדול - תחילת כל ברכה וברכה, והמלך -
כיון שכרע, שוב אינו זוקף". ("עד שיגמור" - רש"י) (מסכת ברכות לד.ב.)

3. **ולא תשתעבד עוד למעשה ידיך**. (התרגום הארמי לפסוק)

כאשר אכרית הפסלים, שהם מעשה ידי אדם, תכיר שאין אלוה מבלעדי. (לפי מצודת דוד)

4. "יאמרו איש לאחיו: 'בואו ונשתחוה', כי חייבים אנו להודות לו ולכרוע לפניו בכל
מיני כריעות". (רד"ק) 'נברכה' - נכרע ברך.

הפסוק נכלל במזמור הראשון מקבוצת המזמורים שיש נוהגים לאמרם לפני קבלת
שבת.

קכג. הלכות תפילת עמידה מקורות

תלמוד - בבלי

- א.ב. יומא נג.ב. רש"י "ואם לא עשה כן" "ראוי לו שלא התפלל"
- ג. יומא נח.ב. מנחות לד.א.
- ו. ברכות ד.ב. ט.ב.

רמב"ם - הלכות תפילה

- א. ט.ב.
- ה. ט.ג.

הלכות תפילת עמידה

קכד. דין הנהגת שליח ציבור בשמונה עשרה ברכות. ודין עניית אמן (ובו י"ב סעיפים)

א. לאחר שסיימו הציבור תפילתן יחזור שליח ציבור התפילה, שאם יש מי שאינו יודע להתפלל יכוין למה שהוא אומר ויצא בו. וצריך אותו שיוצא בתפילת שליח ציבור לכוין לכל מה שאומר שליח ציבור מראש ועד סוף. ואינו מפסיק ואינו משיח. ופוסע שלוש פסיעות לאחוריו כאדם שמתפלל לעצמו.

ב. שליח ציבור שנכנס לבית הכנסת ומצא ציבור שהתפללו בלחש והוא צריך לעבור לפני התיבה לאלתר, יורד לפני התיבה ומתפלל בקול רם לציבור ואינו צריך לחזור ולהתפלל בלחש.

הגה:

וכן אם הוא שעת הדחק, כגון שירא שיעבור זמן התפילה, יוכל להתפלל מיד בקול רם והציבור מתפללין עמו מלה במלה בלחש עד לאחר "האל הקדוש". וטוב שיהיה אחד לכל הפחות שיענה אמן אחר ברכת השליח ציבור.

ג. קהל שהתפללו וכולם בקיאים בתפילה, אף על פי כן ירד שליח ציבור וחזור להתפלל כדי לקיים תקנת חכמים.

הגה:

ואם יש יחידים בקהל פאריכים בתפילתם - אין לשליח ציבור להמתין עליהם, אפילו היו חשובי העיר. וכן אם היה מנין בבית הכנסת אין להמתין על אדם חשוב או גדול שעדיין לא בא.

ד. כששליח ציבור חוזר התפילה - הקהל יש להם לשתוק ולכוין לברכות שמברך החזן ולענות אמן. ואם אין תשעה מכוונים לברכותיו, קרוב להיות ברכותיו לבטלה. לכן כל אדם יעשה עצמו כאילו אין תשעה זולתו ויכוין לברכות החזן.

הגה:

יש אומרים שכל העם יעמודו כשחוזר השליח ציבור התפילה.

ה. על כל ברכה שאדם שומע בכל מקום אומר: "ברוך הוא וברוך שמו".

ו. יענו אמן אחר כל ברכה - בין אותם שיצאו ידי תפילה בין אותם שלא יצאו- ובכוונה, שיכוין בלבבו: אמת היא הברכה שברך המברך ואני מאמין בזה.

באורים

כלל - כל מקום שנכתב תפילה הכונה לתפילת עמידה.
א. יצא בו - ידי חובת תפילה. **ב.** לאלתר - מיד.

קכד. הלכות תפילת עמידה

ז. לא ישיח שיחת חולין בשעה ששליח ציבור חוזר התפילה. ואם שח - הוא חוטא וגדול עוונו מנשוא וגוערים בו.

הגה:

וילמד בנוי הקטנים שיענו אמן, כי מיד שהתינוק עונה אמן יש לו חלק לעולם הבא.

ח. לא יענה אמן חטופה, דהיינו כאילו האל"ף נקודה בחטף. וכן שלא יחטוף וימהר לענות אותו קודם שיסיים המברך. וכן לא יענה אמן קטופה, דהיינו שמחסר קריאת הנ"ן שאינו מוציאה בפה שתהא ניכרת.

הגה:

גם לא יפסיק באמצע המלה.

ולא יענה אמן יתומה, דהיינו שהוא חייב בברכה אחת ושליח ציבור מברך אותה וזה אינו שומעה, אף על פי שיודע איזו ברכה מברך השליח ציבור, מאחר שלא שמעה לא יענה אמן, דהויא אמן יתומה.

הגה:

ויש מחמירין - דאפילו אינו מחוייב באותה ברכה לא יענה אמן, אם אינו יודע באיזה ברכה קאי שליח ציבור, דזוהי נמי מקרי אמן יתומה. ולא ימתין עם עניית האמן אלא מיד שכלה הברכה יענה אמן.

ולא יענה אמן קצרה אלא ארוכה קצת, כדי שיוכל לומר "אל מלך נאמן". ולא יאריך בה יותר מדאי, לפי שאין קריאת התיבה נשמעת כשמאריך יותר מדאי.

ט. אם יש קצת מהעונים שמאריכין יותר מדאי - אין צריך המברך להמתין להם.

י. מי ששכח ולא אמר "יעלה ויבוא" בראש חודש או בחולו של מועד, או בכל דבר שצריך לחזור בשבילו - יכוין דעתו וישמע משליח ציבור כל שמונה עשרה ברכות מראש ועד סוף כאדם שמתפלל לעצמו, ולא יפסיק ולא ישיח. ופוסע שלוש פסיעות לאחוריו, דכיון שכבר התפלל, אלא ששכח ולא הזכיר, אף על פי שהוא בקי שליח ציבור מוציאו.

באורים

ח. דהויא - זה מהוה. הגה: קאי - עומד. מקרי - נקרא.

קכד. הלכות תפילת עמידה

יא. אם בעוד האדם מתפלל סיים שיח ציבור ברכה, וקודם שכלתה עניית אמן, מפי רוב הציבור, סיים זה תפילתו - עונה עמהם אמן.

הגדה:

ואפילו אם לא שמע הברכה כלל רק שזממע ציבור עונין אמן, ויודע על איזה ברכה קאי, יענה עמהם. וכן בקדיש וקדושה וברכו.

יב. העונה אמן לא יגביה קולו יותר מהמברך.

הרחבה והעמקה

אמן - אל מלך אמן

מלת חיזוק הנאמרת לאחר ברכה להבעת אמונה ובטחון בה' ותקוה לישועתו.

עניית אמן משמעה: האמנת וקבלת דברים ואף -"העונה אמן אחר שבועה כמוציא שבועה מפיו". (מסכת שבועות כג.ב. לו.ב. מסכת סוטה ירושלמי ב.ה. רמב"ם ספר הפלאה, הלכות שבועות ב.א.) "וראוי לענות אמן על דבר תפילה ותחינה, שהוא לשון מאמן הדברים, שיהא רצון שיהא אמת כן". (מסכת שבועות לו.א. רש"י בקמט "בו אמנת דברים")
אמן- "בו שבועה, בו קבלת דברים, בו האמנת דברים". (מסכתות: סוטה ירושלמי ב.ה. שבועות בבלי לו. א.)

גדול העונה אמן יותר מן המברך. (מסכתות: ברכות נג.א. נזיר סו.ב.)
אך יש גם אמן לאחר קללה.

קכד. הלכות תפילת עמידה מקורות

תנ"ך

כי שם ה' אקרא הבו גדל לאלהינו⁽¹⁾ (דברים לב.ג.)

ארור אשר לא יקים את דברי התורה הזאת לעשות אותם ואמר כל העם אמן⁽²⁾
(דברים כז.כו.)

פתחו שערים ויבא גוי צדיק שמר אמנים⁽³⁾ (ישעיה כו.ב.)

אשר המתברך בארץ יתברך באלהי אמן והנשבע בארץ ישבע באלהי אמן⁽⁴⁾ (ישעיה סה.זט.)

ויברך עזרא את ה' האלהים הגדול ויענו כל העם אמן אמן במעל ידיהם ויקדו וישתחו לה' אפים ארצה⁽⁵⁾ (נחמיה ח.ו.)

ברוך ה' אלהי ישראל מהעולם ועד העולם אמן ואמן⁽⁶⁾ (תהילים מא.יד.)

קכד. הלכות תפילת עמידה

מקורות

פרשנות על התנ"ך

1. "אמר להם משה לישראל: בשעה שאני מזכיר שמו של הקדוש ברוך הוא אתם הבו גודל". (יומא לז.א.) ומכאן החובה לענות "ברוך הוא וברוך שמו" ו-"אמן".
  2. מעמד ברכות וקללות על הר גריזים והר עיבל לאחר כניסת בני ישראל לכנען. "כאן כלל את כל התורה כולה. וקבלוה עליהם באלה ובשבועה". (רש"י על הפסוק) "כל הארורים (שנים עשר) נאמרו תחילה בלשון ברוך". (עובדיה ספורנו על הפסוק) "פתחו שערים".
  3. פשט: פתחו את שערי ירושלים ויכנסו בני ישראל הזכאים כי שומרים הם תורה בלב שלם ומצפים לקיום הבטחת הקב"ה לגאולה. (לפי רש"י והתרגום הארמי) דרש: "שומר אמונים" - ששומר לומר **אמן**, וזאת בגלל הצליל הדומה של המלים. בזיקה לפסוק הובעו דעות שונות בבעיה: מאיזה גיל יש לאדם מישראל חלק לעולם הבא? ויש שאמרו - "משעה שיאמר **אמן**". (לפי מסכת סנהדרין קי.ב.) "כל העונה **אמן** בכל כוחו (בכל כונתו - רש"י) - פותחין לו שערי גן עדן". (מסכת שבת קיט.ב.)
  4. "המתהלל ומשתבח בארץ - יתברך באלוהי **אמן**, יתהלל שהוא עבד לאלוהי **אמן**, אלוהי האמת". (רש"י על הפסוק)
  5. מעמד קריאה בתורה בציבור שאורגן ע"י עזרא הסופר. "במועל ידיהם" - "נשאו כפיהם למעלה להודות לקב"ה" כפי שעשה שלמה המלך בתחילת נאומו בחנוכת בית המקדש. (ראה מלכים א ח. כב.) (רש"י על הפסוק)
  6. ברוך שמו של ה' אלהי ישראל מהעולם הזה ועד העולם הבא, יאמרו הצדיקים: **אמן ואמן**. (התרגום הארמי של הפסוק)
- הפסוק מהווה את הסיום - של חלקים א' ב' ג' בספר התהילים (פרקים מא. עב. פט.) - בשירת התהילות והתשבחות היומית של המשוררים בעבודת התמיד. השירה הותקנה ע"י דוד המלך ופתיחתו "הודו לה' קראו בשמו". (לפי רד"ק על הפסוק) השירה שובצה בתחילת תפילת שחרית.
- "כל מי שהוא עונה **אמן** בעולם הזה, זוכה לענות **אמן** לעולם הבא".
(מדרש תנחומא פרשה צו)

קכד. הלכות תפילת עמידה מקורות

תלמוד - בבלי וירושלמי

- א.** ברכות: בבלי כט.ב. תוספות בקטע "טעה" מה.ב. ירושלמי ג.ג. ראש השנה בבלי: כח.ב.
כט.א. רש"י בקטע "אף על פי שיצא - מוציא" לג.ב. (משנה) לד.ב. תוספות בקטע "כך" לה.א.
ראש השנה ירושלמי ד.י. (משנה)
- ה.** יומא לז.א.
- ו.** ברכות נג.ב. סוכה נב.א. תוספות בקטע "וכיון" נזיר סו.ב.
- ז.** סנהדרין קי.א.
- ח.** ברכות: בבלי מז.א. רש"י בקטעים "חטופה" "קטופה" "יתומה" תוספות בקטע "אמן יתומה"
ירושלמי ח.ח. סוכה: בבלי נא.ב. נב.א. תוספות בקטע "וכיון" ירושלמי ג.י.
מגילה ירושלמי א.ט.
- י.** ברכות כט.ב. תוספות בקטע "טעה" ראש השנה: בבלי לג.ב. (משנה) לד.ב. תוספות בקטע "כך"
לה.א. ירושלמי ד.י. (משנה)
- יא.** ברכות מז.א. רש"י בקטע "עד שיכלה אמן"
- יב.** ברכות מה.א.

רמב"ם - הלכות

- א.** תפילה ח.ט.
- ו.** ברכות א.יג.
- ח.יב.** ברכות א.יד.
- י.** תפילה ח. ט.

הלכות תפילת עמידה

קכה. דיני קדושה

(ובו ב' סעיפים)

א. אין הציבור אומרים עם שליח ציבור "נקדישך", אלא שותקין ומכוונים למה ששליח ציבור אומר עד שמגיע ל"קדוש", ואז עונים הציבור "קדוש".

הגה:

ויש לישא העיניים למרום בשעה שאומרים קדושה. וכן פנענעים גופן ונושאים אותן מן הארץ. ואין לדבר באמצע הקדושה. ומי שאמר כבר קדושה ובא לבית הכנסת ומצא ציבור עונן קדושה, חוזר ועונה עמהם.

ב. טוב לכוין רגליו בשעה שאומר קדושה עם שליח ציבור.

באור

ב. לכוין רגליו - הצמדת רגליים. עיין לעיל סימן צ"ה.

קכה. הלכות תפילת עמידה

מקורות

תנ"ך

וקרא זה אל זה ואמר **קדוש קדוש קדוש** ה' צבאות מלא כל הארץ כבודו ⁽¹⁾ (ישעיה

ג.ו.)

את ה' צבאות אתו **תקדישו** והוא מוראכם והוא **מערצכם** ⁽²⁾ (ישעיה ח.ג.)

ורגליהם רגל ישרה ⁽³⁾ (יחזקאל א.ז.)

ולא תעלה במעלת על מזבחי ⁽⁴⁾ (שמות כ. כג.)

שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה ⁽⁵⁾ (ישעיה מ.כו.)

כל עצמתי תאמרנה ה' מי כמוך! ⁽⁶⁾ (תהילים לה. ג.)

פשט: כל אברי יאמרו: מי כמוך ה'! (לפי התרגום הארמי לפסוק)

6.דרש: "שבשעה שאדם עומד ומתפלל צריך לשוח (להתכופף) בכולן, מה טעם? 'כל

עצמותי תאמרנה' " (מסכתות בירושלמי: ברכות א.ה. ד.ג. תענית ב.ב.)

קכה. הלכות תפילת עמידה מקורות

פרשנות על התנ"ך

1. פשט: המלאכים נוטלים רשות זה מזה, ואחד קורא לחברו לומר קדוש. (לפי רש"י ו- 'מצודת דוד')
"ה' ברא הכל והוא קדוש ומרומם ונעלה מכל העולמות". (רד"ק)
- דרש: "שלש כתות של מלאכי השרת אומרות שירה בכל יום. אחת אומרת: **קדוש!** ואחת אומרת: **קדוש!** ואחת אומרת: **קדוש ה' צבאות!** ... חביבין ישראל לפני הקב"ה יותר ממלאכי השרת. שישראל אומרים שירה בכל שעה ומלאכי השרת אין אומרים שירה אלא פעם אחת ביום" (ויש גורסים: בתדירות נמוכה יותר). (מסכת חולין צא.ב.)
- קדוש** - שירת הקדושה של המלאכים נכללה בחזון גילוי שכינה (של 'ראית ה' כביכול) בו נתמנה ישעיה לנביא. חזונות דומים מצויים בתורה (שמות כד.), בנביאים (מלכים א כב.ט. עמוס ט. א.) ובכתובים. (דניאל ז. ט.) גילויי שכינה אלו כונו בלשון חז"ל 'מעשה מרכבה' ויחדו מעיקרם לספר יחזקאל אך הורחבו גם לנביאים אחרים.
שירה זו שימשה יסוד לסוגי ה'קדושות' הנאמרות במהלך התפילות ולפיוטים הרבים ששובצו בתפילות. גם חכמי מחשבת ישראל וחכמי הקבלה לדורותיהם הרבו להגות בכך. והדברים עמוקים מאד ומובנים ליודעי סוד ואין להרבות בעיסוקם. ההלכה קבעה: "אין דורשים... ולא במרכבה ביחיד, אלא אם כן היה חכם ומבין מדעתו". (מסכת חגיגה יא.ב. (משנה) יג.א.ב.)
2. "הוא אדון צבאות מעלה ומטה, ובידו הכל. ואם תיראו אותו ותקדישו הוא יציל אתכם מצבאות מטה הנלחמים עליכם... שתיראו אותו לבדו". (רד"ק)
3. פשט: בחזון גילוי שכינה בו נתמנה יחזקאל לנביא (מעשה מרכבה) מתוארות 'חיות'.
דרש: "המתפלל צריך שיכוין (להצמיד) את רגליו" ("נראין כרגל אחד" - רש"י). (מסכת ברכות: בבלי י.ב. ירושלמי א.א.)
4. פשט: צו לכהנים המשרתים לפני ה' כיצד לעלות למזבח. (לפי יונתן בן עוזיאל)
דרש: "זהו שעומד ומתפלל צריך להשוות (להצמיד) את רגליו ... ככהנים שהיו מהלכים עקב בצד גודל (אגודל)". (מסכת ברכות ירושלמי א.א.)
5. "והיאך היא הדרך לאהבתו ויראתו (את ה')? בשעה שיתבונן האדם במעשיו וברואיו הנפלאים הגדולים ויראה מהן חכמתו שאין לה ערך ולא קץ - מיד הוא אוהב ומשבח ומפאר ומתאוה תאוה גדולה לידע השם הגדול". (רמב"ם היד החזקה, הלכות יסודי התורה פרק ב. הלכה ב.)
6. פשט: כל אברי יאמרו: מי כמוך ה'! (לפי התרגום הארמי לפסוק)
דרש: "שבשעה שאדם עומד ומתפלל צריך לשוח (להתכופף) בכולן, מה טעם? 'כל עצמותי תאמרנה' " (מסכתות בירושלמי: ברכות א.ה. ד.ג. תענית ב.ב.)

תלמוד - בבלי וירושלמי

ב.ברכות: בבלי י.ב. ירושלמי א.א.

רמב"ם - הלכות תפילה

ב.ה.ד.

הלכות תפילת עמידה

קכו. דין שליח ציבור שטעה (ובו ד' סעיפים)

א. שליח ציבור שטעה ודילג אחת מכל הברכות וכשמזכירין אותו יודע לחזור למקומו, אין מסלקין אותו. אבל אם דילג ברכת המינים, מסלקין אותו מיד שמא אפיקורוס הוא. ואם התחיל בה וטעה אין מסלקין אותו.

ב. שליח ציבור שטעה ואינו יודע לחזור למקומו, יעמוד אחר תחתיו. (כדרך שנתבאר לעיל סימן ב"ג סעיף י"ז) ומתחיל מתחילת הברכה שטעה זה - אם היה הטעות ב'אמצעיות'. ואם היה בשלוש ראשונות - מתחיל בראש. ואם בשלוש אחרונות - מתחיל "רצה".

ג. כל מקום שהיחיד חוזר ומתפלל, שליח ציבור חוזר ומתפלל - אם טעה כמותו, כשמתפלל בקול רם - חוץ משחרית של ראש חודש, שאם שכח שליח ציבור ולא הזכיר "יעלה ויבוא", עד שהשלים תפילתו, אין מחזירין אותו מפני טורח הציבור, שהרי תפילת המוספין לפניו שהוא מזכיר בה ראש חודש. אבל אם נזכר קודם שהשלים תפילתו- חוזר ל-"רצה", ואין בזה טורח ציבור.

הגה:

יש אומרים דאם טעה בשחרית של שבת ויום טוב - דינו כמו בראש חודש. והכי נהוג.

ד. אם טעה שליח ציבור כשמתפלל בלחש- לעולם אינו חוזר ומתפלל שנית מפני טורח הציבור, אלא סומך על התפילה שיתפלל בקול רם. והוא שלא טעה בשלוש ראשונות, שאם טעה בהם לעולם חוזר כמו שהיחיד חוזר.

באורים

א. ברכת המינים - "למינים ולמלשינים אל תהי תקוה" - ברכה י"ב בעמידה. הברכה חוברה ע"י התנא הקדוש שמואל שכונה 'הקטן' משום שבצניעותו הרבה היה מקטין עצמו ולכן אמרו שאך במעט היה קטן משמואל הנביא. חי בימי חורבן בית שני. (מסכת ברכות נח.א.)

אפיקורוס- ראה באור בסימן נג.

ב. אמצעיות - בעמידה, ברכות ד- טז.

ג. הכי נהוג - כך נוהגים.

ד. שלוש ברכות ראשונות- בעמידה והן: 'אבות', 'גבורות' ו'קדושת השם'.

קכו.הלכות תפילת עמידה מקורות

תנ"ך אפיקורוס

ממרים הייתם עם ה' ⁽¹⁾ (דברים: ט.ז. ט.כד. לא.כז).

אשר חטאו ואשר החטיאו את ישראל להכעיס את ה' אלהי ישראל בהבליהם ⁽²⁾
(מלכים א טז.יג.)

ויעש אחאב את האשרה. ויוסף אחאב לעשות להכעיס את ה' אלהי ישראל מכל
מלכי ישראל אשר היו לפניו ⁽³⁾ (מלכים א טז.לג.)

מהרו בניך מהרסיך ומחרביך ממך יצאו ⁽⁴⁾ (ישעיה מט.יז.)

פרשנות על התנ"ך

1.שלוש פעמים מוכיח משה רבנו - בנאום התוכחה הגדול שבדברים - את בני
ישראל על שסירבו לציית למצוות ה'.

2.נאמר על מלכי ממלכת עשרת השבטים שנמשכה כ- 200 שנה (928-724 לפני ספירת העמים)
על מיסד ממלכה זו נאמר: "ירבעם בן נבט (מלך 928 - 907 לפני ספירת העמים) חטא והחטיא
את הרבים, חטא הרבים תלוי בו". (מסכת אבות ה. כב.)

3.אחאב - מלך על עשרת השבטים 22 שנה. (873 - 852 לפני ספירת העמים) רצח את נבות
היזרעאלי במשפט ראוה כדי לשדוד את כרמו. תגובת אליהו הנביא: "הרצחת וגם
ירשת"?

"כתב על דלתות שמרון: אחאב כפר באלהי ישראל לפיכך אין לו חלק באלהי
ישראל". (סנהדרין קב. ב.)

4."הפושעים יצאו ממך, שלא יהיה בך עוד רשע ופושע כי הם היו סיבת ההריסה
והחורבן". (רד"ק על הפסוק)

תלמוד - בבלי וירושלמי

א.ברכות: בבלי כח.ב. כט.א. לד.א. ירושלמי ה.ג.

ב.ברכות לד.א.

ג. ברכות ל.ב. רש"י בקטע "בצבור שנו" תוספות בקטעים "והתניא טעה" "מסתברא מילתא"

ד. ראש השנה לד.ב.

רמב"ם - הלכות תפילה

א. י.ג.

ב. י.ג.ד.

ג. י.ב.

ד. י.ב.

הלכות תפילת עמידה

קכז. דין מודים דרבנן
(ובו ב' סעיפים)

א. כשיגיע שליח ציבור ל"מודים" שוחין עמו הציבור. ולא ישחו יותר מדאי. ואומרים: "מודים אנחנו לך שאתה הוא ה' אלהינו ואלהי כל בשר" וכו'. וחותרם: "ברוך אל ההודאות" בלא הזכרת השם. ויש מי שאומר שצריך לשחות גם בסוף, וטוב לחוש לדבריו.

הגדה:

ויש אומרים שאומר הכל בשחיה אחת. וכן המנהג.

ב. אם אין שם כהנים אומר שליח ציבור: "אלהינו ואלהי אבותינו ברכנו בברכה המשולשת" וכו', עד "ואני אברכם". ואין הציבור עונים אחריו אמן אלא "כן יהי רצון".

הגדה:

ואין אומרים: "אלהינו ואלהי אבותינו" וכו' רק בזמן שראוי לברכת כהנים ולישא כפיים. ונהגו לומר בשחרית "שים שלום". וכן כל זמן שאומר "אלהינו" וכו'. אבל בלאו הכי מתחילין "שלום רב". ויש מתחילין "שים שלום" במנחה של שבת הואיל וכתוב ביה "באור פניך נתת לנו" שהיא התורה שקורין במנחה בשבת.

באורים

אשוחין - כורעים.

ג. הגה: וכתוב ביה - כתוב בה.

קכז. הלכות תפילת עמידה

מקורות

תנ"ך

מרומם על כל ברכה ותהלה (נחמיה ט.ה.)

אהללה שם אלהים בשיר ואגדלנו בתודה (תהילים סט.לא.)

נקדמה פניו בתודה בזמרות נריע לו (תהילים צה.ב.)

ועתה אלהינו מודים אנחנו לך ומהללים לשם תפארתך (דברי הימים א כט. יג.)

תלמוד - בבלי וירושלמי

א. ברכות: בבלי יב.ב. תוספות בקטע "כרע כחזרא" לד. א.ב. ירושלמי א.ה. יומא נג.ב. סוטה מ.א. תוספות בקטע "על שאנחנו מודים לך"

רמב"ם - הלכות תפילה

א. ט.ד.

ב. טו.י.

